



**GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ YOLUYLA ARKEOLOJİK
BULUNTU DEĞERLERİNİN KAVRATILMASI
(GÖBEKLİTEPE ÖRNEĞİ)**

Osman Batur İNAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ, 2019

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 60 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN ADI

Adı : Osman Batur

Soyadı : İNAN

Bölümü : Resim-İş Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi : 30.07.2019

TEZİN

Türkçe Adı : Görsel Sanatlar Eğitimi Yoluyla Arkeolojik Buluntu Değerlerinin Kavratılması
(Göbekli Tepe Örneği)

İngilizce Adı : Comprehending Of Archaeological Findings Through Visual Arts Education
(Göbekli Tepe Sample)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Osman Batur İNAN

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Osman Batur İNAN tarafından hazırlanan “Görsel Sanatlar Eğitimi Yoluyla Arkeolojik Buluntu Değerlerinin Kavratılması (Göbekli Tepe Örneği)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Meliha YILMAZ

(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Başkan : Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU

(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Serap BUYURGAN

(Grafik Tasarımı Anasanat Dalı, Başkent Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi : 30 / 07 / 2019

Bu tezin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

“Görsel sanatlar eğitimi yoluyla arkeolojik buluntu değerlerinin kavratılması (Göbekli Tepe örneği)” adlı araştırmada konunun Şanlıurfa’da yaşayan öğrencilere plastik değerler açısından kavratılması araştırılmıştır.

Bu kapsamda Yüksek Lisans tezimin tüm aşamalarında bana yol gösteren, bilgi ve deneyimini paylaşan ve manevi desteğini eksik etmeyerek yoluma ışık tutan danışmanım, Prof. Dr. Meliha YILMAZ’a, araştırma sürecinde destek veren Bahçeşehir Koleji Şanlıurfa Kampüsü idarecilerine, sınıf öğretmenini İlknur YILDIZ’ a, resimlerin değerlendirilmesinde değerli zamanlarını aldığım Sayın Arş. Gör. Dr. Ali Ertuğrul KÜPELİ ve Arş. Gör. Dr. Hande BOLU SERT’e, anket sorularının değerlendirilmesinde değerli zamanlarını aldığım, Gizem YOLTAY, Çağla DİLÂN’a ve beni her konuda destekleyen aileme teşekkürü borç bilirim.

Osman Batur İNAN

Temmuz 2019

**GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ YOLUYLA ARKEOLOJİK
BULUNTU DEĞERLERİNİN KAVRATILMASI
(GÖBEKLİ TEPE ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Osman Batur İNAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2019

ÖZ

Resim çocukların hayal dünyalarını bizlere yansıtmaya yollarından biridir. Çocukların yaptıkları resimler, duygularını, isteklerini, yaşantılarını ve gelişim süreçlerini anlamamızda bizlere birçok bilgi vermektedir. Araştırmanın genel amacı, Görsel sanatlar eğitimi yoluyla arkeolojik buluntu değerlerinin (Göbekli Tepe) öğrencilere plastik değerler açısından kavratılmasıdır. Çalışma genel tarama (survey) modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. Ön test – son test formu ile toplanan ön bilgiler sonrasında yapılan uygulama çalışmaları projektif bir yöntem olan resim değerlendirme ölçeği (Görsel Analiz) ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın evreni, Şanlıurfa ilinde yaşayan öğrenciler, örneklemi ise Şanlıurfa'nın Karaköprü Belediyesine bağlı bir ilkokulda okuyan 9-10 yaş grubu toplam 36 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verileri 21 sorudan oluşan “Ön test – son test” ile çocukların yaptığı “Göbekli Tepe’de Ben” konulu resimlerin değerlendirilmesi ile elde edilmiştir. Ön test – son test ve yaptırılan resimler istatistiki hesaplarla değerlendirilmiş ve tablolandırılmış, ayrıca resimler “Resim Değerlendirme Ölçeği” ile üç alan uzmanı tarafından çizgisel gelişim basamakları bakımından ele alınarak değerlendirilmiştir. Ön test – son test değerlendirilmesi ve resimlerin puanlanması sonucunda, anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göbekli Tepe, Arkeoloji, Eğitim, Görsel Sanatlar.

Sayfa Adedi: 155 + XXIV

Danışman: Prof. Dr. Meliha YILMAZ

**COMPREHENDING OF ARCHAEOLOGICAL FINDINGS
THROUGH VISUAL ARTS EDUCATION
(GÖBEKLİ TEPE SAMPLE)**

MASTER’S THESIS

Osman Batur İNAN

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

July 2019

ABSTRACT

Painting is one of the ways of reflecting children's imagination to us. Children's pictures give us a lot of information in understanding their feelings, desires, lives and development processes. The general aim of the study is to teach the students the values of archaeological findings (Göbekli Tepe) in terms of plastic values through visual arts education. The study is a descriptive research based on general survey model. The application studies, after the preliminary information collected with the pre-test - post-test form, were evaluated with a projective method, image evaluation scale (Visual Analysis). The population of the study consists of students living in the province of Sanliurfa and the research sample consists of 36 students aged group 9-10 who study at an elementary school in Karaköprü district of Şanlıurfa. The research data were obtained by evaluating “the pre-test” and “post-test” consisting of 21 questions and the pictures of children on “Me in Göbekli Tepe”. The pre-test - post-test and the pictures were evaluated and tabulated with statistical calculations, and the pictures were evaluated with the “Picture Evaluation Scale” by three department experts in terms of linear development stages. As a result of the pre-test - post-test evaluation and the scoring of the pictures, a significant difference was found.

Key words: Göbekli Tepe, Archeology, Education, Visual Arts.

Page Number: 155 + XXIV

Supervisor: Prof. Dr. Meliha YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxiv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Amaç.....	2
Alt Amaçlar.....	2
Araştırmanın Önemi.....	3
Varsayımlar	4
Sınırlılıklar.....	4
Tanımlar	4

BÖLÜM II.....	6
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
Göbekli Tepe ile İlgili Yapılan Araştırmalar	6
Müze Eğitimi Üzerine Yapılmış Çalışmalar	7
BÖLÜM III	10
KURAMSAL ÇERÇEVE	10
Sanat Nedir?	10
Görsel Sanat Eğitimi (Sanat Eğitimi).....	10
Sanat Eğitiminin Önemi	10
Kültür Nedir?	11
Müze Nedir?	11
Müze Çeşitleri.....	11
Görsel Sanatlar, Kültür ve Müze İlişkisi	12
Çocuk ve Resim	12
Çocukların Çizgisel Gelişim Evreleri.....	13
Karalama Evresi (2-4 yaş arası).....	13
Şema Öncesi Evre (4-7 yaş arası).....	13
Şematik Evre (7-9 yaş arası).....	14
Ergenlik Öncesi Evre (9-11 yaş arası)	14
Mantık Çağı (11-13 yaş arası)	14
Ergenlik Krizi (13 yaş ötesi)	14
Şanlıurfa İli Genel Özellikleri.....	15
Şanlıurfa da Yer Alan Ören Yerleri.....	16
Şuayb Antik Şehri	16
Soğmatar Antik Şehri	16
Nevali Çori	16

Balıkli Göl (Aynzeliha Ve Halil-Ür Rahman Gölleri).....	16
Göbeklitepe.....	17
A Yapısı: Yılanlı Dikili Taş Yapısı	18
C Yapısı: Erkek Yaban Domuzu Evi'nde.....	25
D Yapısı: Taş Çağı Hayvanat Bahçesinde	29
Aslanlı Dikilitaş Yapısı	37
Göbekli Tepe'deki Taş Kabartmalarda Görülen Semboller	40
Yılan	40
Aslan	42
Boğa (Bukrania)	43
Yaban Domuzu	43
Tilki	44
Kuş (Turna)	45
Akbaba	45
Örümcek	46
Ceylan ve Yaban Eşeği	46
Hiyeroglifler	47
Göbekli Tepe'ye Benzeyen Ören Yerleri	48
Nevali Çori	48
Sefer Tepe	49
Şanlıurfa - Yeni Mahalle	49
Çatalhöyük.....	49
Stonehenge	50
Karahan Tepe	51
BÖLÜM IV	53
YÖNTEM.....	53

Araştırma Modeli.....	53
Evren ve Örneklem	54
Ölçme Araçları / Veri Toplama Araçları.....	54
Ön Test - Son Test Değerlendirme Ölçeği.....	54
Resim Değerlendirme Ölçeği.....	55
Verilerin Toplanması.....	55
Verilerin Analizi.....	55
BÖLÜM V	56
BULGULAR VE YORUM	56
Anketlerden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	56
Tema Analizi Yapılan Ön Test – Son Test Soruları	62
Resimlerden Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar	65
Birinci Alt Amaca (Biçimsel İfade) İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	65
İkinci Alt Amaca (Arkeolojik İmge Zenginliği) İlişkin Bulgu ve Yorumlar	66
Üçüncü Alt Amaca (Mekân İfadesi) İlişkin Bulgu ve Yorumlar	67
Dördüncü Alt Amaca (Kompozisyon) İlişkin Bulgu ve Yorumlar	68
BÖLÜM VI	142
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	142
Sonuçlar	142
Öneriler	143
KAYNAKLAR.....	144
EKLER.....	149
EK 1. Ön Test – Son Test Soruları	150
EK 2. Müze Ziyareti Fotoğrafları.....	153

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Resimde Gördüğün Arkeolojik Buluntu Alanın Adı Ne Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	57
Tablo 2. <i>Müze Ne Demektir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	57
Tablo 3. <i>Müze Türleri Nelerdir, Bildiklerinizi Yazınız Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	57
Tablo 4. <i>Müzede Sergilenen Eserlerin Amacı Ne Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	58
Tablo 5. <i>Göbekli Tepe Hangi Tarihte Yapılmış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	58
Tablo 6. <i>Göbekli Tepe Hangi Dönemde Yapılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	58
Tablo 7. <i>Göbekli Tepe Nasıl Bir Mimari Yapıya Sahiptir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	59
Tablo 8. <i>Mimari Yapıda Hangi Biçimler Kullanılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	59
Tablo 9. <i>Göbekli Tepe Nasıl Bir Dokuya Sahiptir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	59
Tablo 10. <i>Göbekli Tepe’de Bulunan Betimlemeler, Figürler, Biçimler Nelerdir, Hatırladıklarınızın İsimlerini Yazınız Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	60
Tablo 11. <i>Bildiğin Betimlemeler İçerisinde Dikkatini Çeken Figürler Var Mı? Kaç Tane Hatırlıyorsan, Hatırladığın Kadarıyla Çizebilir Misin? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı</i>	60

Tablo 12. Sizce Bu Buluntuda Neden Av Hayvanları Çalışılmış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	61
Tablo 13. Göbekli Tepe'nin Betimlemeleri Hangi Malzemeyle, Hangi Tekniklerle Yapılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	61
Tablo 14. Göbekli Tepe Ve Hayvan Figürleri Yapılırken Hangi Aletler Kullanılmış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı	61
Tablo 15. Göbekli Tepede Tekrar Edilen Betimlemeler Var Mı? Nelerdir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	62
Tablo 16. Sizce Göbekli Tepe Nasıl Yapılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı	62
Tablo 17. Göbekli Tepe De İnsanlar Nasıl Yaşamış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı	63
Tablo 18. Göbekli Tepe'ye Baktığında En Çok Dikkatini Çeken Şey Nedir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	63
Tablo 19. Hayvan ve İnsan Betimlemeleri Sence Neleri İfade Ediyor? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	64
Tablo 20. Göbekli Tepe Buluntusunu Resmederken Hangi Malzemeleri (Suluboya, Kuru Boya, Pastel Boya, Keçe Uçlu Kalem, Akrilik Boya Vb.) Kullanmak İstersin? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	64
Tablo 21. Göbekli Tepe Arkeolojik Buluntusu Sizce Neden Önemlidir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı.....	64
Tablo 22. Biçimsel İfade Frekans – Yüzde Dağılımı	65
Tablo 23. Arkeolojik İmge Zenginliği Frekans – Yüzde Dağılımı	66
Tablo 24. Mekân İfadesi Frekans – Yüzde Dağılımı.....	67
Tablo 25. Kompozisyon Frekans – Yüzde Dağılımı.....	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. “Şanlıurfa il haritası”.....	15
Şekil 2. “Bereketli Hilal Harita Görseli”	17
Şekil 3. “Göbekli Tepe Genel Görünüş”	18
Şekil 4. “A Yapısı'nın yıkıntıları arasında bulunan, kaburgaları dikkati çeken, aslan benzeri bir hayvan heykelini görmektesiniz (uzunluğu 68 cm).”	19
Şekil 5. “Dikilitaş 1'in ön yüzünde şeritler arasında çok sayıda yılan kabartması görülmekte. İlginç olanı ise, yukarı doğru kıvrılarak ilerleyen yılanın sadece Dikilitaş 1'de tesvit edilmiş olmasıdır. Dikilitaşın yüksekliği 3, 15 m'yi bulmaktadır”	20
Şekil 6. “Dikilitaş 2'nin Yılanlardan meydana onun ağ, onun hemen altında ise dört ayaklı bir hayvan, büyük olasılıkla bir koç kabartması görülmekte.”	20
Şekil 7. “Dikilitaş 2'nin gövdesinde yukarıdan aşağıya doğru boğa, tilki ve turna kabartmaları sıralanmakta. Arka yüzdeki bukranon -gövdenin tümünün sadece profil olarak, başın ise iki tarafındaki boynuz ve kulaklarla gösterilmesi- yani bir boğa kafatası betimi bu resimde görülmekte. Dikilitaşın yüksekliği, etrafındaki seki levhalarından itibaren 3,15 m'yi bulmaktadır.”	21
Şekil 8. “A Yapısı'nın batıdaki çevre duvarının içine yapılan Dikilitaş 5'te tek başına duran bir yılan kabartması. Dikilitaşın solunda görülen seki levhasından itibaren yılanın boyu yaklaşık 2 m'yi bulmaktadır”	22
Şekil 9. “Dikilitaş 9' da doğal büyüklükte bir tilki kabartması görülmekte. Tilkinin önündeki terrazzo tabana, kurban kabı olarak adlandırılan bir taş kap yerleştirilmiştir.”	23
Şekil 10. “Dikilitaş 9'un karşısındaki Dikilitaş 10'da da bir tilki kabartması yer almakta. İki tilki de yapıya giren ziyaretçilerin üstüne atlar pozisyonundadır.”	24

<i>Şekil 11.</i> “İlk bakışta dört ayaklı bir sürüngen andıran bu kabartmanın, bir leopar betimi olması da olasıdır. Kabartma, Dikilitaş 6'ya ait T başın arka yüzünde yer almaktadır. Bunun altındaki gövde yüzeyinde kıvrılan bir yılan seçilebilmekte.”.....	25
<i>Şekil 12.</i> “C Yapısı' ndaki Dikilitaş 11 ve 12 ortadaki çevre duvarının içine yapılmış. Dikkati çekecek kadar küçük olan Dikilitaş 13 (sadece dikilitaş başının üst kısmı görülmekte) içteki ilk çevre duvarına aittir.”	26
<i>Şekil 13.</i> “C Yapısı 'ndaki Dikilitaş 12 'nin sağ yüzeyinin tümü kabartmalarla doludur. Dikilitaşın başında ise büyük olasılıkla, parmaklık desenli bir ağın önünde duran kuşlar betimlenmiştir; onun altında ise erkek yaban domuzu ve bir tilki görülmekte. Tilki kabartması, daha sonra buraya eklenen seki kabartmanın büyük bölümünü kapattığı için sadece boyun kısmına kadar açığa çıkartılmıştır.”	27
<i>Şekil 14.</i> “C Yapısı 'ndaki Dikilitaş 26'da şimdiye kadar sadece bir erkek yaban domuzu kabartması bulunmuştur”	27
<i>Şekil 15.</i> “U biçimli kapı taşının hemen arkasına yerleştirilmiş kapı delik taşının üstünde, ters yatan bir erkek yaban domuzu (dikilitaş) tespit edilmiştir.”	28
<i>Şekil 16.</i> “Güneybatıdaki tepenin zirvesinde, dikkati çekici V biçimli ayakları olan bir hayvan heykeli bulundu (yüksekliği 70 cm).”	29
<i>Şekil 17.</i> “Kazı alanlarını gösteren genel plan”	30
<i>Şekil 18.</i> “Dikilitaş 18'in göğüs tarafında H biçimli bir yuvarlak ve yarım ay sembolü görülmekte.”.....	31
<i>Şekil 19.</i> “Büyük bir kısmı çevre duvarları tarafından kapatılmış olan Dikilitaş 20'nin iç yüzeyinde yılan, boğa ve tilki kabartması bulunmakta. Tilki kabartmasından (altta), eski tahribatlar nedeniyle sadece baş ve ön ayakları geriye kalmıştır.”	32
<i>Şekil 20.</i> “90° döndürülmüş H işareti, yılanlar ve büyük olasılıkla yabani eşek kabartması, Dikilitaş 30'un eskiden tahrip olmuş iç yüzeyinde bulunmkata.”.	32
<i>Şekil 21.</i> “D Yapısı'nın batıdaki merkezi dikilitaşının göğüs bölümünde bukranion kabartması görülmekte.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.	33
<i>Şekil 22.</i> “Dikilitaş 21 nin gövde yüzeyinde ceylan ve yabani eşek kabartması görülmekte.”	34

Şekil 23. “Dikilitaş 22’de bir tilki başı kabartması seçilebilmekte. Diğer kabartınalar ise büyük olasılıkla çevre duvarı tarafından kaplanmıştır.”	34
Şekil 24. “Dikilitaş 33’ün sağ yüzü neredeyse tümüyle ördek türü kuşlar, turnalar, 90° döndürülmüş H işaretleri ve yılan kabartmaları ile doldurulmuştur.”	36
Şekil 25. “Dikilitaş 33 ’te ön yüzünde dikey olarak, aralarında örümcek ve yılan bulunan hayvanlar ve işaretler yer almakta.”.....	36
Şekil 26. “Dikilitaş 33’te doğal büyükölte tilki kabartması ve onun önünde yılanlar görülmekte.”.....	36
Şekil 27. “Dikilitaş yapısının batıdan görünüşü. Dört dikilitaş in situ halde açığa çıkarılması.”	37
Şekil 28. “Kuzey aslanlı dikilitaş (yükseklik 1.45 m).”	38
Şekil 29. “Güneydeki dikilitaş üzerinde bulunan aslan kabartması”	38
Şekil 30. “Üstünde şeritler (stola) ellerin olduğu dikilitaş, Aslanlı Dikilitaş Yapısı’nın güney duvarına yerleştirilmiştir. Üst bölüm korunamamıştır.”	39
Şekil 31. “Aslanlı Dikilitaş Yapısı’na ait seki levhalarının birinde, dizleri üstünde duran çıplak bir kadını betimleyen kazı bezek tespit edilmiştir. (kazı çizimin yükseliği 30 cm’dir”	39
Şekil 32. “Nevali Çori”.	48
Şekil 33. “Çatalhöyük”.....	50
Şekil 34. “Stonehenge”.....	51
Şekil 35. “Karahana Tepe”.....	52
Şekil 36. Biçimsel İfade Kriteri % Dağılım Grafiği.....	66
Şekil 37. Arkeolojik İmge Zenginliği Kriteri % Dağılım Grafiği.....	67
Şekil 38. Mekân İfadesi Kriteri % Dağılım Grafiği	68
Şekil 39. Kompozisyon Kriteri % Dağılım Grafiği.....	69
Şekil 40. Arya ŞANSAL ön test resim.....	70
Şekil 41. Arya ŞANSAL ön test puanı.....	70

Şekil 42. Arya ŞANSAL son test resim	71
Şekil 43. Arya ŞANSAL son test puantajı	71
Şekil 44. Ateş Uygar TEKER ön test resim	72
Şekil 45. Ateş Uygar TEKER ön test puantajı	72
Şekil 46. Ateş Uygar TEKER son test resim.....	73
Şekil 47. Ateş Uygar TEKER son test puantajı.....	73
Şekil 48. Aleyna Dünya BAYUK ön test resim	74
Şekil 49. Aleyna Dünya BAYUK ön test puantajı	74
Şekil 50. Aleyna Dünya BAYUK son test resim	75
Şekil 51. Aleyna Dünya BAYUK son test puantajı	75
Şekil 52. Arda KAYA ön test resim.....	76
Şekil 53. Aleyna Dünya BAYUK ön test puantajı	76
Şekil 54. Arda KAYA son test resim	77
Şekil 55. Arda KAYA son test puantajı	77
Şekil 56. Ardıl Burak AKÇALI ön test resim	78
Şekil 57. Ardıl Burak AKÇALI ön test puantajı	78
Şekil 58. Ardıl Burak AKÇALI son test resim	79
Şekil 59. Ardıl Burak AKÇALI son test puantajı	79
Şekil 60. Arda Deniz ERDOĞAN ön test resim	80
Şekil 61. Ardıl Burak AKÇALI ön test puantajı	80
Şekil 62. Arda Deniz ERDOĞAN son test resim.....	81
Şekil 63. Ardıl Burak AKÇALI ön test puantajı	81
Şekil 64. Ayşe ÇETİNER ön test resim	82
Şekil 65. Ayşe ÇETİNER ön test puantajı	82
Şekil 66. Ayşe ÇETİNER son test resim.....	83
Şekil 67. Ayşe ÇETİNER son test puantajı.....	83

Şekil 68. Baran Dijvar IŞIK ön test resim.....	84
Şekil 69. Baran Dijvar IŞIK ön test puantajı.....	84
Şekil 70. Baran Dijvar IŞIK son test resim	85
Şekil 71. Baran Dijvar IŞIK son test puantajı	85
Şekil 72. Berçim SARI ön test resim	86
Şekil 73. Berçim SARI ön test puantajı	86
Şekil 74. Berçim SARI son test resim.....	87
Şekil 75. Berçim SARI son test puantajı.....	87
Şekil 76. Ceyda Merve BÜLBÜL ön test resim.....	88
Şekil 77. Ceyda Merve BÜLBÜL ön test puantajı.....	88
Şekil 78. Ceyda Merve BÜLBÜL son test resim	89
Şekil 79. Ceyda Merve BÜLBÜL son test puantajı	89
Şekil 80. Doğa ESEN ön test resim.....	90
Şekil 81. Doğa ESEN ön test puantajı.....	90
Şekil 82. Doğa ESEN son test resim	91
Şekil 83. Doğa ESEN son test puantajı	91
Şekil 84. Duhan ÇALIŞKAN ön test resim	92
Şekil 85. Duhan ÇALIŞKAN ön test puantajı	92
Şekil 86. Duhan ÇALIŞKAN son test resim	93
Şekil 87. Duhan ÇALIŞKAN son test puantajı.....	93
Şekil 88. Doruk HAN ön test resim	94
Şekil 89. Doruk HAN ön test puantajı	94
Şekil 90. Doruk HAN son test resim.....	95
Şekil 91. Doruk HAN son test puantajı.....	95
Şekil 92. Edasu HAS ön test resim.....	96
Şekil 93. Edasu HAS ön test puantajı.....	96

Şekil 94. Edasu HAS son test resim	97
Şekil 95. Edasu HAS son test puantajı	97
Şekil 96. Elif POLAT ön test resim	98
Şekil 97. Elif POLAT ön test puantajı	98
Şekil 98. Elif POLAT son test resim	99
Şekil 99. Elif POLAT son test puantajı	99
Şekil 100. Erdem KOYUNCU ön test resim	100
Şekil 101. Erdem KOYUNCU ön test puantajı	100
Şekil 102. Erdem KOYUNCU son test resim.....	101
Şekil 103. Erdem KOYUNCU son test puantajı.....	101
Şekil 104. Emre KAVŞUT ön test resim	102
Şekil 105. Emre KAVŞUT ön test puantajı	102
Şekil 106. Emre KAVŞUT son test resim	103
Şekil 107. Emre KAVŞUT son test puantajı	103
Şekil 108. Ebru ŞAKA ön test resim	104
Şekil 109. Ebru ŞAKA ön test puantajı	104
Şekil 110. Ebru ŞAKA son test resim.....	105
Şekil 111. Ebru ŞAKA son test puantajı.....	105
Şekil 112. Eylül Şevra TURAN ön test resim	106
Şekil 113. Eylül Şevra TURAN ön test puantajı	106
Şekil 114. Eylül Şevra TURAN son test resim.....	107
Şekil 109. Eylül Şevra TURAN son test puantajı.....	107
Şekil 116. Erin AKTAŞ ön test resim.....	108
Şekil 117. Erin AKTAŞ ön test puantajı.....	108
Şekil 118. Erin AKTAŞ son test resim	109
Şekil 119. Erin AKTAŞ son test puantajı	109

Şekil 120. Erva TEKİN ön test resim	110
Şekil 121. Erva TEKİN ön test puantajı	110
Şekil 122. Erva TEKİN son test resim.....	111
Şekil 123. Erva TEKİN son test puantajı.....	111
Şekil 124. Fadime ACAR ön test resim.....	112
Şekil 125. Fadime ACAR ön test puantajı.....	112
Şekil 126. Fadime ACAR son test resim	113
Şekil 127. Fadime ACAR son test puantajı	113
Şekil 128. Helin ATIŞ ön test resim	114
Şekil 129. Helin ATIŞ ön test puantajı	114
Şekil 130. Helin ATIŞ son test resim.....	115
Şekil 131. Helin ATIŞ son test puantajı.....	115
Şekil 132. Ilgın Damla AKYÜREK ön test resim	116
Şekil 133. Ilgın Damla AKYÜREK ön test puantajı	116
Şekil 134. Ilgın Damla AKYÜREK son test resim.....	117
Şekil 135. Ilgın Damla AKYÜREK son test puantajı.....	117
Şekil 136. İlya KANLIPIÇAK ön test resim	118
Şekil 137. İlya KANLIPIÇAK ön test puantajı	118
Şekil 138. İlya KANLIPIÇAK son test resim.....	119
Şekil 139. İlya KANLIPIÇAK son test puantajı.....	119
Şekil 140. Lorin YILIZSOY ön test resim.....	120
Şekil 141. Lorin YILIZSOY ön test puantajı.....	120
Şekil 142. Lorin YILIZSOY son test resim	121
Şekil 143. Lorin YILIZSOY son test puantajı	121
Şekil 144. Mehmet Yusuf EKİNCİ ön test resim	122
Şekil 145. Mehmet Yusuf EKİNCİ ön test puantajı	122

Şekil 146. Mehmet Yusuf EKİNCİ son test resim.....	123
Şekil 147. Mehmet Yusuf EKİNCİ son test puantajı.....	123
Şekil 148. Mehmet Ali DURAK ön test resim	124
Şekil 149. Mehmet Ali DURAK ön test puantajı	124
Şekil 150. Mehmet Ali DURAK son test resim.....	125
Şekil 143. Mehmet Ali DURAK son test puantajı.....	125
Şekil 152. M. Furkan ÇETİNER ön test resim	126
Şekil 153. M. Furkan ÇETİNER ön test puantajı	126
Şekil 154. M. Furkan ÇETİNER son test resim.....	127
Şekil 143. M. Furkan ÇETİNER son test puantajı.....	127
Şekil 156. M. Hasan TOPRAK ön test resim	128
Şekil 157. M. Hasan TOPRAK ön test puantajı	128
Şekil 158. M. Hasan TOPRAK son test resim.....	129
Şekil 159. M. Hasan TOPRAK son test puantajı.....	129
Şekil 160. M. Salih YAZAR ön test resim	130
Şekil 161. M. Salih YAZAR ön test puantajı	130
Şekil 162. M. Salih YAZAR son test resim.....	131
Şekil 163. M. Salih YAZAR son test puantajı.....	131
Şekil 164. Ömer URAL ön test resim.....	132
Şekil 165. Ömer URAL ön test puantajı.....	132
Şekil 166. Ömer URAL son test resim	133
Şekil 165. Ömer URAL son test puantajı	133
Şekil 168. Ömür ÇİFTÇİ ön test resim.....	134
Şekil 169. Ömür ÇİFTÇİ ön test puantajı.....	134
Şekil 170. Ömür ÇİFTÇİ son test resim	135
Şekil 171. Ömür ÇİFTÇİ son test puantajı	135

Şekil 172. Seyyidahmed FİCAN son test resim.....	136
Şekil 173. Seyyidahmed FİCAN ön test puantajı	136
Şekil 174. Seyyidahmed FİCAN ön test resim	137
Şekil 175. Seyyidahmed FİCAN son test puantajı.....	137
Şekil 176. Zeynep Bade AYDIN ön test resim.....	138
Şekil 177. Zeynep Bade AYDIN ön test puantajı.....	138
Şekil 178. Zeynep Bade AYDIN son test resim	139
Şekil 179. Zeynep Bade AYDIN son test puantajı	139
Şekil 180. Zekiye Duygu DOĞAN ön test resim	140
Şekil 181. Zekiye Duygu DOĞAN ön test puantajı	140
Şekil 182. Zekiye Duygu DOĞAN son test resim	141
Şekil 183. Zekiye Duygu DOĞAN son test puantajı.....	141

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

VD	Ve Devamı
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
cm	Santimetre
m	Metre
km	Kilometre
H.Z	Hazreti
C14	Karbon 14
P	Puantaj
F	Frekans
I	Ön Test
S	Son Test
T.Y	Tarih Yok

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tez önerisinin bu bölümünde, araştırmanın, problem durumu, amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Problem Durumu

İnsan yaşamının bir parçası haline gelen sanat eğitimi kültürün devamlılığı için en önemli araçlardan biridir. Kendi yaşadıkları yörenin özelliklerini gelecek nesillere aktarmak, geçmiş yüzyıllarda var olmuş gelenek-göreneklere ve arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkmış varlıkları benimsemeleri kültürün devamlılığı açısından önemlidir.

Bilim, sanat ve teknoloji alanında günümüzdeki gelişmelere bakıldığında ve bununla beraber gelişen toplumsal yaşamdaki değişimler, bireylerin gereksinimleri, eğitime olan ihtiyacı körüklemiştir. Kişilik eğitimi ve bir toplumun yaşam biçimi olarak tanımlanan eğitim, insana hedefler kazandırıp, yetenek ve yaratıcılığının oluşmasına ve gelişmesine imkân tanır. Eğitim sistemimizden beklenen, bilgi ve becerilerin kazandırılmasının yanı sıra, bunların işlenmesi, analiz edilip, sentez yoluyla özgün ürünler meydana getirecek yeteneği geliştirmek ve bunları özgürce kullanma bilincini geliştirmek olmalıdır (Selçuk, 1991).

Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmeyi ve yaratıcılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen çağdaş eğitimin bir parçası olan sanat eğitiminde, yaparak yaşayarak öğrenmeyi mümkün kılan ve sosyal, kültürel iletişimi, etkileşimi sağlayan müzelerin kullanımı şüphesiz önemli bir yer edinmiştir. Çağdaş eğitimi önemseyen ülkeler arasında farklı eğitim ortamı olarak en çok yararlanılan kurumlar olan müzelerin; sanatsal, kültürel, tarihsel değerleri olan eserleri ve buluntuları barındırma ve gelecek kuşaklara aktarma işlevinin yanı sıra, insanlar arasında karşılıklı iletişimi sağlayan, eğitsel bir misyonu da vardır (Perdahcı, 2004, s.297).

Dünya tarihinde yeni bir çağ açan Açık Hava Müzesi olan Göbekli Tepe buluntularının Görsel Sanatlar eğitiminde hangi yöntem ve tekniklerle kavratılabileceğini ve görsel açıdan nasıl yorumlanacağını tespit etmek amacıyla öğrencilerin yaşadığı yörenin kültürel

varlıklarını tanıması üzerine bu araştırmaya karar verilmiştir. Araştırmada öğrencilerin yaptığı resimler çizgisel gelişim düzeylerine göre değerlendirilmiştir.

Göbekli Tepe' nin kısaca öneminden bahsetmek gerekirse,

Tarihin en ilgi çekici ve etkileyici şehirlerinden biri olan Şanlıurfa ili sınırları içinde yer alan "Göbekli Tepe", 1995 yılında son derece gizemli bir keşfe ev sahipliği yaptı. Kazı başkanı değerli arkeolog Prof. Dr. Klaus Schmidt önderliğinde başlatılan kazıların ardından yapılan incelemeler sonucu, keşfedilen yapıların dünyanın en eski insan yapımı tapınaklar olduğu ortaya çıktı (Etli, 2011).

Schmidt (2007)'de "Yaklaşık 12.000 yıl önce, Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgede, insanlık tarihinin en önemli değişimlerinden biri yaşanmaktaydı. İnsanoğlu avcı-toplayıcı bir yaşam tarzından, yerleşik hayata, çiftçi-üretici düzene geçmek üzereydi. Binlerce yıl öncesinin avcı toplayıcılarının bu geçiş döneminde, sandığımız gibi mütevazı ve basit bir yaşam tarzıyla yetinmemiş olduklarını, aksine, görkemli bir evre yaşadıklarını, Göbekli Tepe'de bize bıraktıkları izlerde görebiliyoruz. Göbekli Tepe'nin etkileyici anıtsal buluntuları yetkin bir taş işçiliğini yansıtmakta, taş üzerine kabartma tekniğiyle yapılarak aktarılan motiflerin içerik zenginliği ise karmaşık bir düşünsel düzeye ulaşıldığını göstermektedir." diyerek Göbekli Tepe'nin önemine değinmeye çalışmıştır.

Göbekli Tepe'nin Dünya'nın en eski yerleşim yeri olması, açık hava müzesi olarak tanımlanması, taş kabartmaları, mimari yapısı, sosyo-kültürel olgular ve bunların öğrencilerin resimlerindeki imgelere etkileri, böyle bir çalışmaya yön vermiştir.

Amaç

Araştırmanın temel amacı "Göbekli Tepe" arkeolojik buluntusuna ait özelliklerin görsel sanatlar eğitimi aracılığıyla kavratılıp kavratılmayacağını ortaya koymaktır.

Alt Amaçlar

1. Öğrenci çalışmalarında;
 - a) Biçimsel İfade
 - b) Arkeolojik İmge Zenginliği
 - c) Mekân İfadesi
 - d) Kompozisyon bakımından anlamlı bir fark olup olmadığını,
2. Kullanılan sanat eğitimi yöntemi ile öğrencilerin kuramsal bilgi düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymaktır.

Araştırmanın Önemi

Yapılan araştırmanın akademik açıdan önemi daha sonra yapılacak çalışmalara kaynak sağlamasıdır.

“Tarihin Sıfır Noktası” olarak kabul edilen Göbekli Tepe, hangi yöntem ve teknikle öğrencilere kavratılacağı açısından önemli bir yere sahip olabilir.

İlerleyen süreçte Göbekli Tepe’de kazıların devam etmesi ile araştırmanın çok daha önemli bir boyuta geleceği düşünülmektedir.

Müze eğitimi ile öğrencilerin kültürel değerleri vereceği önemin artacağı düşünülmektedir.

UNESCO’nun kültür alanındaki altı sözleşmesinden biri olan 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme kapsamında UNESCO Dünya Mirası Komitesi 42. Oturumu, Bahreyn Krallığı’nın ev sahipliğinde 25 Haziran 2018 tarihinde Manama’daki Bahreyn Ulusal Tiyatrosunda gerçekleştirilen açılış töreniyle çalışmalarına başladı. Dünya Mirası Komitesi çalışmalarına 25 Haziran - 4 Temmuz 2018 tarihleri arasında 10 gün süresince devam edecektir.

Komite toplantıları, Komite Üyesi 21 devletin yanı sıra Sözleşmeye Taraf Devletlerin, UNESCO Üyesi Devletlerin, Hükümetler arası kuruluşların ve Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileri tarafından takip edilmektedir. Komite, Dünya Mirası Listesinde kayıtlı 157 alanın ve Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesinde kayıtlı 54 alanın koruma durumlarını değerlendirmiştir. Ayrıca Komite, aralarında Türkiye’nin Göbekli Tepe adaylık dosyasının da yer aldığı 29 yeni adaylık dosyasının Listeye kayıtları konusunda görüş bildirecektir.

UNESCO’nun 193 devletle en fazla taraf olunan Sözleşmesi’nin 2015 ve 2017 yıllarında yapılan Taraf Devletler Genel Kurulunda seçilen 21 Komite üyesi şu devletlerden oluşmaktadır:

Angola, Avustralya, Azerbaycan, Bahreyn Krallığı, Bosna-Hersek, Brezilya, Burkina Faso, Çin, Küba, Guatemala, Endonezya, Macaristan, Kuveyt, Kırgızistan, Norveç, Saint Kitts ve Nevis, İspanya, Tunus, Uganda, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve Zimbabwe.

Toplantının Türkiye Heyetinde UNESCO Nezdinde Daimi Temsilci BE Ahmet Altay CENGİZER başkanlığında müzakereleri yürütmek üzere Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu yetkili ve uzmanlarının yanı sıra İstanbul Alan Başkanlığı, Samsun Büyükşehir Belediyesi yönetici ve temsilcileri ile Göbekli Tepe heyeti yer almaktadır.

UNESCO Dünya Mirası Listesine önerilen yeni adaylık dosyaları arasında Türkiye’nin Göbekli Tepe adaylık dosyası görüşülmüş ve 1 Temmuz Pazar günü Göbekli Tepe’nin UNESCO Dünya Mirası Listesine kaydedilmesine Komite üyelerinin büyük çoğunluğunun desteğiyle karar verilmiştir. Böylece Türkiye’nin Dünya Mirası Listesindeki miras alanı sayısı 18’e yükselmiştir.

Göbekli Tepe, Şanlıurfa il merkezinin yaklaşık olarak 15 km. kuzeydoğusunda, Örencik Köyü yakınlarında yer alan dünyanın bilinen en eski kült yapılar topluluğudur. Yuvarlak-oval ve dikdörtgen anıtsal megalitik yapılar, M.Ö. 9600 - 8200 yılları arasında Çanak Çömleksiz Neolitik dönemdeki avcı-toplayıcı grupları tarafından inşa edilmiştir. Alanda yer alan özgün imgelere sahip T biçimli sütunlar, 11,500 yıl kadar önce Yukarı Mezopotamya’da yaşayan tarih öncesi nüfusların dünya görüşüne ve inanç sistemlerine bir bakış açısı sağlamaktadır (unesco.org, 2018)

Varsayımlar

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Öğrencilerin ön test ve son test sorularına içtenlikle cevap verecekleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılı döneminde Şanlıurfa Bahçeşehir Kolejinde 4.sınıfa devam eden 36 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Göbekli Tepe buluntusunun çocuklara kavratılmasında uygulanacak öğretim yöntemleri; müze ziyareti, sunum, soru-cevap ve uygulamalı çalışmalarla, Göbekli Tepe’de ben konulu öğrenci resimleri,
3. Sanatsal teknikler resim çalışması,
4. Göbekli Tepe betimlemelerinde yaş grubuna uygun sembollerin (tilki, yaban domuzu, boğa, aslan, ceylan, yaban eşiği, yılan, koç, akrep, kuş, hiyeroglifler, stola, T stelleri, ele alınması ile sınırlandırılmıştır. (Örnek 9-10 yaş grubu öğrenciler ile çalışıldığı için betimleme ve insan figürlerinde var olan cinsel öğeler konu içerisinde anlatılmamıştır.)

Tanımlar

Buyurgan ve Mercin (2010)’ e göre açık hava müzesi, “genellikle eserlerin açık havada sergilendiği müzelerdir. Bu müzeler kaybolmaya yüz tutmuş olan kültürel maddi değerlerin yaşatılmasına, uluslar arasındaki kültürel değerlerin farklılıklarının karşılaştırılmasına ve çok kültürlülüğün zenginlik olarak kabul edilmesine katkı sağlarlar” (s. 58).

Göbekli Tepe: "Göbeklitepe ya da Göbekli Tepe, Şanlıurfa il merkezinin yaklaşık olarak 22 km. kuzeydoğusunda, Örencik Köyü yakınlarında yer alan dünyanın bilinen en eski kült yapılar topluluğudur" (Wikipedia, 2016).

Turani (1993)' ye göre arkeoloji "İlk uygarlıkları araştıran ve inceleyen bilim" (s. 15).

Özsoy (2003)’ a göre “bireyin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilmede, yeteneklerini ve yaratıcılık gücünü estetik bir düzeye ulaştırmak amacıyla yapılan tüm eğitim çabasına “görsel sanat eğitimi” adı verilir” (s. 81).

Çiftçi (2014)'ye göre eğitim kişilerde olumlu davranış değişiklikleri meydana getirme etkinliği ve süreci, yani bireyin yaşantısında kasıtlı davranış değişiklikleri meydana getirme sürecidir (s.103).

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda, “Görsel Sanatlar Eğitimi Yoluyla Antik Kültür Değerlerinin Kavratılması (Göbekli Tepe Örneği)” ile ilgili ulusal ve uluslararası alanda yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Göbekli Tepe ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Araştırmanın Göbekli Tepe ile ilgili kavramsal çerçevesini oluşturmak üzere yararlanılan araştırmalar aşağıdaki şekildedir;

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007) "Göbekli Tepe 2006 Yılı Kazı Raporunda" 2004-2005 yılında Türkiye'de devam eden kazı çalışmalarından ve bu kazı çalışmalarının hangi aşamalarda olduğundan bahsedilmiştir.

Schmidt (2007), tarafından yazılmış "Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapanlar" adlı kitapta Göbekli Tepe arkeoloji kazısında ortaya çıkmış olan bulguların ve betimlemelerin neler olduğuna değinilmiştir.

Doğan, Çelik ve Derya (2010) tarafından yazılmış "Göbekli Tepe' nin Günümüz Seramiğine Yansımaları" adlı makalede Göbekli Tepe tarihine ve betimlemelerine yer verilmiştir. Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Şanlıurfa Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2011) "Göbekli Tepe Kazısı 2010 Yılı Raporunda" 2010 yılında Türkiye'de devam eden kazı çalışmalarından ve bu kazı çalışmalarının hangi aşamalarda olduğundan bahsedilmiştir.

Çakmak (2014) tarafından yazılmış "İnanç Turizminin Turistik Destinasyon Pazarlamasındaki Yeri Ve Önemi: Göbekli Tepe Örneği" adlı yüksek lisans tezinde Göbekli Tepe' nin bir inanç merkezi olduğuna değinilmiştir.

Etli (2014) tarafından yazılmış, "Dünyanın İlk Gözlemevi: Göbekli Tepe Tapınağı", adlı makalede Göbekli Tepe ve benzer arkeolojik kazılardan, din merkezi bir buluntu yeri olduğundan, mimari yapısı ve betimlemelerinden bahsedilmiştir.

Dietrich, Schmidt, Kürkçüoğlu, Notroff ve Schmidt (2015) yapılan araştırma da Dünya' nın en eski tapınağı göbekli tepe adlı makale de Göbekli Tepe'nin farklı inanç sistemlerine ve avcı toplayıcı topluluklar için bir din merkezi olduğunu belirtmişlerdir.

"Dünyanın en önemli arkeolojik kazısı Türkiye'de" adlı makale de Göbekli Tepe'nin Adem ve Havva'nın yaşadığı cennet bahçesi olduğuna ilişkin kanıtlardan bahsedilmiştir. (Harran Üniversitesi, 2015).

Arkeofili Dergisinde yayınlamış (2016) Jens Notroff ile yapılan Röportajında "Göbekli Tepe ile İlgili Tüm Merak Ettikleriniz" adlı makale de Göbekli Tepe'nin tarihi, nasıl bulunduğu, mimari yapısı ve dikilitaş betimlemelerine değinilmiştir.

Torun (2016) tarafından yazılmış "6 Maddede Göbekli Tepe'yi Anlamak" adlı makale de Göbekli Tepe nedir, konumu, ne zaman bulundu, kazılar, hayvan figürleri ve neden tapınak olmuştur sorularına değinilmiştir.

Müze Eğitimi Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Yapılan literatür taramasında, müze eğitimi ile ilgili ulaşılan diğer araştırmalar ve kaynak kitaplar aşağıda belirtilmiştir.

Yılmaz (1996) tarafından yazılmış "Müzelerde çocuk eğitiminin müze koleksiyonları bağlamında değerlendirilmesi ve Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi örneğinin irdelenmesi adlı yüksek lisans tezinde müze eğitimi sonucunda öğrencilerde oluşan davranış değişikliklerinden bahsedilmiştir.

Varol (2001) tarafından yazılmış "İlköğretim Okulları İkinci Kademe Programı Resim-İş Dersinde Müze Eğitiminin Yeri ve Önemi" adlı Yüksek Lisans Tezi' nde, müze eğitiminin kaçınılmaz gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Özteke (2004) tarafından yazılmış "Ortaöğretimde sanat eğitimi ile tarihi çevre bilincinin geliştirilmesi adlı yüksek lisans tezinde ortaöğretimde kullanılan kullanılan farklı öğretim modelleri ile öğrencilerde tarih bilincinin daha iyi kavratılmasından bahsedilmiştir.

Artut vd. (2010) Özel Öğretim Yöntemleri adlı kitapta Görsel Sanatlar Etkinliklerinin Uygulanma Biçimleri Bölümünden Göbekli Tepe'nin kavratılmasında kullanılacak yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır. (Kuruoğlu vd. 2010)

Aydemir (2010) tarafından yazılmış "Sanat eğitiminde müzelerin rolü: Ankara devlet resim ve heykel müzesi örneği" adlı yüksek lisans tezinde müzenin genel politikası ile uyumlu eğitim politikası belirlemek ve okul müfredatlarına katkı sağlayacak şekilde düzenleme yapılmasından bahsedilmiştir.

Akyürek (2011) tarafından yazılmış "İlköğretim I. Kademe Görsel Sanatlar Dersinde Müze Eğitiminin Tarih Ve Kültür Bilinci Oluşturulmasındaki Önemi" adlı yüksek lisans tezinde, tarih ve kültür bilincinin hangi boyutlarda olduğunu, tarihi eser, müze gibi kavramların öneminden bahsedilerek, yapılan uygulamalar sonucunda kontrol grubunun deney grubuna göre çok düşük bir seviye de kaldığı görülmüştür.

Atalay (2011) tarafından yazılmış "İlköğretim I. Kademe Müze Eğitiminin Görsel Sanatlar Kültürüne Etkileri" adlı doktora tezinde, müze, müze eğitimi, görsel sanatlar dersi öneminden bahsedilerek, yapılan uygulamalar sonucunda kontrol ve deney gruplarında derse karşı tutumlarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Pirdal (2011) tarafından yazılmış "Müzelerin Sanat Eğitimi Açısından Kullanılmasına İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri" adlı Yüksek Lisans Tezi'nde müze bilincinden bahsedilmiştir.

Hacısalıhoğlu (2013) tarafından yazılmış "Ortaöğretim Görsel Sanatlar Eğitiminde Tarihi Çevre Ve Müze Bilincinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde, Müze eğitiminin ne olduğundan, ülkemizde müze eğitiminde gelinen nokta ve gelişim dönemi, yükseköğretimde müze eğitimi verilmesi doğrultusunda gelişimlerden bahsedilmiştir.

Gögebakan ve Buyurgan (2013) tarafından yazılmış "Öğrencilerin Kültür Varlıklarını Tanıma ve Sahip Çıkma ile İlgili Kazanımlarını Gerçekleştirme Bakımından Görsel Sanatlar ve Sosyal Bilgiler Derslerinin İlişkilendirilmesi" ulusal hakemli dergide yayınlanan makalesinde, disiplinler arası sosyal bilgiler ve görsel sanatlar dersinde benzer ünitelerin ilişkilendirilerek, öğrencilerin konu hakkında daha duyarlı olmalarını sağlamak

amaçlanmıştır. Yapılan uygulamalar sonucunda kullanılan gezi-gözlem, yaşayarak öğrenme, beş duyuyu kullanarak, keşfederek ve uygulamaları öğrencilerin yapması ile klasik yöntemden daha kalıcı öğrenme sağlandığını görülmüştür.

Hamurculu (2016) tarafından yazılmış " Ankara'daki müzelerde yaratıcı drama etkinlikleri ve Ankara Resim ve Heykel müzesinde yaratıcı drama önerisi adlı yüksek lisans tezinde müze eğitim programlarının ve bunların içinde yaratıcı drama çalışmalarının gerekliliği vurgulanmıştır.

Uşal ve Buyurgan (2016) tarafından yazılmış "Okulöncesi Eğitimde, Müzede Öğrenmenin Çocukların Gelişmelerine Katkısı" uluslararası bildiride Okulöncesi öğrencilerine Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesine yönelik bilgiler verilmiştir. 15 öğrenciye ön test ve son test uygulanmıştır. Okulöncesi öğrencileri ile müzelerin öğrenme ortamı olarak kullanımının yaygınlaşması konusundan bahsedilmiştir.

Buyurgan (2017) tarafından yazılmış "Yaşayan ve Yaşatan Müze" uluslararası makalesinde, Anadolu Medeniyetler Müzesi ziyaretinde öğrencilere yaşattıklarını, kazanımları ve öğrenmedeki etkisi üzerinde durulmuş, yapılan uygulama sonucunda Gazi Üniversitesi Görme Engelliler Eğitimi ve Gazi Üniversitesi Vakfı Özel Fen Lisesi öğrencilerinde Anadolu Uygarlıklarına ait bilgilendirme ve yaşanmışlıkların öğrenmedeki güçlü etkisi görülmüştür.

BÖLÜM III

KURAMSAL ÇERÇEVE

Sanat Nedir?

Sanat insanların duygu ve düşüncelerini sözlü veya sözsüz olarak farklı sanat dalları ve malzemeler ile anlatma biçimidir. Ersoy (2002) çalışmasında ressam gördüğü dünyayı, şair gündelik yaşamı, mimar ise başkalarına yararlı olacak binalar yaparak kendini ifade eder. Bakıldığı zaman tüm sanatların ortak özellikleri vardır. Kısaca sanatın tanımı “ Hoşa giden biçimler yaratma çabası” olarak yapılabilir (s. 5).

Görsel Sanat Eğitimi (Sanat Eğitimi)

Bireyin yetenekleri ve yaratıcılık gücünü ortaya çıkabilmek ve belirli bir düzeye getirebilmek için verilen eğitimidir.

Görsel sanatlar, resim, heykel, mimarlık, grafik sanatlar, endüstri tasarımı, uygulamalı sanatlar, sinematografi, fotoğrafı, tekstil, moda tasarım, seramik, bilgisayar sanatı gibi geniş bir alanı kapsar. Bu dalların tümüyle ilgili olarak okul öncesinden yüksek öğrenime kadar her aşamasındaki sanat eğitimi ve öğretimiyle ilgili kurumsal ve uygulamalı çalışmalara “Görsel Sanat Eğitimi” ya da yalnız “Sanat Eğitimi” diyebiliriz (Buyurgan & Buyurgan, 2007, s. 16)

Sanat Eğitiminin Önemi

Sanat eğitimi, genel eğitim içerisinde önemli bir yere sahip olup aynı zamanda kişilik eğitimi içinde önemli bir yere sahiptir. Bireyin yaratıcılık ve hayal gücünün ortaya çıkmasında etkilidir.

Sanat eğitimi çocuğun özgürce düşünmesini, kendini ifade edebilmesini, üretmesini, seçen ve beğenen bir birey olmasını sağlamada önemlidir. Sanat eğitimi çocuğun kendinin özgürce ifade etme ortamıdır.

Sanat eğitimi ile birey içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrenir. Kültürel değerlerine, geleneğine, sanatına, tarihine saygı duyan, onu koruyan bireyler kültürün gelecek nesillere taşıyıcısı olur. Sanat eğitimi de çocuğa ve gence kültürünü tanıtır, öğretir, sevdirebilir ve onu bu değerleri koruyacak ve yaşatacak bireyler olarak yetiştirir (Buyurgan & Buyurgan, 2007, s.24).

Kültür Nedir?

Hañerlioğlu'nda aktaran Buyurgan & Mercin (2010)'in belirttiğı üzere kültür, çoğunlukla bir duyuş ve düşünüş birliğini sağılayan bütün değerlerin tümü olarak tanımlanır. Bu bütünlük içerisinde gelenek, görenek ve sanat değerleri yer alır (s. 15).

Müze Nedir?

Şimşek, Yıldız ve Polat, (2018)'ın belirttiğı üzere müze, sanatsal, bilimsel, geleneğe ait, tarihi, teknoloji ve doğaya ait alanlarda, geçmişin, bugünün izlerini içinde barındıran, görerek, işiterek, uygulama yaparak, hatta yaşayarak öğrenmenin gerçekleştiğı, halka açık heyecan verici öğrenme mekânlarıdır (s. 29).

Müze Çeşitleri

Müzeler koleksiyonlarına göre, kime çalıştıklarına göre, hizmet ettiğı alana göre, hizmet ettiğı kişilere göre, koleksiyonlarını sergileme biçimine göre sınıflandırılmaktadır.

Koleksiyonlarına Göre Müzeler; Genel müzeler, Arkeoloji Müzeleri, Sanat müzeleri, Tarih müzeleri, Etnografya müzeleri, Doğa müzeleri, Bilim Müzeleri, Jeoloji Müzeleri, Sanayi Müzeleri, Askeri Müzelerdir.

Hizmet Ettikleri Alana Göre Müzeler; Bölgesel Müzeler, Ulusal Müzeler, Kent Müzeleri, Yerel Müzelerdir.

Kime Çalıştıklarına Göre Müzeler; Devlet Müzeleri, Belediye Müzeleri, Üniversite Müzeleri, Bağımsız Kuruluş (Yardımsever Örgüt) Müzeleri, Ordu Müzeleri, Ticari Firma Müzeleri, Özel Müzelerdir.

Hizmet Ettiğı Kişilere Göre Müzeler; Genel Halk Müzeleri, Eğitim Müzeleri, Uzman Müzelerdir.

Koleksiyonlarına Sergileme Biçimine Göre Müzeler; Geleneksel Müzeler, Tarihi Ev Müzeleri, Açık Hava Müzeleri, Etkileşimli Müzelerdir (Onur, 2012, s. 163-164)

Görsel Sanatlar, Kültür ve Müze İlişkisi

Kültürün bir unsuru olan sanat, toplumun gelişiminde medeniyetlerin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Sanat toplum mirasını gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir yere sahiptir. Müzeler bakıldığı zaman yaşam boyu öğrenmenin, kültür belleğinin, farklı kültürlerle ait insanları bir araya getirerek, sanatsal ve kültürel mirasın aktarılmasını sağlamaktadır.

Kültür, sanat ve müze etkileşimi, toplumun içinde yaşayan bireyleri, yaratılışları, kültürel ve doğal varlıkları, maddi ve manevi nesneleri, tarihi, estetik, anıtsal, etnolojik gibi miras olarak kabul edilen değerleri ileriye nesillere taşıyıcı görevi üstlenmektedir.

Müze ziyaretleri, öğrencilerin kültür varlıklarını öğrenmede büyük bir katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda müze ziyaretleri sırasında yapılan uygulamalarda çok önemlidir. Sanat eğitimi uygulamaları öğrencilerin konuyu kavramasında önemli bir yer tutmaktadır. Yaratıcılık, hayal gücü ile geçmiş ve günümüz arasında bağ kurmayı, yorumlamayı öğrenirler.

Çocukların görsel sanatlar eğitimi alması, onların hayatında kullanabileceği istenilen davranışların edinebilmesi için gereklidir. Böylelikle toplumda, estetik duyarlılığı olan ve bunu sergileyebilen; nazik, ince ruhlu, zevkli, saygılı, dürüst ve kişiliği oluşmuş bireylerin sayısının artmasında etkili olacaktır.

Sanat eğitimi alan öğrencilerin müzelerde geçmişi araştırma, müzelerdeki koleksiyonları inceleyerek kültürleri tanıma imkânı bulurlar. Ayrıca üretilen sanat eserlerinin yapılış tekniklerini öğrenme ve sorgulamalarını, sanat eserlerini çizme, kopya etme ve maketlerini yapma gibi deneyimler kazandırmaktadır. Bu sayede yalnızca kitap, dergi, makalelerden görülen sanat eserlerini somut olarak, yaparak yaşayarak, deneyimlerle keşfetme müzeler tarafından sağlanmaktadır. Bu yüzden müzeler kalıcı ve etkili öğrenmeler yaşanan mekânlardır.

Çocuk ve Resim

Çocuk resimleri, çocukların gelişim düzeylerini tespit etmede önemli bir yerdedir. Çocuğun çizgisel gelişim durumunu, ruh halini, imgesel algılama düzeyini, soyut ve somut kavramlar arasındaki bağı anlamamızı sağlar.

Çocukların resimlerde kullandıkları simgeler, gördükleri, işittikleri, tattıkları, bildikleri, duydukları, düşündükleri ve hakkında konuştukları konuları benimsediklerine işarettir. Simge, çocuğun nesne dünyasında tanıdığı şeylerin yapısal eşdeğeridir. Çocukların gördükleri nesneleri beş duyu organı ile algılayıp nasıl aktardığı da sanat etkinliklerinde önemlidir. Resimlerin çizdiği nesne veya insan figürlerinde kullandığı büyüklük küçüklük ilişkisi de gelişim düzeylerini ve ruh durumlarını tespit etmekte önemlidir. Resimlerde mekân kavramı ve derinlik etkisi gelişim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Çocukların Çizgisel Gelişim Evreleri

İnsanın çizgisel gelişim evreleri konusunda en çok kabul gören yaklaşım olan Lowenfeld'in sıralaması şöyledir:

- Karalama Evresi (2–4 yaş arası)
- Şema Öncesi Evre (4–7 yaş arası)
- Şematik Evre (7–9 yaş arası)
- Ergenlik Öncesi Evre (9–11 yaş arası)
- Mantık Çağı (11–13 yaş arası)
- Ergenlik Krizi (13 yaş ötesi) (Buyurgan & Buyurgan, 2007)

Karalama Evresi (2-4 yaş arası)

Buyurgan & Buyurgan (2007)'ın belirttiği üzere, ilk kez eline kalem alan bir çocuk gülerek karalar, bu işten büyük bir zevk alır. Bu karalamaları izleyen anne ve babası da aynı sevinci ve heyecanı yaşar. Genel araştırmacılar çocukların ilk karalamalarda herhangi bir şeyi temsil etmediğini söyler (s. 52)

Şema Öncesi Evre (4-7 yaş arası)

Bu aşamada çocuk dış dünya ile bağ kurarak hayal dünyasını zenginleştirir. Resimlerinde daha çok öznel, duygularını ve hayallerinin yansıması görülür.

Çocuklar saydam resimler yaparlar. Çizdikleri ev, araba ve uçağın içini ve dışını gösterirler. Resimlerde mekân lekelerden oluşur. Resimlerde düzleme özelliği ve bazı parçaları diğerlerine göre daha büyük çizerler (Buyurgan & Buyurgan, 2007, s. 56-60).

Şematik Evre (7-9 yaş arası)

Buyurgan & Buyurgan (2007)'ın belirttiği üzere, çocuk resimlerde gerçeği yansıtmak ister. Renk, doku, mekân, büyüklük küçüklük bu evre de tam olarak yansıtılmaya çalışılır. Mekân çizgisi ve resimlerde ayrıntılar dikkat çeker. Ayrıca konuşan resimler yani resimlerde anlatmak istenilen konu hakkında yazılar yer alır. Bu yazıları müdahale edilmemelidir. Bu dönemde çocuklar yapamama endişesi taşırlar.

Ergenlik Öncesi Evre (9-11 yaş arası)

Çocuk okul araç gereçlerini daha iyi kullanmaya başlar. Dikkat süreleri artar, teknikler öğrenirler. Bu dönemde kız ve erkek farklılıkları ile çizerler. Renk karışımları ve hareket tespit edilir. Çocuklara sadece çizdirip, boyatıp, kestirip değil, onları görsel ve teorik olarak da bilgilendirmek önemlidir. Önemli başyapıtlar tanıtılmaya çalışılmalı, müze ve galerilere gidilmelidir.

Mantık Çağı (11-13 yaş arası)

Resimlerde gerçeği yansıtmaya devam eder. Kendine özgü anlatım yolları arar. Perspektif sorunu tam olarak çözülmemiş, mekân düzenlemesi, renk ilişkileri, ışık-gölge, hareketi tam olarak verebilme başlamamıştır. İnsan figürü ayrıntıyla çizer çünkü cinsel özelliklerinin farkına varmıştır. Natürmort çalışmaları bu dönemde uygundur.

Ergenlik Krizi (13 yaş ötesi)

Kişiliği hızla gelişmekte olan çocuk, yoğun iletişim haline girer. Bu dönemde resimlerde soyutlama ve çok yönlü görüş kazılır. Renk ilişkileri, çizgisel renklilik oluşur. Kendini daha iyi ifade eder.

Şanlıurfa İli Genel Özellikleri



Şekil 1. “Şanlıurfa il haritası” 13.10.2016, http://urfa.org/turkce/sites/default/files/sanliurfa_il_haritasi.jpg sayfasından erişilmiştir.

Şanlıurfa Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir ilimizdir. Doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeyinde Adıyaman ve kuzey-doğusunda Diyarbakır yer almaktadır. Birçok arkeolojik buluntunun yer aldığı şehrimizdir.

Şanlıurfa, Dünya'nın ve Türkiye'nin en önemli bölgesel kalkınma projesi olan GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi) merkezi durumundadır. İlin kuzeyinde yer alan dağlar ve yüksek tepeler genellikle güneye doğru gittikçe alçalır. Büyük ovalar Şanlıurfa'nın güneyinde yer almaktadır. Sıra tepeler oldukça yaygın olup bunların arasında batıdan doğuya doğru sıralanan Suruç, Harran ve Viranşehir ovaları bulunmaktadır. Batıya doğru kenarları fazla uzanmış bir altıgene benzeyen Şanlıurfa'nın yüz ölçümü 18.584 km²'dir. (DİE 1997 yılılığı) Bu, Türkiye yüz ölçümünün % 3 üne eş değerdir. Türkiye'nin en büyük 7. Kentidir (<http://www.korumakurullari.gov.tr/TR-89637/sanlıurfa.html>).

Şanlıurfa da Yer Alan Ören Yerleri

Şuayb Antik Şehri

Şuayb Antik Kenti, Hanel Ba'rur'dan 11 km. sonradır. Harran'a ise 38 km uzaklıktadır. Şuayb Antik Kenti Geç Roma dönemine (M.S. 4-5. yüzyıl) tarihlenen bir yerleşim yeridir. Efes'i andıran mimarisinden dolayı Güneydoğu'nun efesi olarak tanımlanır. Şuayb Peygamberin buradaki bir mağarayı ev ve ibadethane olarak kullandığı rivayet edilir. Bu antik kent ismini bu rivayetten alır.

Halen bölgedeki bir mağara Şuayb Peygamberin makamı olarak ziyaret edilmektedir. Bu yerleşim yerinde çeşitli tarihlerde bilim adamlarının yaptığı araştırmalar sonucu varılan ortak görüş, Şuayb Şehri isminin Arapçada "Eski İnsan Şehri" anlamına geldiği ve bu yerleşim içinde yer alan evlerin ise Harran Ovası'nda yaşayan insanların yazlıkları olduğu şeklindedir.

Bu evler tipik Roma evleri tarzında yapılmış olup üçgen alınlıklı, çatılı ve etrafı duvarla çevrili bir avlu ve evin altında yer alan ana kayaya oyulmuş bir kilerden oluşmaktadır. Her evin içinde bir su kuyusu bulunmaktadır. Evlere girişler avlu duvarlarında yer alan kapılardan yapılmaktadır. Bu kapılar ise ızgara planlı sokaklara açılmaktadır. Şuayb Antik şehrinde bugüne kadar kapsamlı bir arkeolojik araştırma yapılmamıştır. Yapılacak arkeolojik çalışmalar bu antik kentin bilinmeyen gizemli yönlerini ortaya çıkaracaktır (Yıldız, Rızvanoğlu ve Cenak, 2017).

Soğmatar Antik Şehri

Şanlıurfa ilçe merkezi Yardımcı bucağına bağlı Yağmurlu köyünde bulunan bir ören yeridir. İlk kez Pognon tarafından tespit edilen Sogmatar ören yeri, içinde bulunan höyüğü, anıt mezarları ve kutsal alanları barındıran, M.S. II. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen antik bir yerleşimdir. Duvarlarında, yüksek kabartma tarzında yapılmış birebir insan kabartmalarının yer aldığı ve Ay tanrısına ait kült yeri olduğu varsayılan, insan eliyle şekillendirilmiş bir mağara bulunmuştur. Burayı ilk keşfeden H. Pognon olduğundan "Pognon Mağarası" olarak isimlendirilmiştir. Sogmatar ören yerinde, üzerinde silindirik şeklinde mimari yapıların yer aldığı 8 adet büyük kaya mezarı bulunmaktadır. Bu anıtsal mezarların dışında, üzerinde Estrangele Süryanice'si ile yazılmış kitabelerin bulunduğu kutsal bir tepe bulunur. Bu tepede aynı zamanda iki tane insan tasvirli kabartma da yer almaktadır (Çelik, 2008, s.73).

Nevali Çori

Çaykara (2000)' nın belirttiği üzere "Nevali Çori antik yerleşme yeri, Şanlıurfa ili Hilvan ilçesine bağlı Kantara köyünün sınırları içerisinde, Fırat nehrinin sağ tarafında ve onun bir yan kolu olan Katara deresinin yanında yer almaktadır. Kalıntıların bulunduğu alan, uzunluğu 100 m. genişliği 50 m. olan ve iki kuru dere tarafından sınırlanan terası bir kireç tepesinin altında bulunmaktadır. Nevali Çori antik yerleşmesi insanların yerleşik hayata geçmeye başladığı, yoğun avcılığın yanı sıra bitki ve hayvanların evcilleştirilmeye çalışıldığı bir dönemi yansıtmaktadır." (<http://www.urfakultur.gov.tr/Eklenti/22243,nevali-cori.pdf?0>).

Balıkli Göl (Aynzeliha Ve Halil-Ür Rahman Gölleri)

Urfa Kalesi'nin kuzeyinde bulunan Halil-ür Rahman Gölü (Balıklıgöl) Hz. İbrahim için "ateşin serin ve selamet olduğu" mekândır. Kutsal kitaplara göre; Urfa'da yaşayan (muhtemelen MÖ 2.000 yıllarında) Nemrud Bin Ken'an'ın ilahlığını reddeden ve akıl yoluyla Rabbini bulan ilk insan Hz. İbrahim, Nemrud ve ahalisinin tapındığı putları kırınca ateşe atılmasına karar verilmiş,

Mucize-i İbrahim bu mekânda gerçekleşmiş ve mekân gül bahçesine dönüşmüştür. Bu inanış semavi dinlerce ve nesilden nesile aktarılan halk hafızasındaki bilgilerce de kabul edilmektedir (Yıldız vd. 2017).

Göbeklitepe

Göbekli Tepe, yeni ve özel şeyleri içinde barındırmakta. Tıpkı geçmiş yüzyılın altmışlı yıllarında James Mellaart'ın *Çatalhöyük-Taş Çağından Bir Kent* eseriyle arkeoloji dünyasında yeni bir ufuk açmak istemesi gibi, Göbekli Tepe de insanlık tarihinin şimdiye kadar bilinmeyen bir evresine ait keşiflere imkân tanınmasıyla, yeni ve yaygın bir etki yaratmaktadır.” demektedir (Schmidt, 2007, s. 14).

Heyecan verici bir dağın zirvesindeki bu ilk Neolitik tell (Arapçada harabe anlamıyla arkeolojik terminolojiye yerleşmiştir), avcı ve toplayıcı toplumdan besin üreten, çiftçiliğe geçiş dönemi insanı hakkında bildiklerimizi alt üst etti” diyerek Göbekli Tepe'nin şimdiye kadar bildiğimiz tarihi bulguları kısmen değiştirmek zorunda olduğumuzu ifade etmiştir (Schmidt, 2007, s. 22).

Şanlıurfa il merkezinin 15 km kuzeydoğusunda, Karaharabe (Örencik) köyünün 2,5 km kuzeydoğusunda yer alan Göbekli Tepe, adını bölgede bulunan taş yatır mezardan almaktadır. İlk kez 1963 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin karma projesinde gerçekleştirilen yüzey araştırmasında bulunmuş ve daha sonra 1995 yılında Şanlıurfa müze müdürü A. Mısır başkanlığında ve H. Hauptman'ın danışmanlığında kazı çalışmalarına başlanmış ve halen sürmekte olan kazılarda şimdilik beş yapı katına sahip olduğu saptanmıştır (Ekinci, 2006, s.19).



Şekil 2. “Bereketli Hilal Harita Görseli” <http://www.altinrota.org/yazilar/toroslar-cukurova-dunyanin-merkezi-1-verimli-hilal-ve-ucuncu-delta/81> sayfasından erişilmiştir.

Göbekli Tepe'nin de içerisinde bulunduğu “Bereketli Hilal” olarak adlandırılan yeri; Yukarı Mezopotamya kavramı ile Türkiye'nin güneydoğusunda, güneydeki Türkiye sınırına kadar uzanan Fırat ve Dicle arasındaki dağlık bölge olarak tanımlamaktadır Schmidt (2007, s. 51).

Olağan dışı buluntuları ile kutsal bir merkez olduğu kanısını uyandıran Göbekli Tepe yerleşimi; Cilalı Taş devrinde kurulmuş olan Nevali Çori (Hastalıklar Vadisi-Hilvan), Şanlıurfa-yeni Mahalle, Karahan Tepe (Urfa), Sefer Tepe (Urfa) Hamzan Tepe (Urfa), Kilişik (Adıyaman), Çatal Höyük, Menorca (İspanya), Stonage (İngiltere) gibi yerlerden bildiğimiz “T” şeklindeki payelerin görüldüğü yapıların en büyüğüdür (Çelik, 2008, s. 25).

Göbekli Tepe yapılışının ardından bin yıl kadar sonra tonlarca toprak ve çakmaktaşı ile tamamıyla gömüldü. Tapınağın ne amaçla gömüldüğü de araştırma konuları arasında. Tarihi M.Ö. 10 bin yıllarına uzanan, tapınma amaçlı törensel alanlara ait mimari kalıntılar, dikili taşlar ve üzerinde kabartmalı yabani hayvan ve bitki figürlerinin bulunduğu taşlar göz kamaştırıyor. Bölgenin dikkat çeken bir özelliği de gün yüzüne çıkarılan en büyük tapınma alanını barındırması” şeklinde ifade edilmektedir (Topal, 2012).

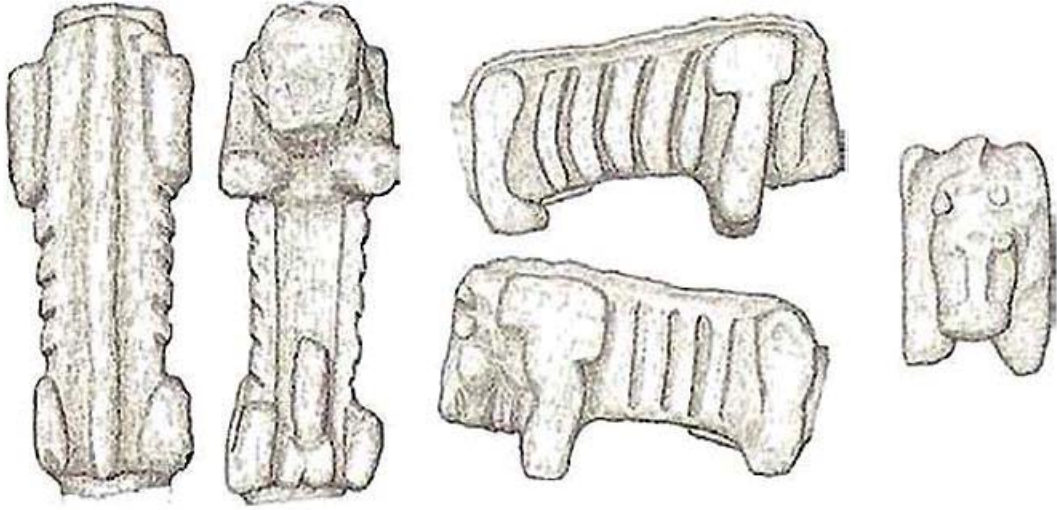
A Yapısı: Yılanlı Dikili Taş Yapısı

Schmidt (2007)’ın belirttiği üzere “kazıların başladığı süreci kapsar. Birçok yapı tarla sürülmesi ile ortaya çıkmıştır. Çoğu tahrip bir durumda olup biri sağlam durumda bulunmuştur. Yapılar Nevali Çori’de bulunan T biçimli yapılar ile benzerlik göstermektedir. Yapılarda numaralandırma sistemi kullanılmıştır. A yapısı buluntuları Çanak Çömleksiz Neolitik döneme aittir ve büyük dikilitaşlar daha sonra tarihlenmektedir. Nedeni ise diğer duvarların henüz kazısının yapılmaması ve toprağa gömülü olan dikilitaşların ayaklık kısımlarını örtüyor olmasıdır” (s. 114).



Şekil 3. “Göbekli Tepe Genel Görünüş” <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/tarihi-degistiren-dunya-mirasi-gobeklitepe-40888331> sayfasından erişilmiştir.

Schmidt (2007)'ın belirttiği üzere “dikilitaşlara ait duvarlar geç evrelerdeki duvarlardan daha sağlam yapılmıştı. Duvarda tek kaba taş bulunmazken, taşların yapısı somun ekmeği biçiminde özenle işlenmişti. Bu taşlar geç evre duvarlarından daha büyüktür” (s. 115).

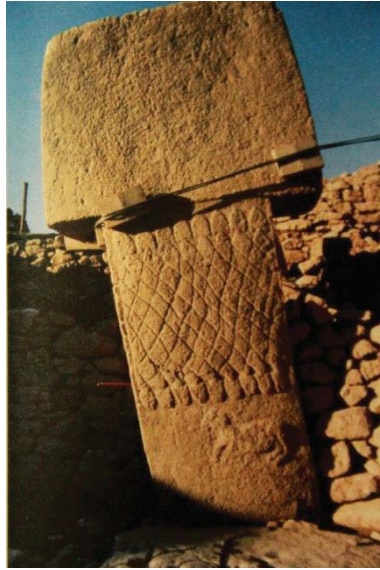


Şekil 4. “A Yapısı'nın yıkıntıları arasında bulunan, kaburgaları dikkati çeken, aslan benzeri bir hayvan heykelini görmektesiniz (uzunluğu 68 cm).” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Duvarlardan birinin üst yüzeyinde aslana benzeyen, kaburgaları ve ereksiyon halindeki penisi açıkça belli olan, neredeyse bütün bir heykel bulunmuştur. Sadece arka kısmında, bu hayvana değil başka bir hayvan motifine ait olduğu sanılan kırılmış bir yüzey vardır. Belki de Nevali Çori'deki buluntu tarzını anımsatan betimli bir sütunun üst bölümü de olabilir. Buradan pek uzak olmayan bir alanda yıkılmış bir şekilde toprağa gömülü, doğal büyüklükte bir yaban domuzu başı heykeli bulunmaktaydı (Schmidt, 2007, s. 115).



Şekil 5. Dikilitaş 1'in ön yüzünde şeritler arasında çok sayıda yılan kabartması görülmekte. İlginç olanı ise, yukarı doğru kıvrılarak ilerleyen yılanın sadece Dikilitaş 1'de tesvit edilmiş olmasıdır. Dikilitaşın yüksekliği 3, 15 m'yi bulmaktadır. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

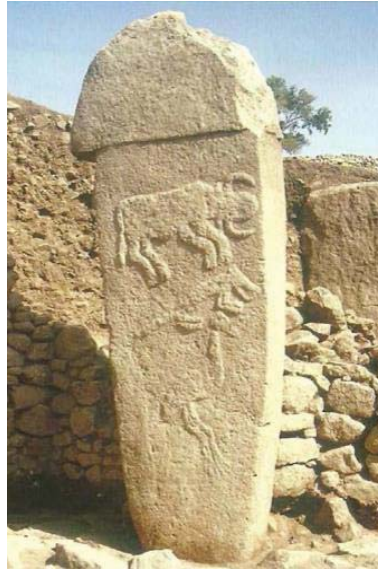


Şekil 6. Dikilitaş 2'nin Yılanlardan meydana onun ağ, onun hemen altında ise dört ayaklı bir hayvan, büyük olasılıkla bir koç kabartması görülmekte. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Dikilitaşlardan 1 ve 2'de bulunan kabartmalar büyük öneme sahiptir. Kabartmaların üzerinde sıkça hayvan motifleri işlenmiştir. Zaten bu yapılara genel bakıldığında bir çerçeveyi anımsatmaktadır.

Schmidt (2007) Göbekli Tepe’de şeritler dikilitaş çenesinin hemen altında başlamakta ve daha sonra V biçimli şerit olarak birleşmektedir. Dikilitaş 1’deki ağıın yılan ağı ya da yılan örgüsüne ait olmaktadır. Yılan örgüsünün hemen altında kısmen küçük dört ayaklı, belki bir koça ait kabartma görülmekteydi (s. 118).

Dikilitaş 2’de, 1997’deki kazılarda taş levhalar toprak üstüne çıkarılmıştır. Çıkarılan dikilitaş üstünde yılan ve şerit resimlerinin tekrarlanmadığı görülmüştür. Dikilitaş 1’de arka yüz tarafında boğa başı kabartması bulunmaktadır. En altta bulunan sembolün büyük ihtimal ile turna kuş olduğu düşünülmektedir. Orta bölümde yer olan sembolün köpek olduğu düşünülmmesine rağmen tilki olarak tanımlanmıştır. (Schmidt, 2007, s. 120) .



Şekil 7. “Dikilitaş 2’nin gövdesinde yukarıdan aşağıya doğru boğa, tilki ve turna kabartmaları sıralanmakta. Arka yüzdeki bukranon -gövdenin tümünün sadece profil olarak, başın ise iki tarafındaki boynuz ve kulaklarla gösterilmesi- yani bir boğa kafatası betimi bu resimde görülmekte. Dikilitaşın yüksekliği, etrafındaki seki levhalarından itibaren 3,15 m’yi bulmaktadır.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Dikilitaş 3 ve 4’te şimdiye kadar kabartma görülmemiştir. Dikilitaş 5’te kabartmanın karın yüzeyinde aşağıya doğru yukarıya doğru kıvrılan yılan bulunmaktadır. Dikilitaş 6’dan 16’ya kadar olanlar B ve C Yapısı’na aittir. Fakat daha sonra üstünde hiç kabartma olmayan A yapısına ait dikilitaş 17 bulunmuştur (Schmidt, 2007, s. 122).

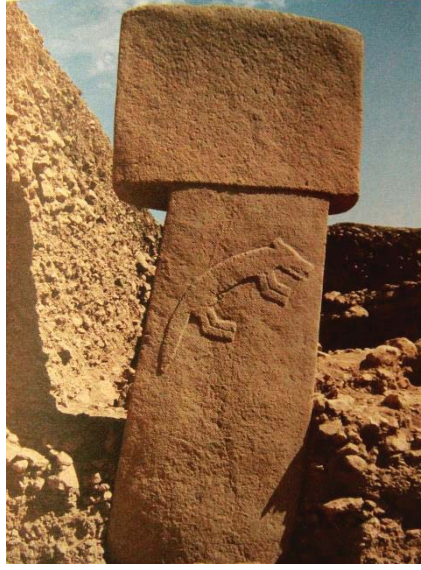


Şekil 8. “A Yapısı’nın batıdaki çevre duvarının içine yapılan Dikilitaş 5’te tek başına duran bir yılan kabartması. Dikilitaşın solunda görülen seki levhasından itibaren yılanın boyu yaklaşık 2 m’yi bulmaktadır” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

B Yapısı: Tilkili Dikilitaş Yapısı

Yeni çıkan Dikilitaş 6 geç dönem yapı evresine girmekteydi. Alanın batı bölümünde ise Dikilitaş 7,8 ve 9 ortaya çıkmıştı. Yılanlı Dikilitaş Yapısı’nda olduğu gibi burada da geç dönem evreleri yapısı hiç yoktu (Schmidt, 2007, s.124).

Schmidt (2007) “B Yapısı’ndaki merkezi düzenden farklı olan Dikilitaş 15, Dikilitaş 1’den 5’e kadar olanların anlamlı yerleştirildiklerini ortaya koymaktadır. Dikilitaş 1 ve 2, merkezi dikilitaşları meydana getirmektedir. Bu alan, daire şeklinde değil, daha çok kare şeklindeydi ve büyük oranda B Yapısı’nın düzenine uymaktaydı” (s. 125).



Şekil 9. “Dikilitaş 9’ da doğal büyüklükte bir tilki kabartması görülmekte. Tilkinin önündeki terrazzo tabana, kurban kabı olarak adlandırılan bir taş kap yerleştirilmiştir.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

B Yapısı Merkezi Dikilitaşları Dikilitaş 9 ve 10, B Yapısı’ndaki merkezi dikilitaş çiftini oluşturur. Bunlar, daire ya da tam belirtirsek poligonal (çok yüzeyle) bir planla dikilmiş olan duvar yüzeylerine bağlı dikilitaşlarla çevrilmiştir. Merkezi iki dikilitaş alın yüzeyi kuzey-güney yönündedir. Başlangıçtaki beklentilerimize rağmen, iki dikilitaş arasında yapılan kazılarda tabana ulaşılmasına rağmen, iki dikilitaş da başka kabartma görülmemiştir. Düşünüldüğü gibi, burada iki dikilitaşa hafifçe dokunana bir terrazzo taban söz konusudur (Schmidt, 2007, s.128).

Schmidt (2007) “Dikilitaş 9’un taştan bir kap, tabana gömülü bulunmuştur. Bu buluntunun konumu adak kapları olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Fakat beklentilerde Dikilitaş 10’da rastlamak iken tam tersine taş kap bulanamamıştır” (s. 128).



Şekil 10. “Dikilitaş 9’un karşısındaki Dikilitaş 10’da da bir tilki kabartması yer almakta. İki tilki de yapıya giren ziyaretçilerin üstüne atlar pozisyonundadır.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

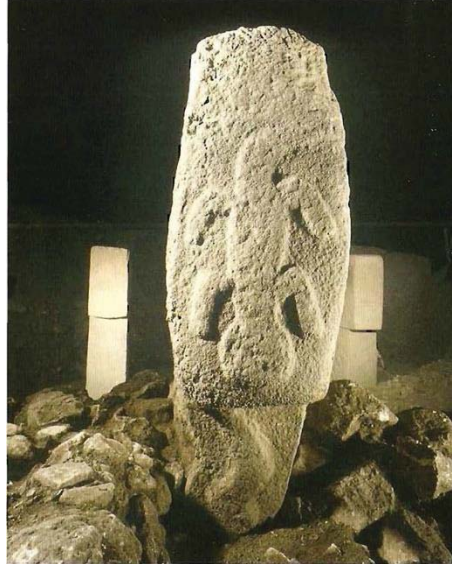
Dikilitaş 10’nun batı yüzündeki tilki kabartmasının altında bulunan çizi bezek tekniği ile yapılmış resimler oldukça dikkat çekicidir. Bu resimlerde bir yaban domuzu ve üç köpek betimi yer almaktadır. Köpeklerden birinde, bu tür için tipik olan şekilde, kuyruğun başına doğru kıvrılmış olması, bunların gerçekten de köpeği betimlediğini bize göstermektedir. Genel olarak akla bir av sahnesi gelmektedir (Schmidt, 2007, s.128-129).

B yapısı merkezi dikilitaşta tilkiler dışında sadece iki dikilitaşta kabartma görülmüştür. Dikilitaş 14’ün sağ gövde kısmı çevre duvarıyla kapatılmış, ne olduğu anlaşılmayan motif bulunmuştur. Fakat tilki olduğu düşünülmektedir. (Schmidt, 2007, s. 129)

Dikilitaş 6’nın baş kısmının arkasını açığa çıkarttığımızda bizi bir sürpriz beklemekteydi. 1998 kazısı sırasında taş örgünün arkasında saklı kalmış bir hayvan kabartmasını bulmuştuk. Ancak dikilitaş 6’daki resmin yuvarlak ve hiç biçimlendirilmemiş, ovalden üç köşeliye kadar değişen başı, ağız ve dişlerle süslenmiş diğer yüksek kabartma başlarla karşılaştırıldığında oldukça dikkati çekmekteydi. Benzer şekilde üstü örtülü Dikilitaş 6’daki sürüngenin alt kısmına ait kabartmanın, aşağı doğru sürünen bir yılanı ait olabileceği düşüncesi akla gelmektedir (Schmidt, 2007, s.129).

“Göbekli Tepe’de çıkarılan buluntuların benzerleri Kuzey Suriye’deki Tell Abr’da rastlanmıştır. Bu yüzden Göbeklitepe buluntularının sürüngenlere ait olabileceği düşünülmüştür” (Schmidt, 2007, s. 231).

Garkinkel’den aktaran Schmidt, 2007, Göbekli Tepe ‘deki kabartma ile Tell Abr’ın kazı bezekli figürleri henüz bilmiyordu. Eserinde Ön Asya erken dönem çiftçi kültüründeki dans sahnelerini ele alan Garfinkel, konuyu en eski çiftçi kültürü ile yorumlamaya çalışır (s. 130).



Şekil 11. “İlk bakışta dört ayaklı bir sürüngen andıran bu kabartmanın, bir leopar betimi olması da olasıdır. Kabartma, Dikilitaş 6'ya ait T başın arka yüzünde yer almaktadır. Bunun altındaki gövde yüzeyinde kıvrılan bir yılan seçilebilmekte.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

C Yapısı: Erkek Yaban Domuzu Evi'nde

C yapısı A ve B yapısının doğusunda ve yine daire şeklinde ortaya çıkmıştır. Yapının büyük orada tahrip edildiği saptanmıştır. Betimlerdeki yaban domuzu sembollerinden dolayı bu yapı erkek yaban domuzu evi olarak tanımlanmıştır (Schmidt, 2007, s. 138).

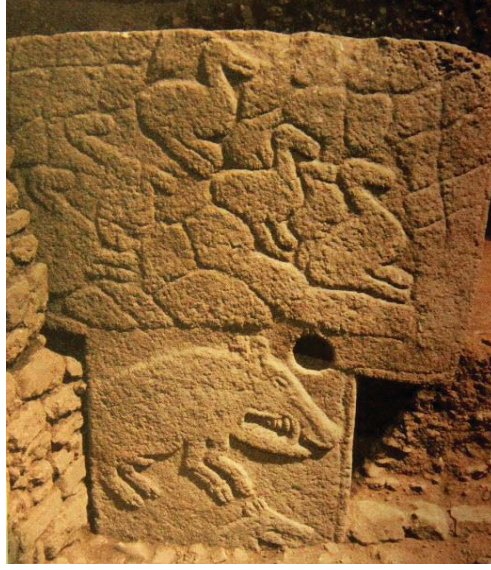
Çevre duvarında dokuz adet dikilitaş tespit edilmiş, fakat daha fazla olduğu tahmin edilmiştir. Kazılarda farklı yerlerde dikilitaş izlerine rastlanmıştır. Tarımı engellemesinden dolayı tarla sahibinin söküp attığı düşünülmektedir. Kazılarda korunagelmiş iki dikilitaşta kabartma bulunmaktadır. Dikilitaş 26 ve 28'de küçük erkek yaban domuzu kabartmaları bulunmaktadır. Dikilitaşların farklı yüzeylerinde başka hayvan kabartması, soyut semboller ve dikey bir yarım ay tespit edilmiştir. Bu semboller dikilitaşlarda sıkça görülmekte olup ayrıca papaz atkısı benzeri şeritlere rastlanılmıştır (Schmidt, 2007, s. 138).

Orta dairede 4 dikilitaş bilinmektedir. Dikilitaş 23'te yaban domuzu ve önünde ise dişlerini gösteren bir hayvan ortaya çıkarılmıştır. C yapısının batısında Dikilitaş 11,12 ve 25 ortaya çıkarılmıştır. Dikilitaş 25'te dikkat çeken bir özelliğe rastlanmamıştır. Dikilitaş 11 parçalanmış olarak bulunmuştur ve çevre duvarı tarafından kapalı olan bölümlerinden dolayı herhangi bir kabartma olmadığı anlaşılmıştır. Dikilitaş 12'de yaban domuzu ve kuş kabartmaları tespit edilmiştir (Schmidt, 2007, s. 139).



Şekil 12. “C Yapısı”ndaki Dikilitaş 11 ve 12 ortadaki çevre duvarının içine yapılmış. Dikkati çekecek kadar küçük olan Dikilitaş 13 (sadece dikilitaş başının üst kısmı görülmekte) içteki ilk çevre duvarına aittir.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Dikilitaş 12 de ikinci çevre duvarının içine inşa edilmiştir. Burada ise şans eseri T başı ve gövdenin büyük bir bölümü açıkta kaldığı için, uzaklan bile görülebilmektedir. Bu dikilitaşta de bir sürpriz bizleri bekliyordu. Dikilitaş 11 'de olduğu gibi T başında kabartma süs vardı, ama ilk kez tüm yüzeyi kaplamaktaydı. Ördüğe benzeyen beş tane kuş, ağ benzeri çizgili bir desen önünde hareket etmekte. Sanki sanalçı boş yüzeyleri doldurma içgüdüsüyle (bunun uzmanlar arasındaki deyişi ise Latince horror vacui, yani boşluktan nefret) ağ desenini tüm T başa yaymış ve sadece kuşlar için bir yer bırakmıştır. Belki de bütün bunlar bir "ağla kuş avı" betimini göstermektedir (Schmidt, 2007, s. 139).



Şekil 13. “C Yapısı 'ndaki Dikilitaş 12 'nin sağ yüzeyinin tümü kabartmalarla doludur. Dikilitaşın başında ise büyük olasılıkla, parmaklık desenli bir ağın önünde duran kuşlar betimlenmiştir; onun altında ise erkek yaban domuzu ve bir tilki görülmekte. Tilki kabartması, daha sonra buraya eklenen seki kabartmanın büyük bölümünü kapattığı için sadece boyun kısmına kadar açığa çıkartılmıştır.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Dikilitaş 24 ve 36 arasında bugüne kadar koruna gelmiş yüksek kabartma büyük kireçtaşı levha bulunmuştur. Kabartma küçük dişleri ve kıvrık kuyruğu olan köpek benzeri bir betimlemeye rastlanmıştır. C Yapısı duvarlarında koruyucu ve yırtıcı hayvanlar olan kutsal bir alan olarak tanımlanmıştır (Schmidt, 2007, s. 141).



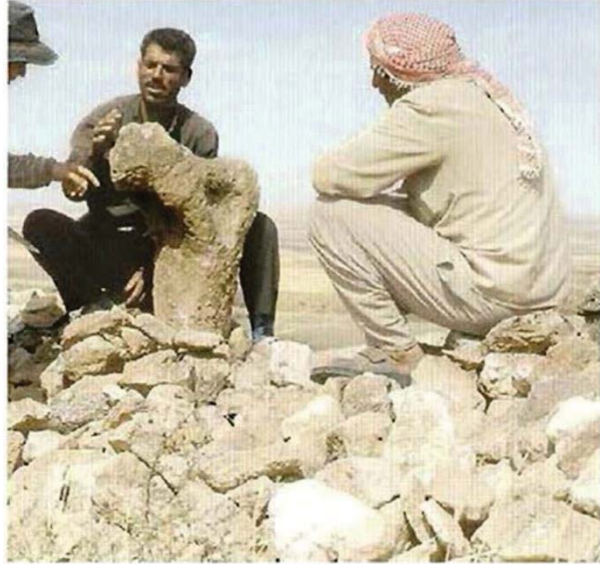
Şekil 14. “C Yapısı 'ndaki Dikilitaş 26'da şimdiye kadar sadece bir erkek yaban domuzu kabartması bulunmuştur” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

C Yapısı'ndaki çok sayıdaki erkek yaban domuzu kabartmasını göz önüne getirdiğimizde söz konusu bu motif çok şaşırtıcı değildir; ancak bu hayvan kabartmasını diğerlerinden ayıran başka bir özellik vardır: Hayvan sırt üstü yatmakta, karın ve ayakları ise yukarı doğru bakmaktadır. Bu durum için akla gelebilecek ilk açıklama, hayvanın sırt üstü yatmasının, kabartmanın olduğu taş levhanın, yeniden kullanılan dikilitaşa ait olduğu ve bu nedenle de ters çevrildiği idi; ancak biraz dikkatli olunduğunda bu görüş geçerliliğini yitirmektedir, çünkü söz konusu taş levha, eski bir dikilitaşın olası kalınlığından çok daha incedir. Bu yüzden dikilitaşların dışında, kabartmalarla süslü başka bir yapı elamanı olduğu anlaşılmaktadır (Schmidt, 2007, s. 142-143).



Şekil 15. “U biçimli kapı taşının hemen arkasına yerleştirilmiş kapı delik taşının üstünde, ters yatan bir erkek yaban domuzu (dikilitaş) tespit edilmiştir.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Araştırmalarda pek çok parça tespit edilmiştir. Kabartmalı dikit üzerinde büyük ve tehlikeli hayvanı (aslan veya ayı) buluntusu, yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış sürüngen ve dişlerini gösteren hayvan kafatası bulunmuştur. Devam eden kazılarda yeni buluntular eklenmiştir. Örneğin, büyük olasılıkla V biçimli bacakları olan aslan, A yapısında kaburgaları belirgin olan aslan veya erkek yaban domuzu başı, C yapısında erkek yaban domuzu ve başı, dişleri belirgin olan yırtıcı hayvan ve yüksek kabartma tekniği ile yapılmış hayvanlar (Schmidt, 2007, s. 144).



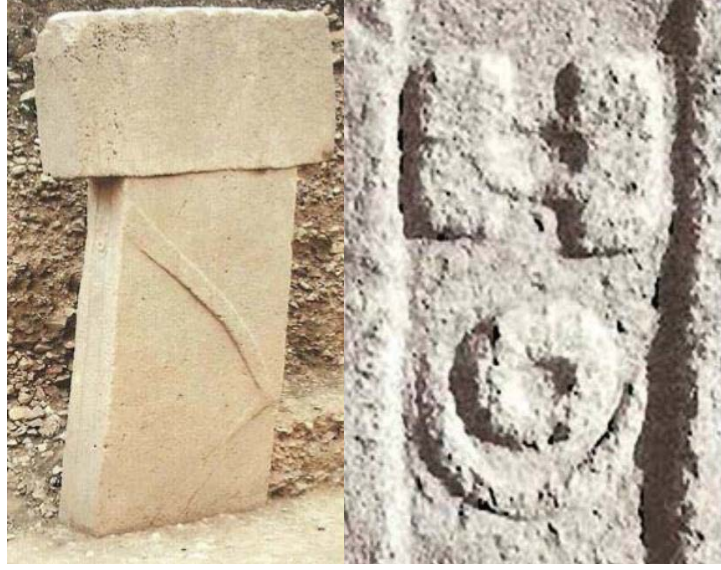
Şekil 16. “Güneybatıdaki tepenin zirvesinde, dikkati çekici V biçimli ayakları olan bir hayvan heykeli bulundu (yüksekliği 70 cm).” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Nevali Çori heykelleri ile karşılaştırıldığında ortaya oldukça ilginç gözlemler çıkmakta. Orada “kuş” motifi ve insan başı iki kez tespit edilmiştir, ancak saldırgan yırtıcı hayvan betimleri hiç görülmemektedir; en azından bu durum büyük plastik betimlerde böyledir. Kireçtaşından yapılmış kurt ya da aslan başına benzeyen bir küçük hayvan kafası heykeli Göbekli Tepe’de bulunan yırtıcı hayvan motiflerini hatırlatır. Nevali Çori’de az sayıda büyük plastik örnekler olduğu gözlemi çok önemlidir, çünkü kötülüklerden koruyucu yabani hayvanların burada olamayışı, buranın Göbekli Tepe’deki kült yerinden çok daha farklı bir işleve sahip olduğuna işaret etmektedir; Nevali Çori yaşayanların yeri, Göbekli Tepe ise ölümlerin yeri olarak bilinmektedir” (Schmidt, 2007, s. 145).

D Yapısı: Taş Çağı Hayvanat Bahçesinde

En iyi korunmuş olan yapı D Yapısı’dır. Oval bir yapıya sahiptir. Çok sayıda kabartmaya rastlanmıştır. İnsanlarda hayvanat bahçesi hissi uyandırmaktadır.

Bu eşi benzeri olmayan resimleri doğru şekilde anlamının zorluğunu, “göldeki turnalar” örneğiyle göstermeye çalışalım: İlk bakışta bir su, bir nehir ya da bir göl olarak yorumladığımız dalga çizgilerini, iki turna kabartması sayesinde tanımlayarak, biraz şiirsel kaçan bu ismi verdik; isim daha sonra Göbekli Tepe üzerine yazılmış bir yazının da adı oldu. Kazıların ilerleyen aşamalarında ise, göl dalgaları olduğunu düşündüğümüz çizgilerin, aslında yılanları tanımladığını anladık (Schmidt, 2007, s. 149).



Şekil 18. Dikilitaş 18’in göğüs tarafında H biçimli bir yuvarlak ve yarım ay sembolü görülmekte. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Göğüs tarafında, dikilitaş çenesinin hemen altında stola şeritlerinin arasında soyut, piktogram (reesim-sembol yazı işareti-ç.n.) şeklinde işaretler görülmektedir. Yukarıda H biçimli bir sembol, onun altında daire ve yatay bir yarım ay bulunmaktadır. H sembolü, yakından bakıldığında birbirine zıt yerleştirilmiş iki kişiye, belki de dik duran iki hayvana işaret eden iki parçaya dönüşmektedir. Ancak henüz kesin bir yorum yapacak durumda değiliz.

Dikilitaş 31, Dikilitaş 18’in batıdaki ikizini oluşturmaktadır. Aynı yükseliğe sahip olan bu dikilitaş tümüyle açığa çıkartıldığında, yine aynı şekilde taban yüzeyinden 4 m daha yüksek olacaktır. Oldukça ince şekillendirilmiştir ve diğer örnekte olduğu gibi atkı ve bant motifleri bulunmaktadır. Gövde kısmında bukranon (gövdenin tümünün sadece profil olarak, başın ise iki tarafındaki boynuz ve kulaklarla gösterilmesi –ç.n.) yan, boğa kafatası betimi- dışındaki diğer kabartmalara rastlanmamıştır (Schmidt, 2007, s. 150).

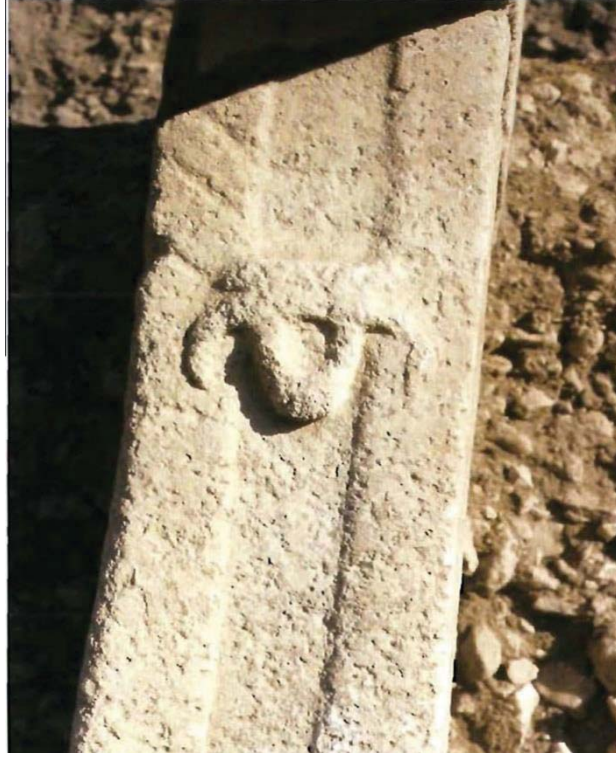


Şekil 19. Büyük bir kısmı çevre duvarları tarafından kapatılmış olan Dikilitaş 20'nin iç yüzeyinde yılan, boğa ve tilki kabartması bulunmakta. Tilki kabartmasından (altta), eski tahribatlar nedeniyle sadece baş ve ön ayakları geriye kalmıştır. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.



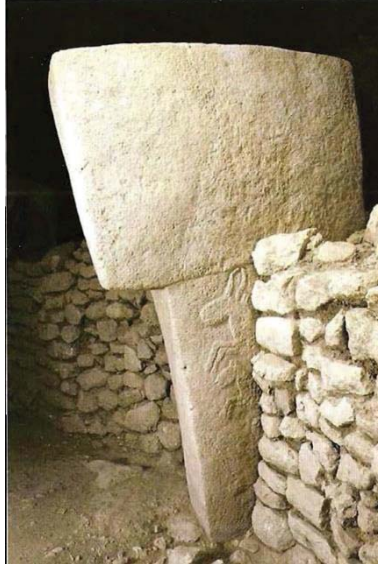
Şekil 20. 90° döndürülmüş H işareti, yılanlar ve büyük olasılıkla yabani eşek kabartması, Dikilitaş 30'un eskiden tahrip olmuş iç yüzeyinde bulunmkata. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Doğuya gidildiğinde Dikilitaş 20 ile karşılaşılacaktır. Dikilitaş 20'nin gövde göğsünde aşağıya doğru kıvrılan ve boğa ile karşı karşıya gelen yılan tespit edilmiştir. Dikilitaşın tahrip olması nedeniyle boğa kabartması altındaki tilkinin baş kısmı seçilebilmektedir. (Schmidt, 2007, s. 151-152).



Şekil 21. “D Yapısı”nın batıdaki merkezi dikilitaşının göğüs bölümünde bukranon kabartması görülmekte.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Dikilitaş 21'e gelindiğinde sol sütun yüzeyinde doğal ceylan sembolünün yer aldığı görülmektedir. Ceylanın duruş ve özelliklerinden dolayı Yukarı Mezopotamya'da görülen Dorkas Ceylanı olduğu düşünülmektedir. Aşağıya bakıldığında ise bir Asya Yabani Eşеği betimlemesi ile karşılaşılmasıdır (Schmidt, 2007, s.152).



Şekil 22. Dikilitaş 21 nin gövde yüzeyinde ceylan ve yabani eşek kabartması görülmekte. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.



Şekil 23. Dikilitaş 22'de bir tilki başı kabartması seçilebilmekte. Diğer kabartınalar ise büyük olasılıkla çevre duvarı tarafından kaplanmıştır. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Dikilitaş 22’de bir tilki kafası tespit edilmiştir. Çevre duvarı dikilitaş 21’de olduğu gibi hayvan gövdesini kapatmaktadır. Dikilitaş 22’nin göğüs bölümünde yılanın stola şeritleri arasından aşağı kıvrıldığı gözlemlenmiştir. Sağdaki dikilitaş ise bir hayvan tespit edilmiştir, daire duvarı sebebiyle örtülmüş ve ne olduğu tespit edilememiştir. Fakat görünen parça tavşanı anımsatmaktadır (Schmidt, 2007, s. 154).

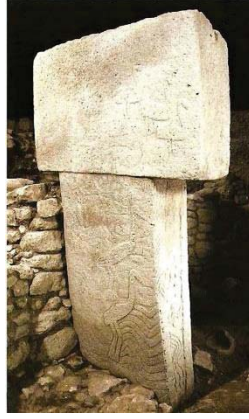
Gezimizde bundan sonra karşımıza çıkan ise Dikilitaş 30’dur. Bu dikilitaşın alın tarafında bir kabartma bulunmaktadır. Neredeyse tepe noktasında soyut bir işaret görülmekte. Bu işaret 90° döndürülmüş Latincedeki H harfini anımsatmaktadır. Bunun hemen altında, çok sayıdaki yılanın ayrılabilen, zikzak şimşek motifi olarak algılanabilecek bir yılan dikkati çekmekte. Karın kısmında başka betimler de bulunmakta: Boynuzları olmayan dört ayaklı, büyük ihtimalle yabani bir eşek; Dikilitaş 20’de olduğu gibi dikey olarak yerleştirilmiş, aşağıya doğru kıvrılan dörtlü yılan grubu. Yılanlardan bir tanesinde, vücudunun iki bitiş yerinde birer baş bulunmakta ve nereye doğru hareket ettiği tam olarak anlaşılamamakta (Schmidt, 2007, s. 154).

İlginç olan Dikilitaş 32’de hiç kabartma tespit edilmemiştir; ama 33 ve 38’de bulunan kabartmalar durumu dengelemiştir. 6 hayvan tespit edilmiştir. Dikilitaşın baş kısmında boğa yer alıyor; fakat korunamadığı için tahrip olmuştur. Ayakları Dikilitaş 2’deki boğadaki karakteristik yapıdadır. Bir erkek yaban domuzuna tespit edilmiştir. Erkek yaban domuzu altında üç tane kuş görülmektedir. Kuşların ördek, leylek veya turna olduğu düşünülmektedir (Schmidt, 2007, s. 155).

Schmidt (2007) kazılar henüz tamamlanmadığı için Dikilitaş 41 ve 42’de kabartma tespit edilmemiştir (s. 156)

Dikilitaş 33’ün karın yüzünde, gelen yılanların kafalarıyla dikey bir resim dizisi oluşturarak iki taraftaki geniş yüzeyleri çevrelediği sahne soluk kesici. İnsan neredeyse Eski Mısır hiyeroglifleri karşısında olduğunu sanarak elinde olmadan ilk okuma olasılıkları üzerine düşünmeye başlıyor: Hayvanlar ve soyut motifler taş üzerine oyulmuş ve sıralanmıştır (Schmidt, 2007, s. 159).

Schmidt (2007) Göbekli Tepe’de kazı yapanlar tilkilere, yabani domuzlara, yılanlara ve boğalara çoktan alıştık. Böcek ve örümcek desenleri ise beklenmedik yeni şeylerdi. Betimlerin uzunlukları 20 cm’i bulmakta. Böceğin sadece, tespit edilmeyen bacak sayısına bakıldığında, sayı hatalı da olsa dahi bir örümcek türü olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır. Bu nedenle, altı ayaklılar hakkındaki başka yorum yapılmayacaktır (s. 161).



Şekil 24. Dikilitaş 33'ün sağ yüzü neredeyse tümüyle ördek türü kuşlar, turnalar, 90° döndürülmüş H işaretleri ve yılan kabartmaları ile doldurulmuştur. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.



Şekil 25. Dikilitaş 33'te doğal büyükülte tilki kabartması ve onun önünde yılanlar görülmekte. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.



Şekil 26. Dikilitaş 33 'te ön yüzünde dikey olarak, aralarında örümcek ve yılan bulunan hayvanlar ve işaretler yer almakta. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.

Aslanlı Dikilitaş Yapısı



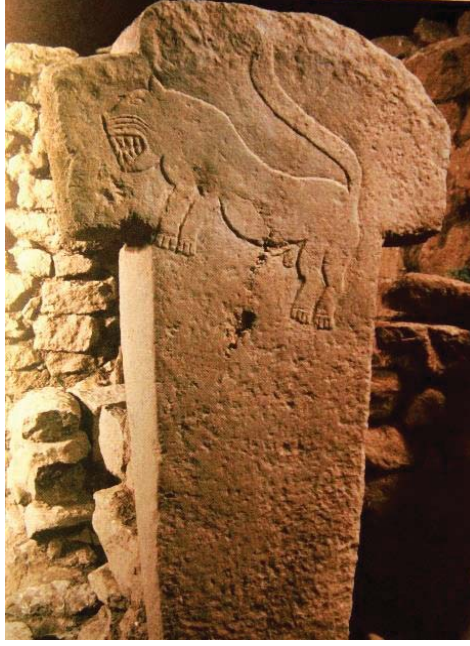
Şekil 27. “Dikilitaş yapısının batıdan görünüşü. Dört dikilitaş in situ halde açığa çıkarılması.” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.

Bu alanda 4 adet T başlı dikilitaş bulunmuştur. Gerçi üçü kırılmış fakat kalan gövdelerinde yerlerine yerleştirilmiştir. Bu sebeple dikilitaşlar in situ şeklinde durmaktadır. Mekânda bulunan çok sayıda taş levhadan anlaşıldığı üzere var olan dikilitaşlar çatı konstrüksiyon taşıyıcısıydı. Nevali Çori’de bulunan kol ve elleri olan kabartmalı dikilitaş (Schmidt, 2007, s. 261).

Bu mekânın doğusundaki iki dikilitaş üzerinde kabartma betimler bulunmakta. Duvarın içine yerleştirilmiş, kolları ve elleri olan dikilitaşları bir kenara bırakırsak, bunlar şimdiye kadar özgün yerlerinde -in situ- bulduğumuz (erken) II. tabakaya ait kabartmalı tek dikilitaş örnekleridir. Keşfedilen iki kabartmada, açılmış ağzıyla atlayacak pozisyonda büyük kedigillerden iki hayvan tasviri bulunmaktadır; ikisi de doğudaki dikilitaşın iç yüzeyine, yani batıya doğru bakmakla. Kabartmalar, (eski) III. tabakaya ait dikilitaşların çoğunluğunda olduğu gibi, dikilitaşın gövdesine değil T başlı dikilitaşların üzerine yapılmıştır.

Başlangıçta, bunların bir aslan resmi olduğunu düşünüyorduk, bugün ise bundan pek emin değiliz; bir kaplan ya da leopar da olabilir. Eski yapı tabakalarındaki kabartmaların tersine, iki hayvan da oldukça ince şekilde işlenmiştir. Eğer yaklaşık 6.000 yıl çıkartırsak, bunlar görünümleriyle Hitit kabartmalarını hatırlatmaktadır. Bu mekân geçici olarak mekândan yapıya gerçekleştirilecek terminolojik sıçrama yani kavramların içerikleri nedeniyle hiç kuşkusuz çok sorunlu olsa da- "Aslanlı Dikilitaş Yapısı" olarak isimlendirildi. Aslında bu "Aslanlı Dikilitaş Yapısı"nın gerçekte dış cephesiyle bir yapı oluşturup oluşturmadığı ya da en azından agglutinasyon tekniğiyle yani yana yana eklenerek birleşen bir kompleks- yapı gövdesi mi

olduğu veya sadere var olan yapı labakalannın içine yerleştirilen mezarımsı bir çöküntü mü olduğu henüz cevaplanmamış bir sorudur (Schmidt, 2007, s.262).

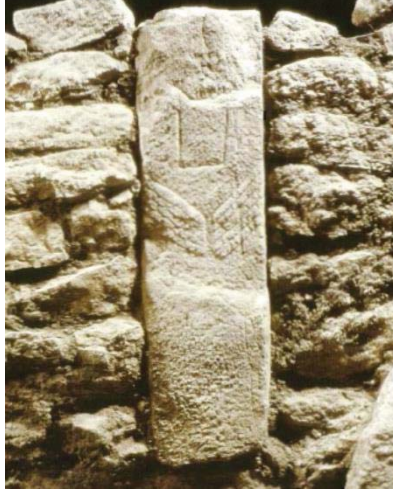


Şekil 28. “Kuzey aslanlı dikilitaş (yükseklik 1.45 m).” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.



Şekil 29. “Güneydeki dikilitaş üzerinde bulunan aslan kabartması” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.

Aslanlı Dikilitaş Yapısı, daha fazla yer ve dikkat ayırmamız gereken, çok farklı tarzda bir betimle birlikte gözükmetedir: Aslanlı dikilitaşlar arasında, terrazo tabandan hafifçe yükseltilmiş bir sekiye çıkan, tek basamaklı, içine dikilitaşın yerleştirildiği merdivene benzeyen bir yapı bulunmakta. Bu basamağın üzerinde bir kadını gösteren kazı bezekle yapılmış çizim bulduk. Sanatçı, kadını çömelmiş. el ve ayaklarını salları bir şekilde betimlemiştir. Sarkan göğüsleri ve cinsel organından kadının çıplak olduğu anlaşıyor. Cinsel organı ilginç bir biçime sahip. İlk bakışta ne olduğu pek anlaşılamayacak, aşağıya doğru sarkan V biçimli, şeritimsi bir motif söz konusu. Ancak bunun, oldukça büyütölmüş üreme organlarına ait ferç dudakları olduğu anlaşılmakta. Yanlara doğru açılan bacakları, abartılı bir şekilde betimlenmiş makronymphia (büyük ferç dudakları), burada bir doğum sahnesinin gösterilmesi yerine daha açıkçası bir koitus'a (rinsel ilişkiye -ç.n.) hazırlığı işaret etmektedir (Schmidt, 2007, s.263)



Şekil 30. “Üstünde şeritler (stola) ellerin olduğu dikilitaş,” Aslanlı Dikilitaş Yapısı’nın güney duvarına yerleştirilmiştir. Üst bölüm korunamamıştır. Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.



Şekil 31. “Aslanlı Dikilitaş Yapısı’na ait seki levhalarının birinde, dizleri üstünde duran çıplak bir kadını betimleyen kazı bezek tespit edilmiştir. (kazı çizimin yükseliği 30 cm’dir” Schmidt, K. (2014) Taş Çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. İstanbul Arkeoloji ve Sanat.

Göbekli Tepe’deki Taş Kabartmalarda Görülen Semboller

İnsanlar yazıyı bulmadan önce iletişim aracı olarak sembolleri kullanmıştır.

Semboller bazı bilim dallarının ilgi alanlarına giren önemli bir konudur. Bu önem belli sembollerin her zaman diliminde evrensel boyutlu olmasından kaynaklıdır. Mitolojiler ve semboller aynı özellikleri gösterir, dünyanın her yanında benzer şekilleri anlatır (Ateş, 2001, s.11).

Sembolizm tarihi, doğal nesnelerin (taş, bitki, hayvan, insan, dağ ve vadilerin, güneş ve ayın, rüzgâr, su ve ateşin) veya insan eliyle yapılmış olanların (ev, tekne ya da arabaların) hatta soyut biçimlerin (kare, dikdörtgen, daire ya da sayıların) evrensel boyutta anlamları olduğunu göstermiştir (Jung, 2007, s. 232).

Ham taşların bile eski, ilkel toplumlar için büyük simgesel anlamı bulunduğunu biliyoruz. Sıklıkla kaba, doğal taşların ruhların tanrıların toplanma yerleri olduğuna inanılırdı ve bunlar ilkel kültürlerde mezar taşı, sınır taşı ya da dinsel saydığı nesneler olarak kullanılırdı. Onların kullanımı heykelin ilk biçimi, taş rastlantıların ve doğanın verebileceğinden daha büyük bir güç vermenin ilk çabası olarak kabul edilebilir (Jung, 2007, s. 233).

Ersoy (2000)’ya göre sembollerin bir kısmı kesin anlamlı, diğer kısmı ise belirsiz anlamlıdır. Okültizm, ezoterizm, kökü eski geleneklere dayanan bazı doktrinler belirsiz anlamlı olanlara örnektir. Sembollerin çözümlenmesi ve anlamlandırılması insanları yüzyıllarca meşgul etmiştir (s. 16).

Tüm bu bulgulardan hareketle Göbekli Tepe’de gün ışığına çıkmış ve en belirgin semboller açıklanmaya çalışılacaktır.

Yılan

Göbekli Tepe’de karşımıza en çok “yılan” motifi çıkmaktadır. Genel olarak dikilitaşların altında yer alan bu yılan kabartmaları bakanlara doğru sürünerek geliyor izlenimi vermektedir. Bununla birlikte şimdiye kadar yapılan kazılarda C yapısında (Erkek Yaban Domuzu Evi) belirgin olarak bir yılan motifinden bahsedilmemekle birlikte, A yapısında (Yılanlı Dikilitaş Yapısı) Dikilitaş 1, 2 ve 5’te, B yapısında (Tilkili Dikilitaş Yapısı) Dikilitaş 6, D yapısı (Taş Çağı Hayvanat Bahçesinde) Dikilitaş 20, 22, 30 ve 33’te tek başlarına ya da bir grupta ilişkileri bağlamında pek çok yılan kabartmalarına rastlanılmıştır.

Yılanlar Nevali Çori’deki dikilitaşlardan farklı olarak bu yılanlar, “papaz atkısı şeklinde” ve “iki düz ve yan yana paralel şeritler içinde hareket eder gösterilmişti. Göbekli Tepe’deki bütün dikilitaşlarda bu ‘papaz atkısı’ yoktur. Papaz atkılı örnekleri ise, Nevali Çori’deki örneklerinden farklıdır. Göbekli Tepe’deki şeritler, dikilitaş çenesinin hemen altında

başlamakta ve daha sonra V biçimli şerit olarak birleşmemektedir. Göbekli Tepe’de bu tür şeritlerin olduğu in situ dikilitaşlarda ki hiçbirisi tam uzunluğuyla ortaya çıkartılmamıştır, şeritlerin bunların göbeğin tümünü kapatmadığı ve dikilitaşın alt çeyreğinde bitmediği düşünülebilir. Nevali Çori’den bilinen örnekler ve Göbekli Tepe’deki ikincil kullanılmış bir parça, bu durumu kesinlikle ortaya koymaktadır (Schmidt, 2007, s. 117-118).

“Dikilitaş 1’in sol tarafında ise yılan motifi, T başın hemen altında, alt ve üst sınırında Göbeklitepe’deki yılanbaşlarında karakteristik olan kalıp şeklinde sekiz adet kabartmayla birlikte ağ benzeri izlerin olduğu ilginç bir desen örneği olarak karşımıza çıkmaktadır” (Schmidt, 2012, s.118).

Dikilitaş 5 ve 6’nın T yüzeyinde kıvrılan bir yılanlar tespit edildi. Dikilitaş 20’de dikey olarak yerleştirilmiş, aşağıya doğru kıvrılan dörtlü yılan grubu, Dikilitaş 22’de göğüs tarafında, tek bir yılan ve aşağıya doğru kıvrıldığı tespit edildi. Dikilitaş 30’ da ise aşağı doğru kıvrılan dörtlü yılan grubuna rastlanıldı.

Biçimsel farklılıkları ile Göbekli Tepede çokça rastladığımız yılan motifleri genel itibari ile olarak anlamlandırılmaktadır. Ancak bir bütün olarak incelendiğinde bu yılan motiflerinin her zaman tek başına kullanılmadığı ve dikilitaşlar üzerinde başka motiflerle de ilişki halinde görselleştirildiği dikkati çekmekte ve bu durumda anlamsal olarak küçük farklılıklara uğradığı görülmektedir.

Dikilitaş 1’deki yılan ağ ve koç kabartmaları belki de bize, M.Ö. 2. Bindeki Hitit yazılı kaynaklarıyla aktarılagelmiş benzeri bir ritüeli resmetmiş olabilir. Bizler, Hititlerin, bu ritüelin [dinsel törenin] kökeninin nereye dayandığını bilip bilmediklerini açıklayacak durumda değiliz. Burada söz konusu olan, ‘her şeyin suçlusu motifi’dir. Kötü güçler, ritüelde bir tekeye ‘yüklenir’ ve hayvan tören sonunda çöle salınarak kaderiyle başbaşa bırakılır. Kötü güçler böylece toplumdan uzaklaştırılmış olur. Günümüze kadar devam etmiş olan bu ‘her şeyin suçlusu’nun ortaya çıkışı ve işlevi bu davranış tarzında açıkça görülmektedir.

‘Her şeyin suçlusu motifi’nin toplumsal kurumu ise, Hititlerden günümüze kadar, neredeyse 4 binyıldır aktarılagelmiştir. Bu durum, bu ritüelin yaşam süresini üç kat daha artıracak gibi görüldüğü, daha başından itibaren saçma olmayacağını ortaya koymaktadır. Dengeli bir yorum denemesinde, her insan için korkutucu olan yılan ağının ‘kötülük’ ve koçu ise çekip getirilen ‘her şeyin suçlusu’olarak görebiliriz. Eğer bu yorum doğru ise –hiç kuşkusuz bunu hiçbir zaman ispatlayamayacağımız- Dikilitaş 1’de bir dinsel tören resmedilmiştir diyebiliriz. Dikilitaşın ön yüzündeki beş yılan kabartması da, bu resimli hikâyenin herhangi bir yerine eklenmiş olarak, diğer kötülüklerin canlanmış hali olabilir. Karşımıza Dikilitaş 1 görünümüyle çıkan insan biçimli varlığı, bu ritüeli yöneten kişi olarak görebiliriz (Schmidt, 2007, s.119).

Dikilitaş 20’deki gövdenin göğüs tarafında aşağıya doğru kıvrılan yılan bir boğa ile karşılaşmakta olup, Schmidt’in bu karşılaşma anıyla ilgili yorumları ise şöyledir;

“Bu iki hayvan, dar alanda, stola kanatları için ortada öylesine yer bırakmıştır ki, sanki boğa dikey kenara sıkıştırılarak, yukardan gelen yılan ile kafa kafaya gelmesi sağlanmıştır. Bu buluşma hiç te barışçıl bir izlenim vermemektedir. Boğanın oldukça belirgin şekilde bükülmüş ayakları, hayvanların düzeniyle –yılan yukarıda, boğa aşağıda- yani boğanın, yılan ile olan kavgasında kaybettiği anlamı çıkartılabilir” (Schmidt, 2007, s.152).

Dikilitaş 30' da yabani eşek ile birlikte yılan sembolü yer almaktadır. Yorum denemelerinde sığ düşüncelerden yanlış yönlendirebilir. (Schmidt, 2012, s.153).

Owusu (2004)'ya göre “Aztekler’de yılan sembolü; toprak ananın sembolü olduğu için bir saygı duyuluyor, öte yandan topraktaki deliklerden yeryüzüne çıktıklarından ve zehirli olmalarından ötürü yer altı dünyası ile bağdaştırılıyordu” (s.262).

Esin (2004)'e göre “Türk ikonografisinde de yılan tasviri ile karşılaşmaktayız. Özellikle Selçuklu sanatı evren tasvirinde yer alan “Luu” karakterinin yılan ve timsah gibi hayvanların birleşiminden oluştuğu ifade edilmektedir” (s.131).

Aslan

Göbekli Tepe’de karşımıza çıkan diğer bir hayvan sembolü de aslan’dır.

1995 yılında tepenin batı yamacında üzerinde aslanımsı betim olan dikilitaş bulunduğunu ve bu buluntu üzerinde 1996 yılında yapılan çalışmada, çakmaktaşı ve kireçtaşı atıklarından dolayı eski heykeltıraşların çalıştığı atölye olabileceği düşünülmektedir (Schmidt, 2012, s. 113).

Göbekli Tepe A yapısında; Duvarlardan birinin üst yüzeyinde aslana benzeyen, kaburgaları ve ereksiyon halindeki penisi açıkça belli olan, neredeyse bütün bir heykel bulduk. Sadece arka kısmında, bu hayvana değil başka bir hayvan motifine ait olduğu sanılan kırılmış bir yüzey vardı. Belki de Nevali Çori’deki buluntu tarzını anımsatan betimli bir sütunun (totem direği) üst bölümü de olabilir. Buradan pek uzak olmayan bir alanda yıkılmış bir şekilde toprağa gömülü, doğal büyüklükte bir yaban domuzu başı heykeli bulunmaktaydı. (Schmidt, 2007, s.115).

Dikilitaş 15’in batı kısmında beş parmaklı ayağı olan ayı, aslan veya leopar kabartması olabileceği düşünülmektedir (Schmidt, 2007, s.139).

Ersoy (2000) “Hititler önceleri büyük köpek dedikleri aslanın kenti kötü ruhlardan koruyacağına ve saldırgana korku verecek en etkin bir psikolojik savunma aracı olarak görmüşler ve bunların heykellerini kapı gardiyanı olarak, sur kapılarına ve tanrı heykellerinin kaidelerine yerleştirmişlerdir” (s.415) .

Boğa (Bukrania)

Göbekli Tepe’de dikilitaş 1,2, 20 ve 30 da boğa sembolüne rastlanmıştır.

Bukrania (boğa başları) Neolitikle görsel motif olarak çok farklı bağlamlarda oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Çatalhöyük'te yeniden şekillendirilmiş sığır kafatası olarak bulunmuştur. Türkiye'nin doğusundaki Dicle Bölgesi'nde yer alan bir ilk Neolitik Çağ yerleşmesi olan Hallan Çemi'de ise, kazı hafiri tarafından bildirildiğine göre, izole edilmiş sığır kafatası olarak açığa çıkartılan yuvarlak planlı bina duvarına yerleştirilmiştir. Buna karşın Son Neolitik Halaf Kültürü'nde ise bukranialar kap boyamalarının en sevilen motifidir. Bukraniaları bir "erkeklik" sembolü olarak "okumak, bu konudaki genel yargıya rağmen (opinio communis) kesin değildir. En azından Göbekli Tepe'de şimdiye kadar böylesi durumlarda karşıt ifade "dişiliği" sembolize etmesi beklenen bir buluntu henüz yoktur (Schmidt, 2007, s.120).

Başlı başına erkeklik simgesi, Sığır kültürünün başladığı Neolitik Cilalıtaş evresinde Hititler boğaya hem tapıyor, hem de etini yiyorlardı, kanını da tanrılarına sunmaktaydılar. Genel olarak göçebe toplumlar büyük baş hayvan besiciliği ile uğraşmaktaydılar. Onun üretim işlevindeki rolünün bilinci altında olmaları nedeniyle, boğa bir çoban tanrısı olarak tabulaştırılıyor ve sürünün tanrılaşmış önderi oluyordu. Yaratıcı gücün sembolü olan boğa'nın bronzdan yapılmış başlarının dini törenlerde bir mızrak veya sopa üzerinde takılarak taşınması olayı, ilk olarak M.Ö. III.binden itibaren, Anadolu'da görülmüş ve dinsel amblemlerin bir prototip olmuştur (Ersoy, 2000, s. 418).

Jung (2009)' a göre “Hristiyanlıkta da hayvan simgeleri şaşırtıcı büyüklükte rol oynar. Dört İncü yazarı azizden üçüne hayvanlar; Luka'ya boğa, Markus'a aslan, Yuvan'a kartal refakat eder” (s. 237).

Yaban Domuzu

Mitolojiler için domuz zengin bir motiftir. Göbeklitepe kazılarında da çok fazla görülmüş bir betimlemedir.

C Yapısı'nda altı tane erken yaban domuzu çıkarılmıştı. Kazılarda bulunan toplam dört erkek yaban domuzunun üç tanesi buradan çıkarıldı (Schmidt, 2007, s.138).

“Domuzla ilgili söylenceler Roma'da da vardır. Romalılara göre yaban domuzu saldırgan oluşu nedeniyle kötü bir yaratıktır. Adonis'i, bir yaban domuzunun öldürdüğü söylentisinden yola çıkılırsa, Eski Yunan'dan Roma'ya geçen bu inancın Anadolu kökenli olabileceği bildirilmektedir” (<http://www.definelirim.com/domuz-sembolu-isareti-t4064.html>, 2011).

Eski Mısır mitolojisinde domuzla yer verilmez. Domuz, Mısır'da temiz olmayan bir hayvan olarak kabul edilir. Bir domuzun yanından geçerken biri ona sürtünürse, temizlenmek için üstündekilerle beraber kendisini Nil nehrine atmalıdır. Domuz çobanları hiçbir tapınağa sokulmazlar. Hiç kimse bunlardan kız alıp vermez. Yalnızca kendi aralarında evlenebilirler. Mısırlılar, yalnızca yılda iki kez tanrılara domuz kurban ederler ve sadece bu günlerde domuz eti yerler. Bunun dışında kalan diğer dönemlerde kesinlikle domuz eti yemezler.

Hint mitolojisinde tanrı Visnu, "Yaban Domuzu Visnu" (Varaha) olarak cisimlenir. Visnu bir kez de, dünyayı içine düştüğü sulardan kurtarmak için yaban domuzu kılığında yeryüzüne gelmiştir. Ayrıca Veda'lardaki fırtına tanrısı Ruda'nın, göklerin domuzu olduğu düşünülür. Eski

Çin'de ise domuzlar, ormanların zenginliğini sembolize eder. Hawaii Adası yerlileri, Keoro-Eva adını verdikleri bir tanrıya, domuz kurban ederler. Anadolu'da da tanrıça Kybele'ye doğurgan oluşları nedeniyle dişi domuzlar kurban edilir

Antik Anadolu toplumlarının çoğunun inançlarında dişi domuz, insanların ve ekinlerin doğurganlıklarını ve üretkenliklerini simgeler. Erkek domuz ise, bazen erkek tanrıların sembolü olarak belirir. Hititlerde, domuz mitolojik bir anlam yüklenmemiş ve domuz nazarı sığır, at, koyun gibi hayvanlara daha çok önem verilmiştir. Ancak Sümer'lerde, domuz çok yaygın olarak bakılmış, beslenmiş ve etleri tüketilmiştir. Kelt'lerde, yaban domuzu bir tanrıdır ve ancak kahramanlar tarafından yenilen bir kutlama yiyeceğidir. İskit'lerde ise her hayvan, insan bile kurban edilebilir ancak domuz asla kurban edilemez (<http://www.definelirim.com/domuz-sembolu-isareti-t4064.html>, 2011).

“Eski Türklerin "tonguz" adını verdikleri domuz, kötülünen ve yerilen bir hayvan değildir. Tam tersine önem verilen bir hayvandır. Hatta domuz, 12 Hayvanlı Türk Takvimi'nde 12. Yılı simgelemektedir” (<http://www.definelirim.com/domuz-sembolu-isareti-t4064.html>, 2011).

Tilki

Göbekli Tepe'de yer alan diğer bir sembolde olan “Tilki”dir.

Schmidt (2007) “av söz konusu olduğunda, kurnazlığı günümüze kadar konuşulagelen, haydutvari tilki; buna karşın çoğunluğu zehirli olan yılanla karşı karşıya kalan insanın çok büyük bir tehdit altında kaldığını ve üstelik o zaman yılan ısırmasına karşı güvenilir bir ilacın da olmadığını düşünelim!” (s. 219)

Tilki Yakınoğlu'da ikonografik bir anlam taşımamaktadır. M.Ö. 3. bin de eski işaretlerde görülür fakat Sümer yazısı ile kaybolur. Resimlerde daha çok baş kısmı çizilmekteydi. Bu sebeple tilkinin özel bir anlam taşıdığını ifade edebiliriz (Schmidt, 2007, s.221).

Tilkiyi başrolde sadece Eski Doğu fabllarında (hayvan masalları -ç. n.) görmekteyiz; üstlendiği rol ise bizi hiç şaşırtmamakta: Babil tilkisi, bir anlamda bizim Meister Reineke'nin (tarili Orta Çağ'a kadar uzanan fabllardaki Tilki Reineke tipi -ç.n.) atababası gibi bir şey Örneğin çobanların hizmetçisi köpeğe karşı, kurtla birlik olur. Bu nedenle de hâkime şikayet edilir, ;ama kendisini kurnazca savunduğu için suçlamalardan kurtulur (Schmidt, 2007, s.120).

“Tilki Sembolünün; İki yüzlülük, sinsilik ve kalleşliğiyle bir düzenbazın tüm niteliklerini içinde barındırdığına inanılırdı. Amerika yerlileriyle Doğu kültürlerinde şekil değiştirici olarak görülen tilki, folklor ve edebiyatta da çoklukla başka bir kılıkta ortaya çıkar” (<http://www.gizlimabet.com/threads/16310-Sembolizm-de-Hayvanlar-Ve-Anlamlar%C4%B1>).

Kuş (Turna)

A Yapısı'nın doğudaki Dikilitaş 2' de uzun ayaklı bir kuş tespit edilmiştir ve turna olduğu belirtilmiştir.

Turna su kuşudur. Yumurta ve yavrularını korumak için yuvasını bataklık gibi gizli yerlere yapar. Turna dansı çiftleşme döneminde değil, yaşama sevincini belirtmek için de yapılır (Schmidt, 2007, s.216).

Schmidt (2007) “ancak Ön Asya'da turna kuşu uzun süreli bir konuk değildir. Avrasya'nın kuzeyindeki bataklık alanlarda kuluçkaya yattıktan sonra sonbaharda göçmen kuş olarak Afrika'nın sıcak bölgelerine doğru uçar. Fırat ve Dicle'nin bol sulu çevresi göç yolundaki turna için çok uygun yerlerdir” (s.217).

Hellen-Roma Antik Dönemi'nde kama şeklindeki turna kümeleri özellikle dikkati çekerdi. Bu kuşun Akdeniz'in üzerinden uçtuğu, ama burada kulaçkaya yatmadığı bilinmekteydi. Antik Dönem'de Bereket Tanrıçası Demeter'in kutsal hayvanı olarak kabul edilirdi; çünkü ilkbaharda ortaya çıkmasıyla doğadaki yeşerme döneminin başladığını ve böylelikle de tohum atma zamanının geldiğini gösterirdi. Hellen mitolojisinde turnalar özellikle, cüce halk olan Pygmenlere karşı ortaya çıkar (Schmidt, 2007, s.217).

Schmidt (2007) “Eski Mısır'da turna resimlerinin tercih edilmesi, kesin olarak din dışı öğelerle açıklanabilmekte. Turna eti Mısırlılarda nefis yiyecekler sınıfına girmektedir” (s. 218)

Çanak Çömleksiz Son Neolitik Çağ'a tarihlenen Bouqras yerleşmesinde kireçle boyanmış duvarlarda kırmızı toprak boya ile yapılmış duvar resimlerinde görülmektedir. Böylelikle de Göbekli Tepe'deki turna motifinin, Neolitik Çağ'daki tek örnek olmadığını, Geç Çanak Çömleksiz Son Neolitik Çağ'a tarihlenen Bouqras'taki resimle görmekteyiz (Schmidt, 2007, s. 218).

Resimsel turna betimlerinin sadece bir av hayvanı olarak yorumlanması yetersiz kalmakta. Göbekli Tepe'de betimlenen diğer hayvanlarla (boğa ve tilki) olan ilişkisi de bizi, bu konuyu sadece bir "av topluluğu" şeklindeki acele bir yoruma götürmemeli. Gerçi turna, av hayvanı olarak yenebilirdi, ama bu durum Neolitik Çağ'da oldukça sık betimlenen tilki için kesinlikte söz konusu olamazdı (Schmidt, 2007, s. 219).

Akbaba

D yapısı Dikilitaş 43 te rastlanmıştır. Mitolojik olarak farklı anlamlar içermektedir.

Hint masallarına göre Garuda denen akbaba, kuşların kralıdır. Göksel bir ağaçta biten ölümsüzlük iksiri soma'yı çalmış, fakat tanrıların Kralı Indra'ya teslim etmek zorunda kalmıştı. Garuda; Garudi, Karuti ve Karakuş adıyla hem Budist, hem de Budist olmayan Türk mitoloji ve sanatına girdi. Orta Asya Budist sanatında, Kök ve Batı Türk (550-740) ile Uygur (850-1220) devirlerinde çok görülür. Alacalı kuyruğu veya kanatlan olan bir akbaba veya kartal gibi genellikle kulaklıdır (Esin, 2003, s. 172).

Yakınoğlu'da İbn Mühennî'nin sözlüğü ve Kamus'un Türkçe çevirisi, karakuş kelimesinin karşılığı olarak hem tavşancıl, yılcıl gibi çeşitli türden kartalı (ukâb), hem de Arapçada nesr

denilen koyu renkli akbaba türlerini işaret ettiğini (beyaz türlerine mazraht deniliyor) gösterir. Kartal ve akbaba arasındaki bu karışıklık Gamda ve Karakuş geleneğinin bir parçasıdır. (Esin, 200, s. 223).

Esin, (2003)' in belirttiği üzere, “Kaşgari tarafından rahama (kartal, akbaba) olarak tercüme edilen il-kuş, "hükümdar kuşu" anlamına gelir” s. 210).

Örümcek

Göbekli Tepe’de yapılan kazılarda tilki, yaban domuzu, yılanlar ve boğa sembolleri ile karşılaşmıştır; fakat D yapısı kazısı sırasında diğer semboller dışında böcek ve örümcek sembollerine rastlanılmıştır (Schmidt, 2007, s. 161).

Yapının doğu yarısındaki gezimizi hatırlarsak, Dikilitaş 21’le iki kez örümcek deseni görmüştük. Bunlar tekrar dikilitaşın ön yüzeyinde yer almaktalar, ancak hemen alt alta sıralanmış olarak. Bunlarda ya tahrip edilmiş kabartmalar ya da aceleyle yapılmış işaretler söz konusudur. Her ne olursa olsun, her iki işaret de oldukça zor seçilebilmekte; ancak Dikilitaş 33'teki hayvanların bulunmasından sonra bu desenlerin kesin bir yorumu yapılabilmektedir.

Göbekli Tepe'nin dışında karşılaştırma yapılabilecek örümcek betimleri (aynı zamanda böcek betimleri) buluntu yeri yok gibidir. Gerçi örümcekler Mezopotamya'da M.Ö. 3. ve 4. binde mühür resimlerinde, Ege'de ise M.Ö. 3. binin sonlarında seyrek de olsa görülmekle beraber, bu örnekler bizler için pek önem taşımamaktadır. Sadece Körtik Tepe'deki Çanak Çömleksiz İlk Neolitiğe ait taş kap parçası üzerinde örümceğe benzer bir hayvan görülmektedir (Schmidt, 2007, s. 162).

Ceylan ve Yaban Eşeği

D yapısı, Dikilitaş 21'e doğru devam ediyor. Soldaki sütun yüzeyinde neredeyse doğal büyüklükte bir ceylan kafası görülmektedir. Varlığı kesin olan hayvan gövdesi ise tümüyle çevre duvarı ile örtülmüştür. Şu anda ise sadece aceleyle öne doğru uzatılmış ve bükülmüş ön ayakları görülebilmektedir. Bir lir biçiminde şekillendirilmiş boynuzlar, burada, Yukarı Mezopotamya'da görülen üç türden biri olan Dorkas ceylanının betimlendiğini göstermektedir. Aşağıya doğru ise boynuzsuz başka bir hayvan görülmektedir. Bu hayvanın Asya yabani eşeği onager olduğu düşünülmektedir. Bunun da sadece baş kısmı ve kıvrık ön ayakları görülebilmektedir. Ceylan ve yaban eşeğinin altında üçüncü bir hayvan daha seçilebilmekte, ancak daire, duvarı büyük oranda kapattığı için nasıl bir hayvan betimi olduğunu anlamak mümkün değildir. Görülebilen ise sadece burun kısmıdır. Bu betimin bir aslan ya da bir leopara ait olabileceği düşünülmektedir (Schmidt, 2007, s. 152).

Ceylanlar Göbekli Tepe’deki en önemli av hayvanı olduğu gibi İlk Neolitiğe ait olanda bir özelliktir. Ceylan betimlemeleri Çanak Çömleksiz Neolitik sanatta eskiden de yer almaktadır (Schmidt, 2007, s. 153).

Yaban eşekleri de Neolitikle resimsel olarak bilinmektedir. Irak'taki Umm Dabaghiyah'da bulunan duvar resimlerinde kaçan eşek betimi oldukça belirgin şekilde görülebilmektedir; aynı zamanda bu hayvan türünün betimine çanak çömleklerde de rastlanmaktadır. Umm Dabaghiyah'taki bu eşek betimleri yoğunluğunu yorumlamak çok fazla zor değildir; çünkü bu yerleşmede bulunan kemiklerin değerlendirilmesi, burada yaşayanların özellikle yabani eşek avladıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte Göbekli Tepe'deki betimlerin yorumlanmasında aceleci davranıp aynı çizgi izlenmemelidir. Gerçi Dikilitaş 30'da yeniden yabani eşek ile karşılaşyoruz, ama bunun dışında yılanlar topluluğunda -belki de bir cins diğer bir cins ile öylesine özel bir içerikle ilişkilendirilmiştir ki-yorum denemelerinde basma kalıp karşılaştırmalar insanı tümüyle yanlış bir yola sevk edebilir. (Schmidt, 2007, s. 153).

Hiyeroglifler

Turani (1993)'ye göre “hiyeroglif, insan ve eşyaların basitleştirilip sembolize edilmiş biçimlerinden çıkmış eski Mısır yazısıdır. Hiyeroglif yazısı ilk kez 1827 yılında hatasız olarak Champollion tarafından okunmuştur” (s.55).

Schmidt, (2007) “Göbekli Tepe'deki Dikilitaş 33'e dikkatle baktığımızda, Eski Mısır hiyeroglifleri ile olan benzerliği görülemeyecek gibi değildir. Bu nedenle bu saptama doğrultusunda aynı zamanda gerçekten kendiliğinden oluşan soru, bu taş çağı kabartmalarının hiyeroglif olarak anlaşılabilip anlaşılamayacağı ve bu şekilde tanımlanıp tanımlanamayacağıdır” (s. 246).

Göbekli Tepe'deki işaretler aceleyle bir kaya duvarına kazınmış ya da çay taşlarına boyanmış işaretler değildir. Onlar görkemli T biçimli dikilitaşlar üzerine kabartma tekniği ile yapılmış ve hieros (kutsal) kelimesinin içeriğini kesinlikle karşılayan bir buluntu kontekstinde tespit edilmiştir. Bu işaretler somut ve soyut desenlerden oluşmaktadır (Schmidt, 2007, s. 250).

Göbekli Tepe'ye Benzeyen Ören Yerleri

Nevali Çori

Nevali Çori buluntuları MÖ 8.400 – 8.100 tarihlerine dayanmaktadır. Bu yerleşimde avcılık, tarım ve hayvanlar evcilleştirilmişlerdi (<https://arkeoloji-biziz.tr.gg/Nevali-%C7ori.htm>).

Höyük, 1980 yılında H. G. Gebel başkanlığındaki bir ekibin bölgedeki yüzey araştırmaları sırasında bulunmuştur. Heidelberg Üniversitesi ve Urfa Müzesi işbirliğiyle, Prof. Harald Hauptmann başkanlığında 1983-1991 yılları arasında kazılmıştır. Yerleşmede yukarıdan aşağıya; Roma İmparatorluğu, İlk Tunç Çağı I, Bakır Çağı ve Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yapı katları bulunmuştur (<https://arkeoloji-biziz.tr.gg/Nevali-%C7ori.htm>).

Schmidt, (2007) “Nevali Çori sahip olduğu büyük heykeller ve betimli dikilitaşlarıyla o zamana kadar Ön Asya ilk Neolitiği için geçerli olan görüşleri aşmış ve büyük oranda Ön Asya ilk Neolitiğini geliştirmiştir” (s. 81).

Neolitik Çağ'a tarihlenen yapı katlarında kullanılan yapı malzemesi esas olarak kireç taşı ve harç olarak çamurdur. Dörtgen yapılı, birbirinden bağımsız yapıların tabanları altında kanallar bulunmuştur. Evlerin yapımında ilginç bir teknik uygulanmıştır. İri dikdörtgen taş bloklar, aralarında boşluk bırakılarak bir temel oluşturulmuştur. Ardından bu boşlukların üstünü örtmek için taş plakalar döşenmiştir. Ev bu tabanın üstüne inşa edilmiştir. Odaların tabanına kırık taş döşendikten sonra çamurla sıvanmıştır. Çamur sıvama, duvarlarda da devam ettirilmiştir. İkinci yapı katında bir kutsal mekân olarak kullanıldığı düşünülen ki en geniş yapıdır, 19 x 6,5 metre ebatlarındadır. İki sıra halinde sekiz odadan oluşmaktadır. Dış duvarlar 50 cm. iç duvarlar ise 40 cm. genişliktedir.



Şekil 32. “Nevali Çori” <http://www.sanliurfa63.com/gobeklitepe-ye-uzanan-tarih-nevali-cori/18302/> sayfasından erişilmiştir.

Ölümler evlerin tabanlarında açılan çukurlara gömülmüştür. Bazı çukurlarda erkek ve kadın, ya da kadın ve çocuk olmak üzere iki iskelet görünmüştür. Av hayvanları gazel, geyik türleri ve yaban domuzudur. Hayvan kalıntılarından koyun ve keçinin evcilleştirildiği anlaşılmaktadır.Çeşitli buluntulardan Nevali Çori'nin Neolitik Çağ insanlarının tarım yaptığı anlaşılmaktadır. Emmer ve einkorn gibi yabancı buğday türleri yanında arpa, mercimek ve bezelye yetiştirildiğini gösterir kanıtlar bulunmuştur (<https://arkeoloji-biziz.tr.gg/Nevali-%C7ori.htm>).

Sefer Tepe

Sefer Tepe, Viranşehir'in 25 km batısında Şanlıurfa'nın yaklaşık 72 km doğusunda, bugünkü Viranşehir ilçe sınırları içerisinde bulunan küçük yayvan bir höyüktür. Deniz seviyesinden yüksekliği 600 m olup yaklaşık 7 dekarlık bir alana sahiptir. Yerleşimin güneydoğu köşesinde sadece bir köy evi yer almaktadır. Yerleşim yerine en yakın su kaynağı 1,5 km doğusunda bulunan Yukarı Cırcıp Deresi'dir. Yerleşim yerinin jeolojik yapısı kalkerden meydana gelmiş olup en yakın bazalt kaynağı yerleşimin 1 km. doğusunda yer almaktadır. (s. 161)

Sefer Tepe yerinin en ilginç tarafı 16 adet in situ şeklinde T dikmetaşlarının bulunmasıdır. Toprağa gömülü olup yan yana durmaktadırlar. Dikmetaşlar 1,5 ile 2 m. aralıklar ile yerleştirilmiş. Bu konumlarıyla Göbekli Tepe ve Karahan Tepe yer alan in situ dikmetaşlarıyla benzerlik göstermektedir (Güler vd. 2012, s. 161).

Şanlıurfa - Yeni Mahalle

Urfa'nın eski kent merkezi içindeki, Balıklıgöl kutsal alanında yer alan Yeni Mahalle semtinde, 1997 yılında bir höyüğün varlığı tespit edilmiş ve bu höyüğün açığa çıkan kesitinde Şanlıurfa Müzesi ve B. Çelik tarafından kurtarma kazısı yapılmıştır. Yapılan kazılar sonucunda, Cilalı Taş devrinin çanak çömleksiz dönemine inen bu yerleşimden elde edilen hayvan kemikleri daha çok avcılığa dayalı bir yaşamı yansıtmakta, kömürleşmiş tohum örnekleri ise buğday ve arpayı kültüre aldıklarını göstermektedir. Radyokarbon (C14) analizler sonucu, Yeni Mahalle Cilalı Taş devri yerleşimi M.Ö. 9400–8600 tarihleri arasına tarihlendirilmiştir. Ele geçen buluntular, Yeni Mahalle yerleşiminin bölgede yer alan Göbekli Tepe, Nevali Çori, Karahan Tepe, Sefer Tepe, Hamzan Tepe gibi diğer Cilalı Taş devri yerleşim merkezleriyle çağdaş olduğunu ortaya koymuştur (Çelik, 2008, s. 43)

Çatalhöyük

Çatalhöyük, Orta Anadolu'da, günümüzden 9 bin yıl önce iskan edilmiş, çok geniş bir Neolitik Çağ ve Kalkolitik Çağ yerleşim yeridir. Doğu ve batı yönlerinde yan yana iki höyükten oluşmaktadır. Doğudaki Çatalhöyük (Doğu) olarak adlandırılan yerleşme Neolitik Çağ'da, Çatalhöyük (Batı) olarak adlandırılan batıdaki höyük ise Kalkolitik Çağ'da iskan görmüştür.

Günümüz Konya Şehri'nin 52 km. güneydoğusunda, Hasandağı'nın yaklaşık olarak 136 kilometre uzağında, Çumra İlçesi'nin 11 km. kuzeyinde, Konya Ovası'na hakim buğdaylık arazide bulunmaktadır. Doğu yerleşimini, en son Cilalı Taş Devri sırasında ovadan 20 metre yüksekliğe kadar ulaşan bir yerleşim birimi oluşturmaktadır. Ayrıca, batıya doğru da ufak bir yerleşim birimi ve birkaç yüz metre doğuya doğru da bir Bizans yerleşimi bulunmaktadır (https://s3bridge.xyz/wiki/%C3%87atalh%C3%B6y%C3%BCk?__cpo=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3Jn, 2019).

Schmidt (2007) “bu araştırmacılar Çatalhöyük kazılarında ikonografik analize yoğunlaşmış, dişi ve erkek sembolleriyle karşılaşmıştır” (s. 58).

Çatalhöyük figürlerinin en önemlilerinden biri, en azından Mellaart'ın yorumlarına göre, "Doğuran Tannça"dır. Bu motif pek çok kez yüksek kabartma şeklinde görülmektedir. Burada, üçü tek, dördü çift figür olmak üzere toplam olarak yedi figür söz konusudur (Mellaart'tan aktaran Schmidt, 2007, s. 59).



Şekil 33. “Çatalhöyük” <https://www.rotasenin.com/catalhoyuk> sayfasından erişilmiştir.

Stonehenge

Bu yapı, astronomi, astroloji, geometri, meteoroloji ve paganizmle ilişkilendirilmektedir. İngiltere'deki Salisbury Düzlüğü'nde eskiden dinsel törenler için kullanılan ve Kelt rahiplerinden oluşan bir sınıf olan Druidlere atfedilen büyük taşlardan oluşan bir çember vardır. Druidler'in bu taş çemberini kullanmış olması mümkünse de, başlangıcı İngiliz adalarındaki Neolitik insanlara kadar uzanmaktadır. Keskiyle yontulmuş, düzgünleştirilmiş ve dışarıdan yerel bölgeye taşınmış, dik konumundaki otuz taştan (bunlardan hâlen on yedisi ayaktadır) oluşan ve kavisli hâle getirilerek dik duran taşların üzerine yerleştirilen lento(kiriş) taşlarını içeren ve böylelikle çember şeklinde kapı boşlukları oluşturan tek taş çemberdir. Stonehenge'in çemberi bölen ve yapının girişinden geçen ekseninin yaz dönencesindeki (21 Haziran) gündoğumuna doğru konumlandırılmış olması, buna karşılık, yakındaki İrlanda'da yaklaşık olarak aynı zamanlarda inşa edilen Newgrange anıtının kış dönencesindeki (21 Aralık) gündoğumuna yöneltilmiş olması ilginçtir.

Öte yandan, yapının yapılış amacı son araştırmalarla ortaya konmuştur. Daha önceleri, güneş-uzay gözlemevi, güneş saati veya ufo iniş yeri olabileceği iddia edilen Stonehenge, beş yüz yıl boyunca mezar alanı olarak kullanılmıştı. Günümüzden beş bin yıl öncesinden itibaren mezarlık olarak kullanılan Stonehenge, MÖ 3000 yılında İngiltere'nin en büyük mezarlığıydı. Gökbilimci Sir Fred Hoyle ise işaret taşlarının dış halka etrafında hareket ettirilmesiyle Stonehenge'in tutulmaların önceden tahmin etmek amacıyla kullanılabileceğini ispatlamıştır. Bu antik yapı, Londra'nın 130 km batısındadır. Yapının bir benzeri Rusya Başkurdistan'daki Uçalı Buluntuları'ndadır
(https://cloudmaster.icu/wiki/Stonehenge?__cpo=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3Jn, 2019).



Şekil 34. “Stonehenge” <https://gezievreni.com/stonehenge-hakkinda-bilgiler/> sayfasından erişilmiştir.

Karahan Tepe

Urfa’da yer alan Karahan Tepe, devasa T biçimli dikilitaşları ile aynı Göbeklitepe gibi yaklaşık 10.500 yıl öncesine dair birçok gizem barındırıyor. Bilimsel kazıları yapılmadığı için henüz pek kimseler tarafından bilinmeyen Karahan Tepe, kazıları başladığında Göbekli Tepe ile beraber dünyanın en görkemli, en gizemli, en şaşırtıcı bölgesi olmaya aday. İlk olarak Doç. Dr. Bahattin Çelik tarafından farkedilen Karahan Tepe’de bazı dikilitaşlar toprağın altında bazıları ise kısmen açığa çıkmış halde duruyor. Göbeklitepe gibi bir tepenin üstünde yer alıyor ve birbirlerine oldukça yakın sayılırlar.

Karahan Tepe, Göbekli Tepe büyüklüğünde bir ören yeridir. Bu ören yerinde “T” şeklinde Dikmetaşlar halen yerli yerinde ve 10.500 yıl önce konulduğu gibi durmaktalar. En önemlisi, Göbekli gibi bu ören yeri üstünde herhangi bir geç dönem kültür tabakası bulunmamaktadır. Yani nasıl terk edildiye öylece günümüz kadar gelmiştir.

Karahan Tepe, Göbekli Tepe’nin II. tabakası ile aynı döneme tarihlenmektedir. Bu dönem yaklaşık olarak M.Ö. 9100-8400 yılları arasına tarihlenen bir dönemdir. Ancak Karahan Tepe’de henüz kazılara başlanılmamıştır. Bu nedenle, Karahan Tepe ören yerinin alt tabakalarında Göbekli Tepe’nin en eski tabakası olan III. tabaka ile çağdaş tabakaların var olup

olmadığı bilinmemektedir. Karahan Tepe'nin kültür dolgusu 7-8 m derinliğinde olduğundan tahminimiz, Göbekli Tepe'nin III. tabakası ile çağdaş tabakaların var olabileceği yönünde.

Şu ana kadar Göbekli Tepe, Nevalı Çori ve Karahan Tepe'ye benzer yaklaşık 7 yer tespit ettik. Bunlar, Taşlı Tepe, Harbetsuvan Tepesi, Sefer Tepe, Ayanlar Höyük, Hamzan Tepe, Yeni Mahalle (Balıklıgöl Höyüğü) ve Kurt Tepesi, Bunlardan en önemlisi Ayanlar Höyük yerleşimidir. Ayanlar Höyüğü'nün önemi buranın Göbekli Tepe ve Karahan Tepe gibi aynı boyutlarda hatta biraz daha büyük olmasıdır. Bugüne kadar tespit edilen dikmetaşlı yerleşim sayısı 10 olmuştur. (<http://arkeofili.com/gobeklitepenin-kardesi-karahan-tepe-uzerine-doc-dr-bahattin-celik-roportaji/>)



Şekil 35. “Karahan Tepe” <http://arkeofili.com/gobeklitepenin-kardesi-karahan-tepe-uzerine-doc-dr-bahattin-celik-roportaji/> sayfasından erişilmiştir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu kısımda, tez önerisinin modeline, evren ve örneklemine, ölçme araçlarına/veri toplama araçlarına, güvenirlik ve geçerliğine, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine yönelik bilgilere ve açıklamalara yer verilmektedir.

Araştırma Modeli

Araştırma modeli ile ilgili elde edilen bilgiler ve araştırma modeline dair yapılan açıklamalar aşağıda sırasıyla anlatılmıştır

Araştırmada nicel ve nitel yani karma yöntem kullanılmıştır. Bunun nedeni, araştırmanın problemi, amaçları, veri toplama ve analizi için en uygun yöntemin nitel bir araştırma modelinden geçtiğinin saptanmasıdır.

Yıldırım ve Şimşek, (2008)' in belirttiği üzere “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (s. 39).

Araştırmada Şanlıurfa İli Karaköprü İlçesinde bulunan Bahçeşehir Kolejinde 4. sınıfa devam eden 36 öğrenciye Göbekli Tepe arkeolojik buluntusu ile ilgili bilgiler verilip, ön test, son test, müze ziyareti ve resim çalışmaları ile kavratılmaya çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evren ve örneklemini belirlemek üzere, Şanlıurfa İlinde Karaköprü Belediyesindeki okulların listesi çıkarılmıştır. Bu okullar arasından random yöntemiyle bir okul seçilmiştir. Bu okullarda anket, resim ve diğer tekniklerin uygulanabilmesi için gerekli tüm izinler alınmıştır. Seçilen okullarda anket, müze ziyareti ve resim uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Buradan yola çıkarak, Araştırmanın çalışma evrenini Şanlıurfa İli İlkokulları, örneklemini ise Şanlıurfa'nın Karaköprü Belediyesine bağlı Bahçeşehir Kolejinde 4. sınıfta devam eden 36 öğrenciler oluşturmaktadır.

Ölçme Araçları / Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırmada gerekli olan veriler; araştırmacı tarafından Göbekli Tepe arkeoloji buluntusu ile ilgili 21 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış açık uçlu ön test-son test öğrencilere uygulanmıştır.

Müze ziyareti ile öğrencilerin Göbekli Tepe arkeolojik buluntu değeri hakkında bilgiye sahip olmaları sağlanmıştır.

“Göbekli Tepe’de Ben” konulu resim çalışması karma teknik ile uygulanmıştır.

Sorular alan uzmanı görüşü alınarak hazırlanacak ve resimler ile birlikte 3 alan uzmanı tarafından değerlendirilmiştir. Bu veriler konusu ve yöntemi bakımından doğrudan değil “dolaylı ölçme” araçlarıdır. Araştırmada kullanılacak araçlar aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

Ön Test - Son Test Değerlendirme Ölçeği

Bu modelde öğrenciler yarı yapılandırılmış bir ön testte tabi tutulmuştur. Konu anlatımı yapıldıktan sonra son test uygulaması yapılmıştır. 3 alan uzmanı tarafından değerlendirilmiştir. Öğrencilerin her biri için ön test ile son test frekans ve yüzdelik hesaplamaları yapılmıştır. Ön test - son test arasındaki fark hesaplanır ve bu farkların ortalaması alınmıştır. Öğrencilerin sonuçları hesaplanarak farkların ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı ortaya konulmuştur.

Resim Değerlendirme Ölçeği

Resim çalışmasında anlatılan konunun kavratıldığını tespit etmek amacıyla uzman görüşü alınarak “Resim Değerlendirme Formu” hazırlanmıştır. Öğrencilere “Göbekli Tepe’de Ben” konusu belirlenmiştir. Uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş “Resim değerlendirme formu” 3 uzman ile (biçimsel ifade, arkeolojik imge zenginliği, mekân ifadesi, kompozisyon) değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Öğrencilerin yapacakları ön test, son test uygulamasına ve öğrencilere yaptırılan resimlerin toplanıp değerlendirilmesine yönelik işlem basamakları aşağıda verilmiştir.

Öğrencilere Göbekli Tepe arkeolojik buluntusu konusunda ön test ve son test hazırlanacak, 36 öğrenciye uygulama öncesi ve sonrasında kullanılmak üzere toplam 72 test uygulanacak, önceden anlatılmış yöntem ve teknikleri kullanılarak resim uygulaması yaptırılacak, tüm öğrencilere toplam 72 çalışma yapılmıştır. Çalışmalar 3 alan uzmanı ve araştırmacı tarafından değerlendirilecektir.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin nasıl analiz edildiğine dair açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

Analiz, nitel verinin organize edilmesi ve sorgulanması, araştırmacıların temaları belirlemesi, ilişkileri ortaya çıkarması, bunları açıklayabilmesi, yorumlaması ve yordaması ile teori oluşturmalarını sağlar (Hatch’den aktaran Turgut, 2012, s. 228).

Bu nedenle verilerin doğru toplanmasının yanında analiz edilmesinin büyük önemi vardır. Araştırmada ilk olarak örnekleme uygulanan ve toplanan ön test – son test ve resim çalışmaları istatistiki hesaplar da diyebileceğimiz frekans ve yüzde olarak analiz edilmiş ve tablolarla belirtilerek araştırmaya eklenmiştir.

Araştırmada ilk olarak örnekleme uygulanan ve toplanan ön test ve son testler basit istatistiki hesaplar da diyebileceğimiz frekans ve yüzde olarak analiz edilecektir.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde ön test – son test ve resimlerden elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Ön test- - son test uygulaması ile elde edilen veriler tablolarla ifade edilmiş ve yorumlanmış, 3 uzman tarafından değerlendirilen yorumlar eklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Resimlerden elde edilen veriler de tablolarla ifade edilmiş ve yorumlanmış, 3 uzman tarafından plastik açıdan değerlendirilen resimler de yorumlar eklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Anketlerden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Görsel sanatlar eğitimi yoluyla arkeolojik buluntu değerlerinin kavratılması (Göbekli Tepe örneği) konu araştırmasına katılan tüm öğrencilere, 21 sorudan oluşan ön test – son test anketi uygulanmıştır. Uygulanan ön test- son test formu ekler bölümüne eklenmiştir.

Aşağıda ön test – son test sorularının tablolandırılmış bulguları ve yorumları yer almaktadır.

Tablo 1

Resimde Gördüğün Arkeolojik Buluntu Alanın Adı Ne Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	9	25,0	-	-
10	27	75,0	36	100,0
	36	100,0	36	100,0

Tablo 1' e göre ön testte öğrencilerin büyük bir bölümü buluntu değerinin adını biliyorken son testte öğrencilerin tamamı buluntu yerinin adını öğrenmişlerdir. Resimde gördüğün arkeolojik buluntu alanın adı ne olabilir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 2

Müze Ne Demektir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	5	13,9	-	-
10	31	86,1	36	100,0
	36	100,0	36	100,0

Tablo 2' ye göre ön testte öğrencilerin %86,1'i doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin tamamının doğru cevap verdiği görülmüştür. Müze ne demektir? sorusunda son test lehine fark çıkmıştır fakat anlamlı değildir.

Tablo 3

Müze Türleri Nelerdir, Bildiklerinizi Yazınız Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	31	86,1	1	2,8
1,25	3	8,3	-	-
2,5	2	5,6	6	16,7
3,75	-	-	-	-
5,0	-	-	18	50,0
6,25	-	-	1	2,8
7,5	-	-	5	13,9
8,75	-	-	-	-
10,0	-	-	5	13,9
	36	100,0	36	100,0

Tablo 3' e göre ön testte öğrencilerin %13,9'u kısmen doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin %83,3'ü kısmen, %13,9'u da tamamına doğru cevap vermiştir. Müze türleri nelerdir, bildiklerinizi yazınız, sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 4

Müzedeki Sergilenen Eserlerin Amacı Ne Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	11	30,6	-	-
10	25	69,4	36	100,0
	36	100,0	36	100,0

Tablo 4' e göre ön testte öğrencilerin %69,4'ü doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin tamamının doğru cevap verdiği görülmüştür. Müzede sergilenen eserlerin amacı ne olabilir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 5

Göbekli Tepe Hangi Tarihte Yapılmış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	-	-	2	5,6
10	36	100,0	34	94,4
	36	100,0	36	100,0

Tablo 5' e göre ön testte öğrencilerin tamamı yanlış cevap verirken, son testte öğrencilerin %94,4'ünün doğru cevap verdiği görülmüştür. Göbekli Tepe hangi tarihte yapılmış olabilir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 6

Göbekli Tepe Hangi Dönemde Yapılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	35	97,2	11	30,6
10	1	2,8	25	69,4
	36	100,0	36	100,0

Tablo 6'ya göre ön testte öğrencilerin %2,8'i doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin %69,4'ünün doğru cevap verdiği görülmüştür. Göbekli Tepe hangi dönemde yapılmıştır? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 7

Göbekli Tepe Nasıl Bir Mimari Yapıya Sahiptir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	36	100,0	15	41,7
10	-	-	21	58,3
	36	100,0	36	100,0

Tablo 7'ye göre ön testte öğrencilerin tamamı yanlış cevap verirken, son testte öğrencilerin %58,3'ünün doğru cevap verdiği görülmüştür. Göbekli Tepe bir mimari yapıya sahiptir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 8

Mimari Yapıda Hangi Biçimler Kullanılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	28	77,8	16	44,4
2,5	3	8,3	8	22,2
5,0	2	5,6	2	5,6
7,5	-	-	1	2,8
10,0	3	8,3	9	25,0
	36	100,0	36	100,0

Tablo 8' e göre ön testte öğrencilerin %13'9'u kısmen, %8,3'ü tamamına, son testte öğrencilerin %30,6'sı kısmen, %25'i de tamamına doğru cevap vermiştir. Mimari yapıda hangi biçimler kullanılmıştır? bildiklerinizi yazınız sorusunda son test lehine fark çıkmıştır fakat anlamlı değildir.

Tablo 9

Göbekli Tepe Nasıl Bir Dokuya Sahiptir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	26	72,2	7	19,4
10	10	27,8	29	80,6
	36	100,0	36	100,0

Tablo 9'a göre ön testte öğrencilerin %27,8'i doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin %80,6'sının doğru cevap verdiği görülmüştür. Göbekli Tepe nasıl bir dokuya sahiptir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 10

Göbekli Tepe’de Bulunan Betimlemeler, Figürler, Biçimler Nelerdir, Hatırladıklarınızın İsimlerini Yazınız Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	31	86,1	2	5,6
1	5	13,9	-	-
2	-	-	2	5,6
3	-	-	4	11,1
4	-	-	5	13,9
5	-	-	7	19,4
6	-	-	1	2,8
7	-	-	1	2,8
8	-	-	5	13,9
9	-	-	-	-
10,0	-	-	9	25,0
	36	100,0	36	100,0

Tablo 10’ a göre ön testte öğrencilerin %13’9’u kısmen doğru cevap vermiştir, son testte öğrencilerin %69,4’ü kısmen, %25’i de tamamına doğru cevap vermiştir. Göbekli Tepe de bulunan betimlemeler, figürler, biçimler nelerdir, hatırladıklarınızın isimlerini yazınız, sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 11

Bildiğin Betimlemeler İçerisinde Dikkatini Çeken Figürler Var Mı? Kaç Tane Hatırlıyorsan, Hatırladığın Kadarıyla Çizebilir Misin? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	27	75,0	-	-
1,25	3	8,3	-	-
2,5	3	8,3	3	8,3
3,75	3	8,4	2	5,6
5,0	-	-	8	22,2
6,25	-	-	5	13,9
7,5	-	-	4	11,1
8,75	-	-	2	5,6
10,0	-	-	12	33,3
	36	100,0	36	100,0

Tablo 11’ e göre ön testte öğrencilerin %25’i kısmen doğru cevap vermiştir, son testte öğrencilerin %66,7’si kısmen, %33,3’ü de tamamına doğru cevap vermiştir. Bildiğin betimlemeler içerisinde dikkatini çeken figürler var mı? Kaç tane hatırlıyorsan, hatırladığın kadarıyla çizebilir misin? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 12

Sizce Bu Buluntuda Neden Av Hayvanları Çalışılmış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	29	80,6	1	2,8
10	7	19,4	35	97,2
	36	100,0	36	100,0

Tablo 12'ye göre ön testte öğrencilerin %19,4'ü tamamına doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin %97,2'sinin doğru cevap verdiği görülmüştür. Sizce bu buluntuda neden av hayvanları çalışılmış olabilir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 13

Göbekli Tepe'nin Betimlemeleri Hangi Malzemeyle, Hangi Tekniklerle Yapılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	26	69,4	11	30,6
10	10	27,8	23	63,9
	36	100,0	36	100,0

Tablo 13'e göre ön testte öğrencilerin %27,8'i soruların tamamına doğru cevap verirken, son testte öğrencilerin %63,9'u doğru cevap verdiği görülmüştür. Göbekli Tepe'nin betimlemeleri hangi malzemeyle, hangi tekniklerle yapılmıştır? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 14

Göbekli Tepe Ve Hayvan Figürleri Yapılırken Hangi Aletler Kullanılmış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	36	100,0	17	47,2
10	-	-	19	52,8
	36	100,0	36	100,0

Tablo 14'e göre ön testte öğrencilerin tamamı yanlış cevap vermiştir, son testte öğrencilerin %52,8'i tamamına doğru cevap vermiştir. Göbekli Tepe ve hayvan figürleri yapılırken hangi aletler kullanılmış olabilir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 15

Göbekli Tepede Tekrar Edilen Betimlemeler Var Mı? Nelerdir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I			S	
P	F	%	F	%
0	33	91,7	5	13,8
2	3	8,3	1	2,8
4	-	-	10	28,0
6	-	-	6	16,7
8	-	-	-	-
10	-	-	14	38,7
	36	100,0	36	100,0

Tablo 15' e göre ön testte öğrencilerin %8,3'ü kısmen doğru cevap vermiştir, son testte öğrencilerin %47,5'i kısmen, %38,7'sinin de tamamına doğru cevap vermiştir. Göbekli Tepede tekrar edilen betimlemeler var mı? Nelerdir? sorusunda son test lehine anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tema Analizi Yapılan Ön Test – Son Test Soruları

3 uzman tarafından incelenen cevapları doğrultusunda tema analizi yapılmıştır.

Tablo 16

Sizce Göbekli Tepe Nasıl Yapılmıştır? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I		S	
	F / %		F / %
Taş-Kum-Tahta-Kil	15 / 41,7	Makara-Kaldıraç	13 / 36,1
Savaş	3 / 8,3	Taş-Toprak	11 / 30,6
Doğal Afet	2 / 5,6	Çakmak Taşı	7 / 19,4
İnsan	3 / 8,3	Diğer	5 / 13,9
Diğer	6 / 19,4		
Boş	7 / 16,7		

Tablo 16'ya göre öğrenciler ön testte taş-kum-tahta-kil, savaş, doğal afet, insan, diğer ve boş temalarını belirtirken, son testte makara-kaldıraç, taş-toprak, çakmak taşı ve diğer temalarda cevap vermiştir. Son test lehine temalarda anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 17

Göbekli Tepe De İnsanlar Nasıl Yaşamış Olabilir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I		S	
	F / %		F / %
Taş Oyarak	7 / 19,4	Avlanarak	18 / 50
Zorluk	4 / 11,1	Taş Altında	7 / 19,4
Diğer	2 / 5,6	Hayvan Derileri	5 / 13,9
Boş	23 / 63,9	Alet Yaparak	4 / 11,1
		Zor Şartlar	2 / 5,6

Tablo 17'ye göre öğrenciler ön testte taş oyarak, zorluk, diğer ve boş temalarını belirtirken, son testte avlanarak, taş altında, hayvan derileri, alet yaparak ve zor şartlar temalarında cevap vermiştir. Son test lehine temalarda anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 18

Göbekli Tepe 'ye Baktığında En Çok Dikkatini Çeken Şey Nedir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I		S	
	F / %		F / %
Mimari Yapı	12 / 33,3	Betimleme	22 / 61,1
Taş	4 / 11,1	T Stelleri	8 / 22,2
Betimleme	4 / 11,1	Büyüklik	5 / 13,9
İnsan Yaşamı	5 / 13,9	Tapınak	1 / 2,8
Boş	11 / 30,6		

Tablo 18'e göre öğrenciler ön testte mimari yapı, taş, betimleme, insan yaşamı ve boş temalarını belirtirken, son testte betimleme, T stelleri, büyüklük ve tapınak temalarında cevap vermiştir. Son test lehine temalarda anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 19

Hayvan ve İnsan Betimlemeleri Sence Neleri İfade Ediyor? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I		S	
	F / %		F / %
Yaşam	9 / 25,0	His	20 / 55,6
His	3 / 8,4	Yaşam-Ölüm	9 / 25,0
İnsan-Hayvan Bağlantıları	7 / 19,4	Diğer	7 / 19,4
Boş	17 / 47,2		

Tablo 19'e göre öğrenciler ön testte yaşam, his, insan-hayvan bağlantıları ve boş temalarını belirtirken, son testte his, yaşam-ölüm ve diğer temalarında cevap vermiştir. Son test lehine temalarda anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 20

Göbekli Tepe Buluntusunu Resmederken Hangi Malzemeleri (Suluboya, Kuru Boya, Pastel Boya, Keçe Uçlu Kalemler, Akrilik Boya Vb.) Kullanmak İstersin? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I		S	
	F / %		F / %
Tamamı	10 / 27,8	Tamamı	3 / 8,3
Fırça ile Kullanılanlar	16 / 44,4	Fırça ile Kullanılanlar	7 / 19,4
Diğer (Kuru, Keçeli, Pastel, Karakalem)	10 / 27,8	Diğer (Kuru, Keçeli, Pastel, Karakalem)	26 / 72,3

Tablo 20'e göre öğrenciler ön testte fırça ile kullanılan boyaları kullanmak isterken, son testte karakalem, kuru, keçeli ve pastel boya kullanmayı tercih etmişlerdir.

Tablo 21

Göbekli Tepe Arkeolojik Buluntusu Sizce Neden Önemlidir? Sorusunun Frekans / Yüzde Dağılımı

I		S	
	F / %		F / %
Eski Zamanlar	10 / 27,8	Tarihi Eser	20 / 55,56
Tarihi Eser	13 / 36,1	İlk Tapınak	16 / 44,4
Boş	13 / 36,1		

Tablo 21'ye göre öğrenciler ön testte eski zamanlar, tarihi eser ve boş temalarını belirtirken, son testte tarihi eser ve ilk tapınak temalarında cevap vermiştir. Son test lehine temalarda anlamlı bir fark çıkmıştır.

Resimlerden Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Görsel sanatlar eğitimi yoluyla arkeolojik buluntu değerlerinin kavratılması (Göbekli Tepe örneği) konu araştırmasına katılan tüm öğrencilere, “Göbekli Tepe’de Ben” konulu resim yaptırılmıştır. Öğrencilere 35x50 cm. boyutunda kağıt ve istedikleri boya türünün kullanılmasına izin verilmiştir. Bu bulgulardan sonra öğrencilere yaptırılan resimler, alanında uzman üç öğretim üyesi tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanmış resim değerlendirme formu ile değerlendirilmiştir. Resim değerlendirme ölçeği, Lowenfeld’in Resimsel Gelişim Evreleri Kuramı ve Piaget’nin zihinsel Gelişim Evreleri kuramı ile eşleştirilerek hazırlanmış Gelişim Evreleri dikkate alınarak, biçimsel ifade, arkeolojik imge zenginliği, mekân ifadesi, kompozisyon özelliklerine göre, uzmanlar tarafından plastik açıdan değerlendirilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

Birinci Alt Amaca (Biçimsel İfade) İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt amacı; “Biçimsel İfade” kriteri açısından, ön test – son test resim çalışmalarında anlamlı bir fark var mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

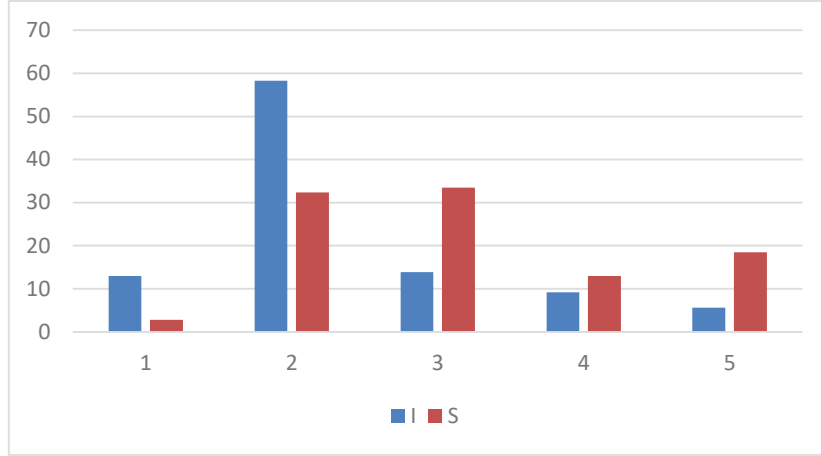
Ön test – son test resim çalışmalarına, uzmanlar tarafından birinci değerlendirme kriterine göre verilen puanların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 22

Biçimsel İfade Frekans – Yüzde Dağılımı

P	I				S			
	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama
	F / %	F / %	F / %	%	F / %	F / %	F / %	%
1	5 / 13,9	4 / 11,1	5 / 13,9	13	1 / 2,8	1 / 2,8	1 / 2,8	% 2,8
2	19 / 52,8	21 / 58,2	23 / 63,9	58,3	10 / 27,8	9 / 25,0	16 / 44,4	% 32,4
3	6 / 16,7	6 / 16,7	3 / 8,3	13,9	12 / 33,3	15 / 41,7	9 / 25,0	% 33,3
4	2 / 5,6	4 / 11,1	4 / 11,1	9,2	4 / 11,1	4 / 11,1	6 / 16,7	% 13
5	4 / 11,1	1 / 2,8	1 / 2,8	5,6	9 / 25,0	7 / 19,4	4 / 11,1	% 18,5

Tablo 22’ ye göre ön test – son test frekans ve yüzdelikleri değerlendirildiğinde, son-test lehinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Kullanılan yerinde gözlem (müze ziyareti) yönteminin uygun olduğu görülmüştür.



Şekil 36. Biçimsel İfade Kriteri % Dağılım Grafiği

İkinci Alt Amaca (Arkeolojik İmge Zenginliği) İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt amacı; “Arkeolojik İmge Zenginliği” kriteri açısından, ön test – son test resim çalışmalarında anlamlı bir fark var mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

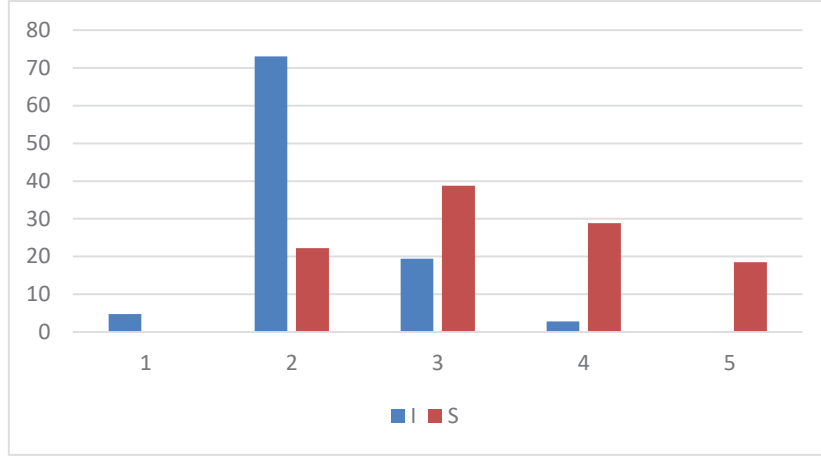
Ön test – son test resim çalışmalarına, uzmanlar tarafından ikinci değerlendirme kriterine göre verilen puanların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 23

Arkeolojik İmge Zenginliği Frekans – Yüzde Dağılımı

P	I				S			
	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama
	F / %	F / %	F / %	%	F / %	F / %	F / %	%
1	2 / 5,6	1 / 2,8	2 / 5,6	4,7	-	-	-	-
2	26 / 72,2	27 / 75,0	26 / 72,2	73,1	6 / 16,7	9 / 25,0	9 / 25,0	22,2
3	7 / 19,4	7 / 19,4	7 / 19,4	19,4	13 / 36,0	15 / 41,7	14 / 38,8	38,8
4	1 / 2,8	1 / 2,8	1 / 2,8	2,8	11 / 30,6	9 / 25,0	11 / 30,6	28,8
5	-	-	-	-	6 / 16,7	3 / 8,3	2 / 5,6	10,2

Tablo 23’ e göre ön test – son test frekans ve yüzdelikleri değerlendirildiğinde, son-test lehinde anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Kullanılan yerinde gözlem (müze ziyareti) yönteminin uygun olduğu görülmüştür.



Şekil 37. Arkeolojik İmge Zenginliği Kriteri % Dağılım Grafiği

Üçüncü Alt Amaca (Mekân İfadesi) İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt amacı; “Mekân İfadesi” kriteri açısından, ön test – son test resim çalışmalarında anlamlı bir fark var mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

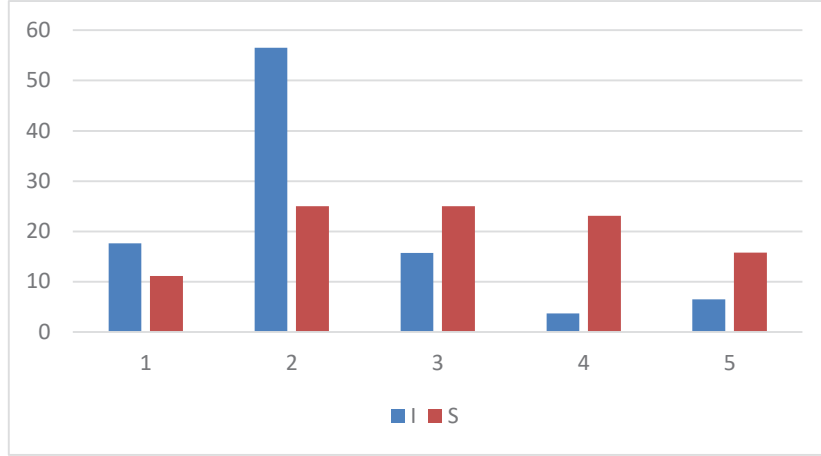
Ön test – son test resim çalışmalarına, uzmanlar tarafından üçüncü değerlendirme kriterine göre verilen puanların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 24

Mekân İfadesi Frekans – Yüzde Dağılımı

P	I				S			
	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama
	F / %	F / %	F / %	%	F / %	F / %	F / %	%
1	5 / 13,9	4 / 11,19	10 / 27,8	17,6	4 / 11,1	2 / 5,6	6 / 16,7	11,1
2	19 / 52,8	23 / 63,9	19 / 52,7	56,5	9 / 25,0	10 / 27,8	8 / 22,2	25,0
3	8 / 22,2	5 / 13,9	4 / 11,1	15,7	9 / 25,0	9 / 25,0	9 / 25,0	25,0
4	2 / 5,6	1 / 2,8	1 / 2,8	3,7	8 / 22,2	10 / 27,8	7 / 19,4	23,1
5	2 / 5,6	3 / 8,3	2 / 5,6	6,5	6 / 16,7	5 / 13,9	6 / 16,79	15,8

Tablo 24’ e göre ön test – son test frekans ve yüzdeleri değerlendirildiğinde, son-test lehinde anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Kullanılan yerinde gözlem (müze ziyareti) yönteminin uygun olduğu görülmüştür.



Şekil 38. Mekân İfadesi Kriteri % Dağılım Grafiği

Dördüncü Alt Amaca (Kompozisyon) İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt amacı; “Kompozisyon” kriteri açısından, ön test – son test resim çalışmalarında anlamlı bir fark var mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

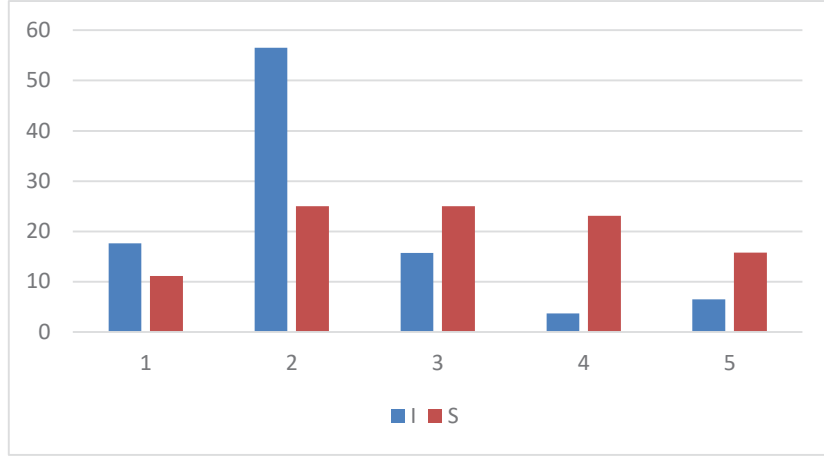
Ön test – son test resim çalışmalarına, uzmanlar tarafından dördüncü değerlendirme kriterine göre verilen puanların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 25

Kompozisyon Frekans – Yüzde Dağılımı

P	I				S			
	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama	Uzman-1	Uzman-2	Uzman-3	Ortalama
	%	%	%	%	%	%	%	%
1	6 / 16,7	5 / 13,9	7 / 19,4	16,7	3 / 8,3	2 / 5,6	4 / 11,1	8,3
2	19 / 52,8	20 / 55,6	18 / 50,0	52,8	6 / 16,7	9 / 25,0	7 / 19,4	20,4
3	4 / 11,1	5 / 13,9	4 / 11,1	12,0	7 / 19,4	4 / 11,1	8 / 22,3	17,6
4	3 / 8,3	3 / 8,3	2 / 5,6	7,4	10 / 27,8	13 / 36,1	10 / 27,8	30,6
5	4 / 11,1	3 / 8,3	5 / 13,9	11,1	10 / 27,8	8 / 22,2	7 / 19,4	23,1

Tablo 25’ e göre ön test – son test frekans ve yüzdelikleri değerlendirildiğinde, son-test lehinde anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Kullanılan yerinde gözlem (müze ziyareti) yönteminin uygun olduğu görülmüştür.



Şekil 39. Kompozisyon Kriteri % Dağılım Grafiği



Şekil 40. Arya ŞANSAL ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√				√						√			3
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				1

Şekil 41. Arya ŞANSAL ön test puantajı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi verilmeye çalışılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve iki betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renklerin bir bütün içinde kullanılmadığı görülmüştür.



Şekil 42. Arya ŞANSAL son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi				√					√				√			4
Kompozisyon				√					√				√			4

Şekil 43. Arya ŞANSAL son test puantajı

Resim kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi verilmiştir. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve iki betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu ayrıntılı şekilde yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 44. Ateş Uygur TEKER ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade					√				√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√						√					√			2
Mekan İfadesi					√				√					√			2
Kompozisyon					√					√					√		4

Şekil 45. Ateş Uygur TEKER ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi verilmiştir. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve bir betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri boyutları yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 46. Ateş Uygar TEKER son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√					√					√	5
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√						√		3
Mekan İfadesi					√					√					√	5
Kompozisyon					√					√					√	5

Şekil 47. Ateş Uygar TEKER son test puantajı

Resim pastel ve keçeli boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriteri tüm ayrıntıları ile verilmiştir. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve iki betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 48. Aleyna Dünya BAYUK ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi			√			√					√					2
Kompozisyon		√				√					√					2

Şekil 49. Aleyna Dünya BAYUK ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik orta düzeyde yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 50. Aleyna Dünya BAYUK son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade				√					√					√		4
Arkeolojik Zenginliği	İmge				√			√					√			4
Mekan İfadesi				√					√					√		4
Kompozisyon				√				√					√			3

Şekil 51. Aleyna Dünya BAYUK son test puantajı

Resim pastel ve kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriteri ayrıntıları ile verilmiştir. Arkeolojik imge zenginliği, T stellere, betimlemeler, stel taşıyıcılar ve diğer taş ayrıntıları görülmektedir. Mekân ifadesi ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 52. Arda KAYA ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 53. Aleyna Dünya BAYUK ön test puanı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmaya çalışılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 54. Arda KAYA son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade				√					√					√		4
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√					√					√		4
Mekan İfadesi					√					√					√	5
Kompozisyon					√					√					√	5

Şekil 55. Arda KAYA son test puantajı

Resim pastel ve kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriteri ayrıntıları ile verilmiştir. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve altı betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 56. Ardıl Burak AKÇALI ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				1
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√				√					√				2
Mekan İfadesi			√				√					√				2
Kompozisyon			√				√					√				2

Şekil 57. Ardıl Burak AKÇALI ön test puanı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve bir betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.

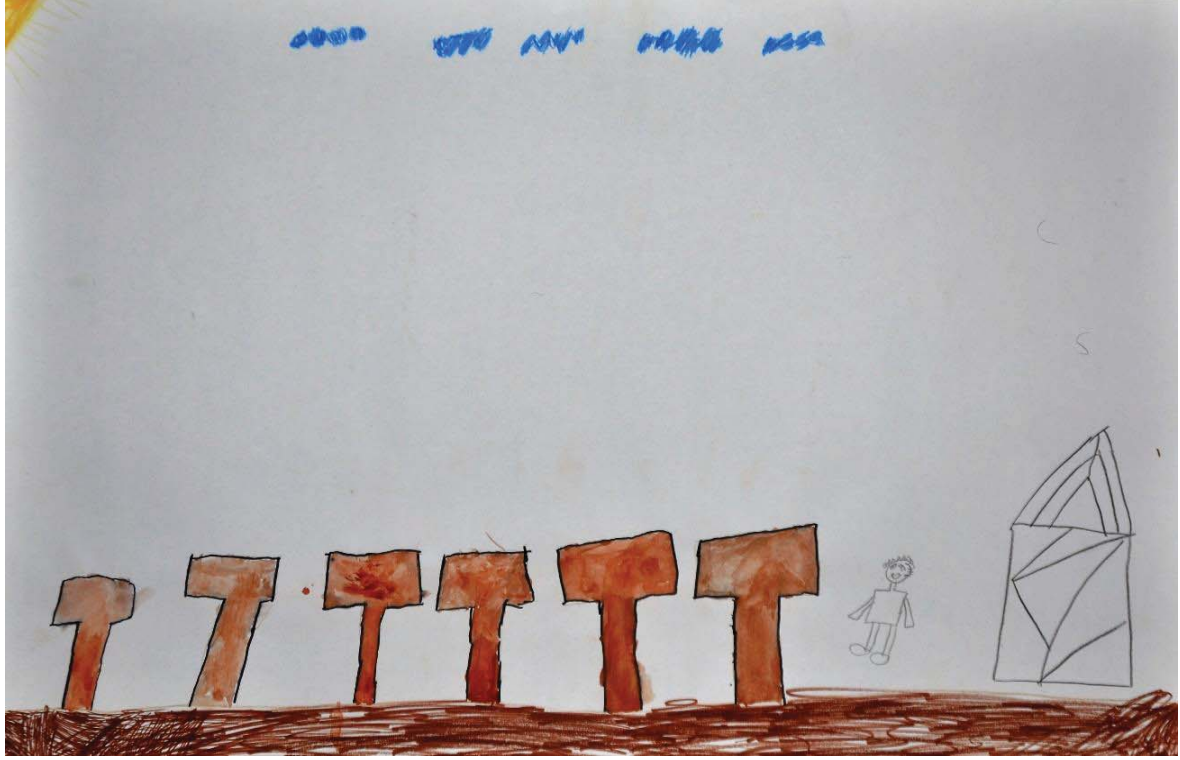


Şekil 58. Ardıl Burak AKÇALI son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				1
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 59. Ardıl Burak AKÇALI son test puantajı

Resim sulu boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmaya çalışılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 60. Arda Deniz ERDOĞAN ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bıçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√						√				√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 61. Ardıl Burak AKÇALI ön test puanı

Resim sulu, karakalem ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bıçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 62. Arda Deniz ERDOĞAN son test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√				2
Mekan İfadesi			√					√					√				2
Kompozisyon			√					√					√				2

Şekil 63. Ardıl Burak AKÇALI ön test puanı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.

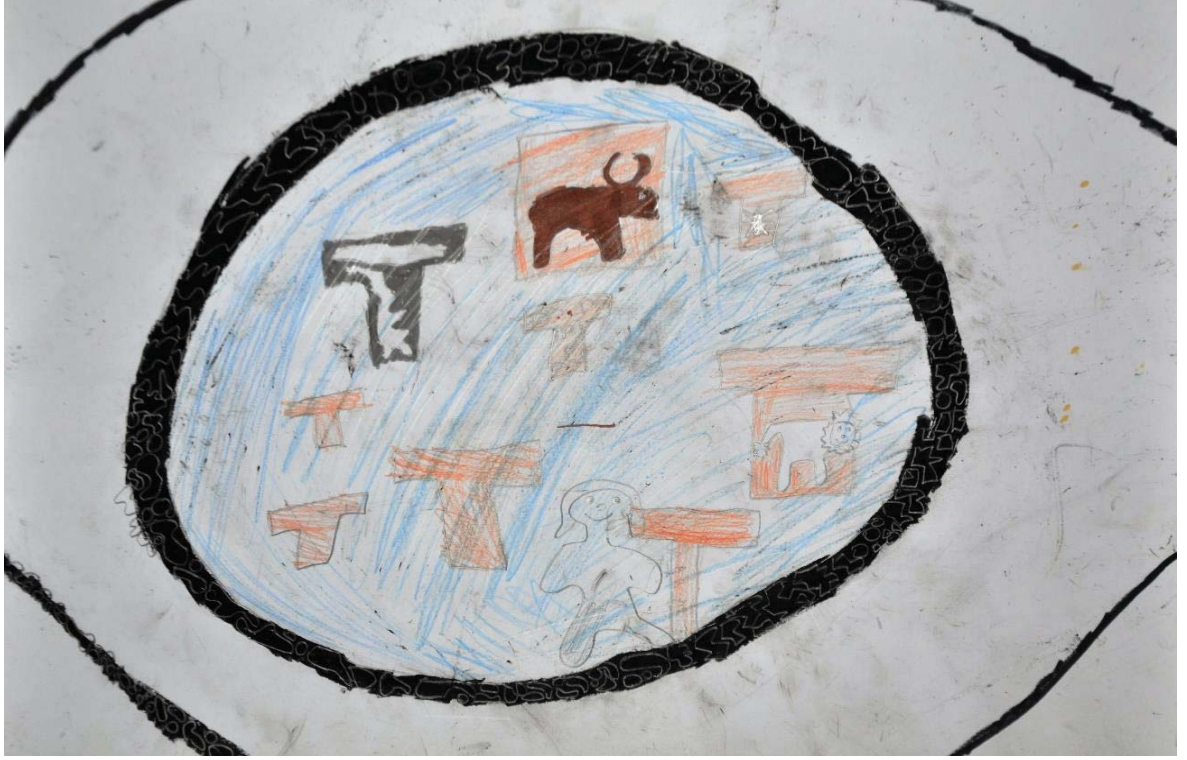


Şekil 64. Ayşe ÇETİNER ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade						√					√				√		5
Arkeolojik Zenginliği	İmge				√					√				√			4
Mekan İfadesi						√					√				√		5
Kompozisyon						√					√				√		5

Şekil 65. Ayşe ÇETİNER ön test puanı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi tam olarak yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler ile ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Mekân ifadesi tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 66. Ayşe ÇETİNER son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√					√					√	5
Arkeolojik Zenginliği	İmge				√					√					√	5
Mekan İfadesi				√					√					√		4
Kompozisyon				√					√					√		5

Şekil 67. Ayşe ÇETİNER son test puanı

Resim pastel ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri, betimlemeler ve dairesel yapı ayrıntıları ile verilmiştir. Mekân ifadesi ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 68. Baran Dijvar IŞIK ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi			√					√				√				3
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 69. Baran Dijvar IŞIK ön test puantajı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli ve betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 70. Baran Dijvar IŞIK son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bıçimsel İfade		√						√					√			
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			
Mekan İfadesi		√						√					√			
Kompozisyon			√					√					√			

Şekil 71. Baran Dijvar IŞIK son test puanı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bıçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli ve betimlemeler ile ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 72. Berçim SARI ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade					√					√					√		4
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√					3
Mekan İfadesi					√					√					√		4
Kompozisyon					√					√					√		4

Şekil 73. Berçim SARI ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 74. Berçim SARI son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√					√				√		5
Arkeolojik Zenginliği				√					√					√		4
Mekan İfadesi					√					√					√	5
Kompozisyon					√					√					√	5

Şekil 75. Berçim SARI son test puanı

Resim pastel ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi tam olarak yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler ile ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Mekân ifadesi tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 76. Ceyda Merve BÜLBÜL ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				1
Mekan İfadesi		√					√					√				1
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 77. Ceyda Merve BÜLBÜL ön test puantajı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği görülmemektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 78. Ceyda Merve BÜLBÜL son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade					√					√				√		5
Arkeolojik Zenginliği					√					√				√		5
Mekan İfadesi				√					√					√		4
Kompozisyon				√					√					√		5

Şekil 79. Ceyda Merve BÜLBÜL son test puanı

Resim kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler ile ayrıntılı olarak görülmektedir. Mekân ifadesi ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 80. Doğa ESEN ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√						√				√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√						√				√				2
Mekan İfadesi			√						√				√				2
Kompozisyon			√						√				√				2

Şekil 81. Doğa ESEN ön test puanı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği görülmemektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.

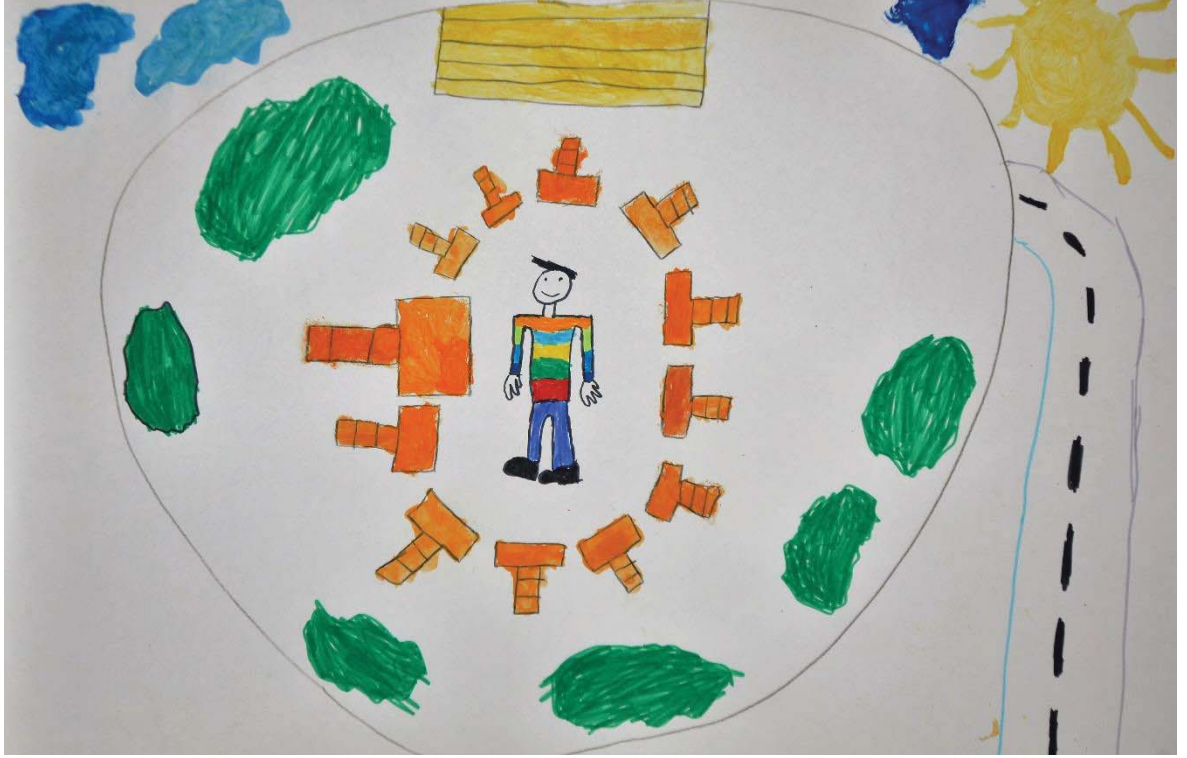


Şekil 82. Doğa ESEN son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			
Mekan İfadesi			√					√					√			
Kompozisyon			√					√					√			

Şekil 83. Doğa ESEN son test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 84. Duhan ÇALIŞKAN ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√						√					√			2
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon				√				√					√			3

Şekil 85. Duhan ÇALIŞKAN ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 86. Duhan ÇALIŞKAN son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√				√					√			4
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon				√				√					√			4

Şekil 87. Duhan ÇALIŞKAN son test puanı

Resim pastel boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler ile yansıtılmıştır. Mekân ifadesi yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 88. Doruk HAN ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 89. Doruk HAN ön test puanı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 90. Doruk HAN son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Değerlendirme Kriterleri																
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon			√					√					√			3

Şekil 91. Doruk HAN son test puanı

Resim sulu, karakalem ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 92. Edasu HAS ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon				√				√						√		4

Şekil 93. Edasu HAS ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 94. Edasu HAS son test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade						√				√				√			4
Arkeolojik Zenginliği	İmge					√				√					√		4
Mekan İfadesi						√				√					√		4
Kompozisyon						√				√					√		4

Şekil 95. Edasu HAS son test puantajı

Resim sulu boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler ile yansıtılmıştır. Mekân ifadesi ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntılı olarak yansıtılmıştır.



Şekil 96. Elif POLAT ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi			√			√					√					2
Kompozisyon			√			√					√					3

Şekil 97. Elif POLAT ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, dairesel yapıda görülmektedir. Mekân ifadesi tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 98. Elif POLAT son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade				√				√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge				√				√					√		4
Mekan İfadesi				√					√					√		4
Kompozisyon				√					√					√		4

Şekil 99. Elif POLAT son test puanı

Resim kuru boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 100. Erdem KOYUNCU ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√					√					√	5
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi					√					√					√	5
Kompozisyon					√					√					√	5

Şekil 101. Erdem KOYUNCU ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri yansıtılmıştır. Mekân ifadesi ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntılı olarak yansıtılmıştır.



Şekil 102. Erdem KOYUNCU son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√					√					√	5
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√					√					√		4
Mekan İfadesi					√					√					√	5
Kompozisyon					√					√					√	5

Şekil 103. Erdem KOYUNCU son test puanı

Resim sulu boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler ile yansıtılmıştır. Mekân ifadesi tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile olarak yansıtılmıştır.



Şekil 104. Emre KAVŞUT ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 105. Emre KAVŞUT ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli ve betimleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 106. Emre KAVŞUT son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√				√				3
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√					√					√		4
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon			√					√					√			3

Şekil 107. Emre KAVŞUT son test puantajı

Resim sulu boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 108. Ebru ŞAKA ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade				√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√						√					√			2
Mekân İfadesi			√						√					√			2
Kompozisyon			√						√					√			2

Şekil 109. Ebru ŞAKA ön test puantajı

Resim sulu, kuru boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.

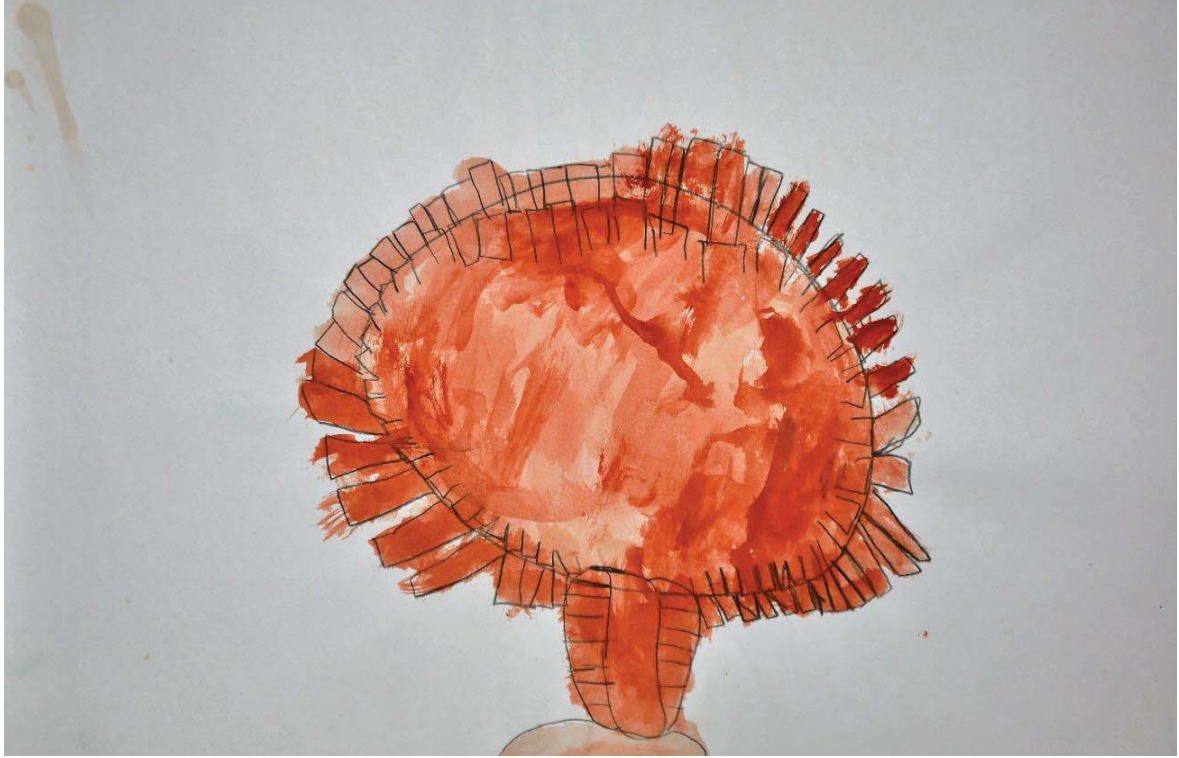


Şekil 110. Ebru ŞAKA son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bıçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√				√					√				3
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 111. Ebru ŞAKA son test puanı

Resim pastel boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bıçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 112. Eylül Şevra TURAN ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√						√					√			2
Mekan İfadesi		√						√					√			2
Kompozisyon		√						√					√			2

Şekil 113. Eylül Şevra TURAN ön test puantajı

Resim sulu boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, dairesel yapı görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 114. Eylül Şevra TURAN son test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√				2
Mekan İfadesi			√					√					√				1
Kompozisyon			√					√					√				1

Şekil 115. Eylül Şevra TURAN son test puanı

Resim kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli ve betimeleme görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 116. Erin AKTAŞ ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 117. Erin AKTAŞ ön test puanı

Resim sulu ve pastel boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 118. Erin AKTAŞ son test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade				√				√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√						√				√				2
Mekan İfadesi			√					√					√				2
Kompozisyon			√					√					√				2

Şekil 119. Erin AKTAŞ son test puanı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 120. Erva TEKİN ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon			√					√					√			3

Şekil 121. Erva TEKİN ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve dairesel yapı görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 122. Erva TEKİN son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√					√					√		4
Mekan İfadesi				√				√					√			3
Kompozisyon				√					√					√		4

Şekil 123. Erva TEKİN son test puantajı

Resim pastel ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik etkisi yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ayrıntılı olarak yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntılı yansıtılmıştır.



Şekil 124. Fadime ACAR ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bıçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 125. Fadime ACAR ön test puantajı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bıçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.



Şekil 126. Fadime ACAR son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√						√					√			2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon			√					√					√			3

Şekil 127. Fadime ACAR son test puantajı

Resim kuru ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 128. Helin ATİŞ ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√						√				√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√						√				√				2
Mekan İfadesi		√						√				√				2
Kompozisyon		√						√				√				2

Şekil 129. Helin ATİŞ ön test puantajı

Resim kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tam olarak yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tam olarak yansıtılmamıştır.

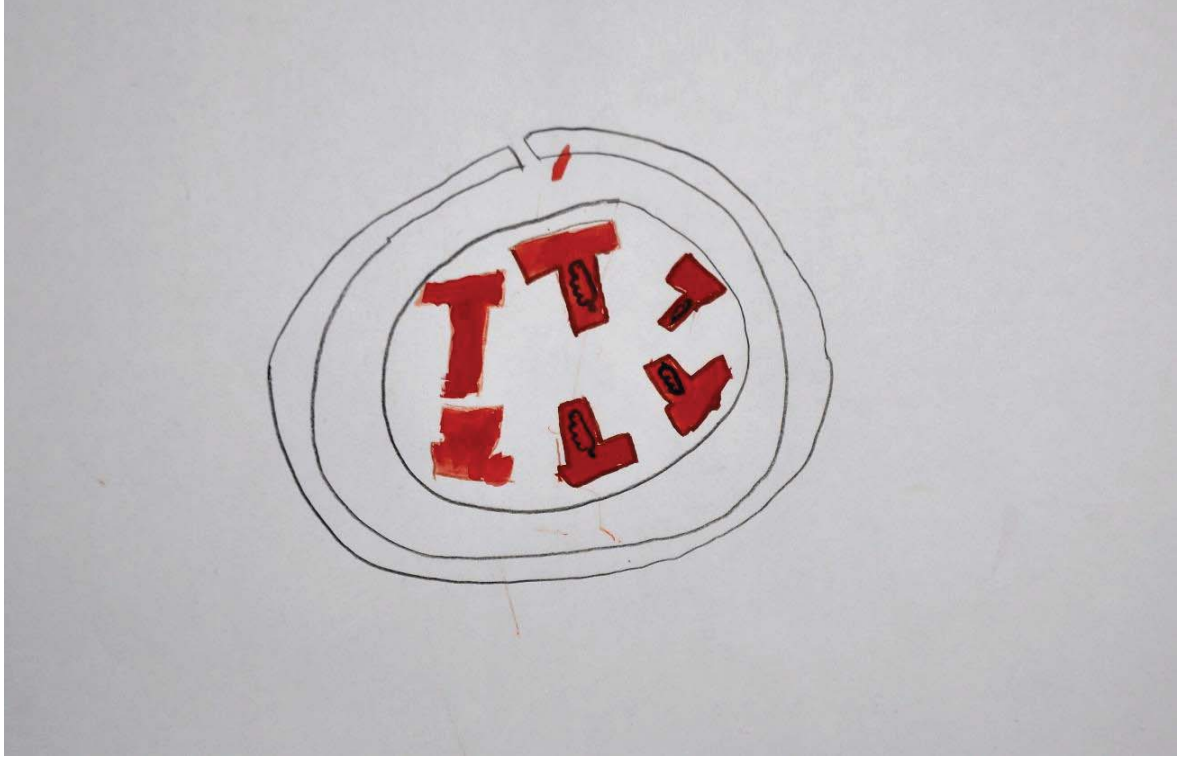


Şekil 130. Helin ATIŞ son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√				√					√			4
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon				√				√					√			4

Şekil 131. Helin ATIŞ son test puanı

Resim pastel ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 132. Ilgın Damla AKYÜREK ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade	√					√					√					1
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi	√					√					√					1
Kompozisyon	√					√					√					1

Şekil 133. Ilgın Damla AKYÜREK ön test puantajı

Resim pastel ve kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 134. Ilgın Damla AKYÜREK son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade	√					√					√					1
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi	√					√					√					1
Kompozisyon	√					√					√					1

Şekil 135. Ilgın Damla AKYÜREK son test puanı

Resim pastel ve kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 136. İlya KANLIPIÇAK ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				1
Mekan İfadesi		√					√					√				1
Kompozisyon		√					√					√				1

Şekil 137. İlya KANLIPIÇAK ön test puanı

Resim pastel, kuru ve keçeli boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği görülmemektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 138. İlya KANLIPIÇAK son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bıçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√				√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 139. İlya KANLIPIÇAK son test puanı

Resim sulu ve kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bıçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 140. Lorin YILIZSOY ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade			√				√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 141. Lorin YILIZSOY ön test puantajı

Resim pastel, sulu ve keçeli boya tekniği ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 142. Lorin YILIZSOY son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon				√				√					√			4

Şekil 143. Lorin YILIZSOY son test puantajı

Resim pastel ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 144. Mehmet Yusuf EKİNCİ ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			2
Mekan İfadesi			√					√					√			2
Kompozisyon			√					√					√			3

Şekil 145. Mehmet Yusuf EKİNCİ ön test puantajı

Resim sulu boya ve karakalem tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.

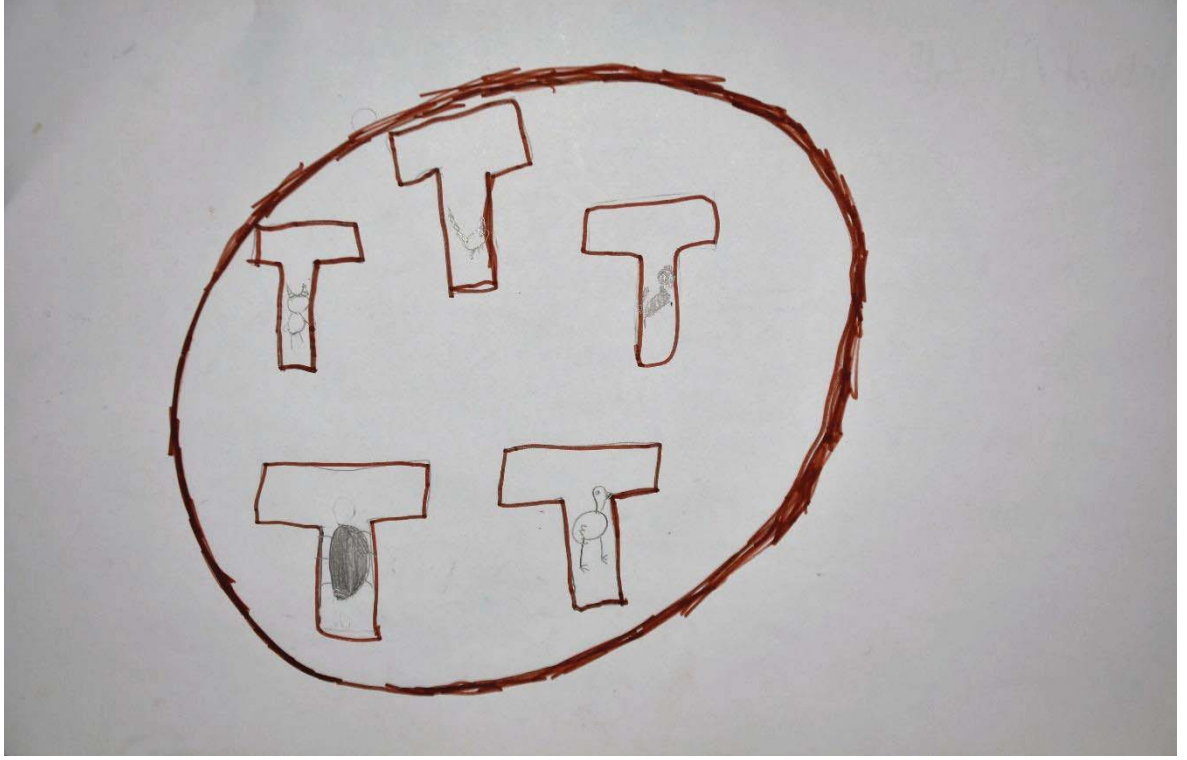


Şekil 146. Mehmet Yusuf EKİNCİ son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√				√					√			3
Mekan İfadesi			√					√					√			2
Kompozisyon			√					√					√			3

Şekil 147. Mehmet Yusuf EKİNCİ son test puantajı

Resim pastel boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 148. Mehmet Ali DURAK ön test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade	√					√					√					1
Arkeolojik Zenginliği			√					√					√			3
Mekan İfadesi	√					√					√					1
Kompozisyon	√					√					√					1

Şekil 149. Mehmet Ali DURAK ön test puanı

Resim keçeli boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 150. Mehmet Ali DURAK son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bıçimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			2
Mekan İfadesi				√				√					√			3
Kompozisyon			√						√				√			3

Şekil 151. Mehmet Ali DURAK son test puantajı

Resim sulu, keçeli ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bıçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steller görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.

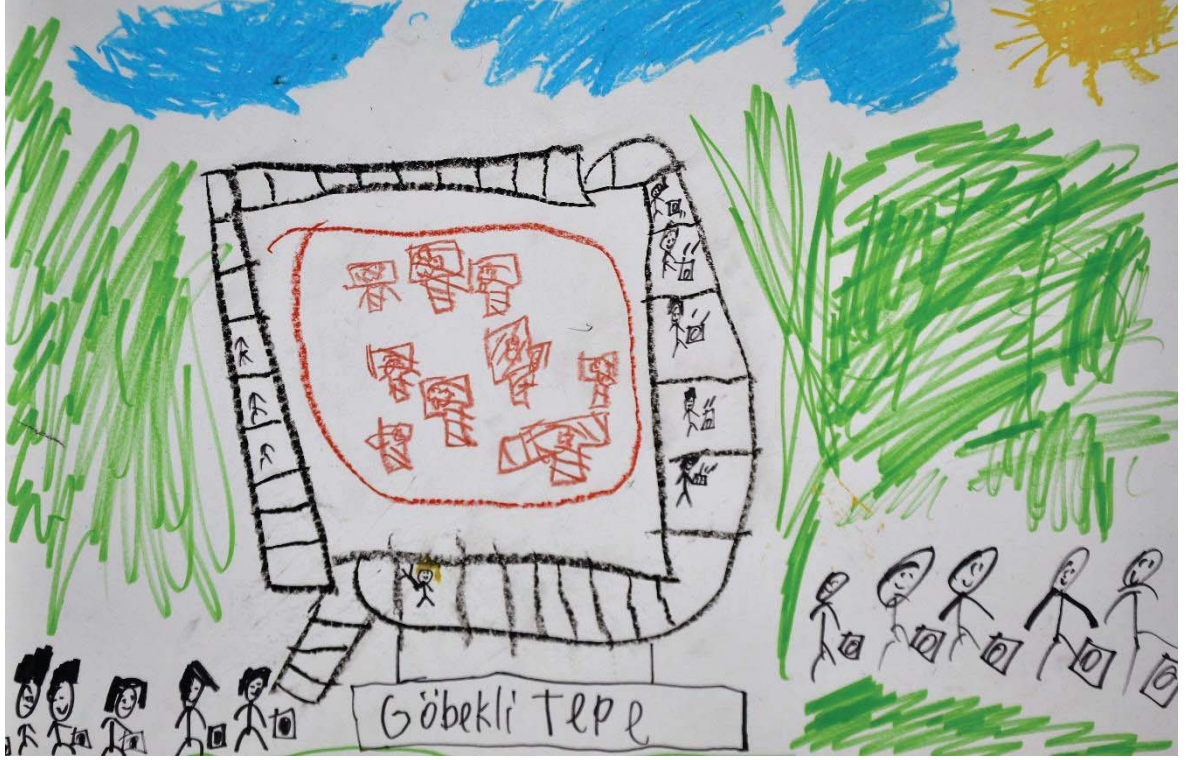


Şekil 152. M. Furkan ÇETİNER ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√				√						√			3
Mekan İfadesi			√				√					√				2
Kompozisyon			√				√					√				2

Şekil 153. M. Furkan ÇETİNER ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steller görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 154. M. Furkan ÇETİNER son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade				√				√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi				√				√					√			3
Kompozisyon					√				√					√		4

Şekil 155. M. Furkan ÇETİNER son test puantajı

Resim pastel ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steller ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntılı bir şekilde yansıtılmıştır.

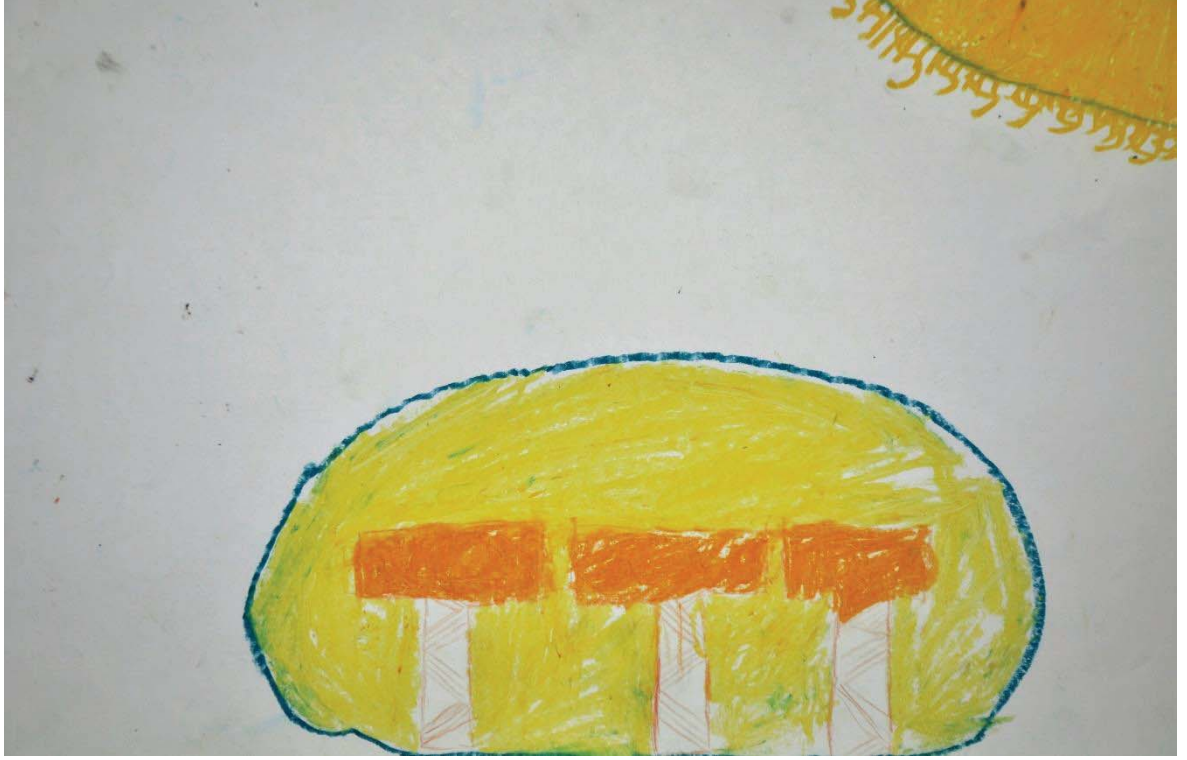


Şekil 156. M. Hasan TOPRAK ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√					1
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√					2
Mekan İfadesi		√					√					√					2
Kompozisyon		√					√					√					2

Şekil 157. M. Hasan TOPRAK ön test puantajı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 158. M. Hasan TOPRAK son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				1
Kompozisyon		√					√					√				1

Şekil 159. M. Hasan TOPRAK son test puantajı

Resim pastel ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmamıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır



Şekil 160. M. Salih YAZAR ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 161. M. Salih YAZAR ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steller görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 162. M. Salih YAZAR son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√					√					√		4
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 163. M. Salih YAZAR son test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.

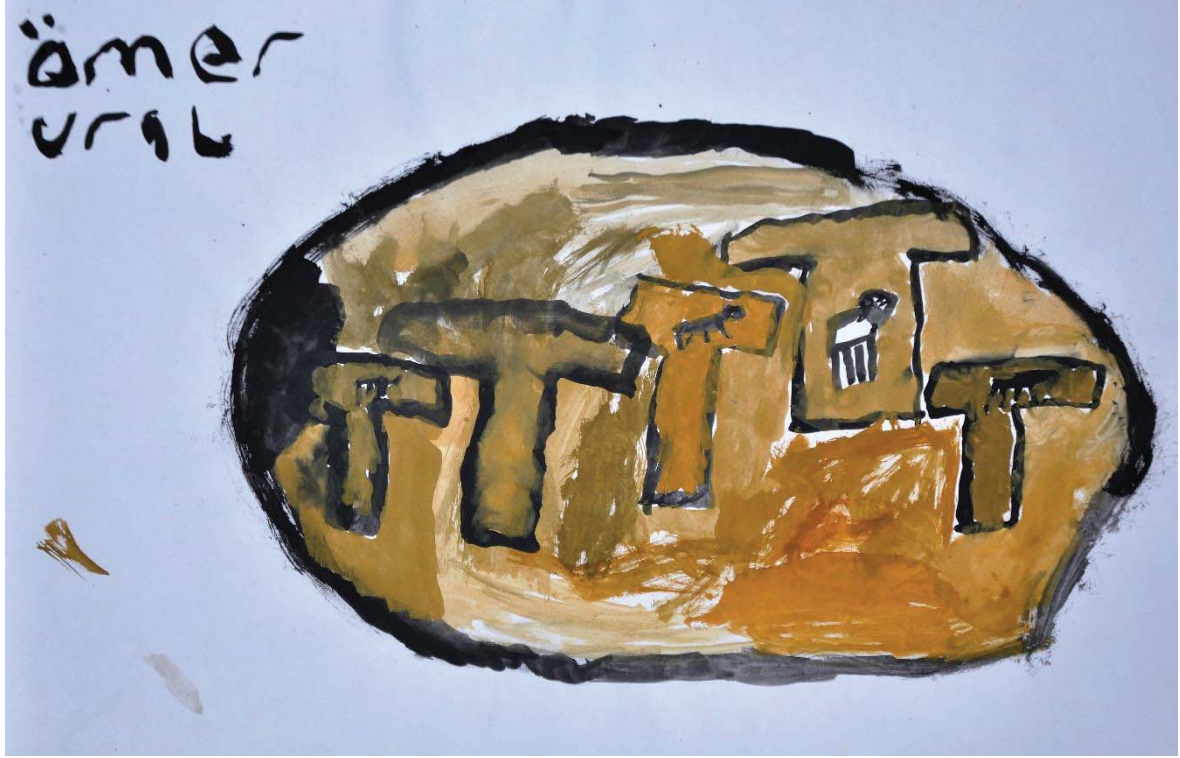


Şekil 164. Ömer URAL ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade		√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√					√					√				2
Mekan İfadesi		√					√					√				1
Kompozisyon		√					√					√				2

Şekil 165. Ömer URAL ön test puanı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steller görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 166. Ömer URAL son test resim

	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Değerlendirme Kriterleri																
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√				√					√			3
Mekan İfadesi		√					√					√				2
Kompozisyon			√					√					√			4

Şekil 167. Ömer URAL son test puantajı

Resim sulu boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler ayrıntılı bir şekilde yansıtılmıştır.



Şekil 168. Ömür ÇİFTÇİ ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√			√					√			4
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√				√					√			4
Mekan İfadesi			√							√			√			4
Kompozisyon				√						√				√		5

Şekil 169. Ömür ÇİFTÇİ ön test puantajı

Resim sulu, kuru ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik ayrıntılı yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda ayrıntıları yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.

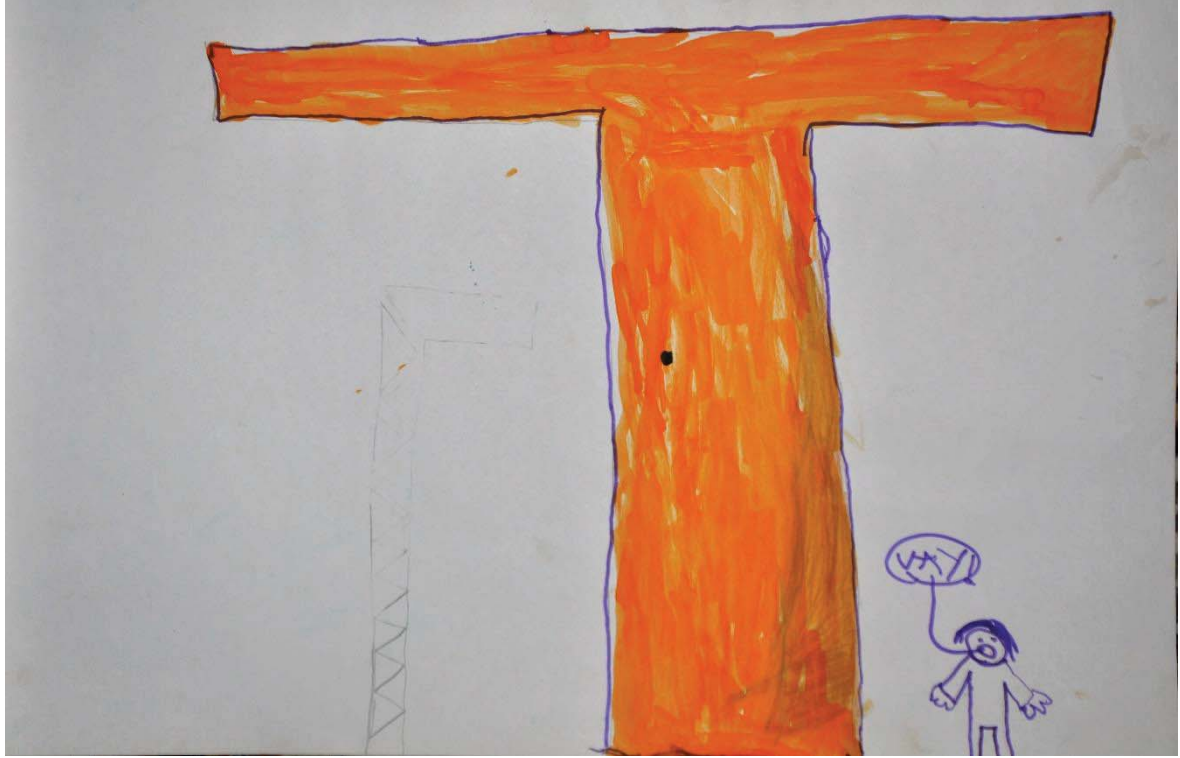


Şekil 170. Ömür ÇİFTÇİ son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√				√						√	5
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi					√					√					√	5
Kompozisyon					√					√					√	5

Şekil 171. Ömür ÇİFTÇİ son test puantajı

Resim sulu ve pastel boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 172. Seyyidahmed FİCAN son test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade	√					√					√					1
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi		√				√					√					2
Kompozisyon	√					√					√					1

Şekil 173. Seyyidahmed FİCAN ön test puantajı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmamıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmamıştır.



Şekil 174. Seyyidahmed FİCAN ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade			√					√					√			3
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√			3
Mekan İfadesi			√					√					√			3
Kompozisyon				√				√					√			4

Şekil 175. Seyyidahmed FİCAN son test puantajı

Resim sulu ve kuru boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T steli ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 176. Zeynep Bade AYDIN ön test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Biçimsel İfade			√					√					√				2
Arkeolojik Zenginliği	İmge		√					√					√				2
Mekan İfadesi			√					√					√				2
Kompozisyon			√					√					√				2

Şekil 177. Zeynep Bade AYDIN ön test puanı

Resim sulu ve keçeli boya teknikleri ile yapılmıştır. Biçimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 178. Zeynep Bade AYDIN son test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade						√				√					√		4
Arkeolojik Zenginliği	İmge					√				√					√		4
Mekan İfadesi						√				√					√		5
Kompozisyon						√				√					√		5

Şekil 179. Zeynep Bade AYDIN son test puantajı

Resim sulu boya ve karakalem teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri ve betimlemeler görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.



Şekil 180. Zekiye Duygu DOĞAN ön test resim

Değerlendirme Kriterleri	Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade					√				√					√		4
Arkeolojik Zenginliği	İmge	√				√					√					2
Mekan İfadesi				√				√					√			3
Kompozisyon				√				√						√		5

Şekil 181. Zekiye Duygu DOĞAN ön test puantajı

Resim kuru boya tekniği ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler yansıtılmıştır.



Şekil 182. Zekiye Duygu DOĞAN son test resim

		Uzman-1					Uzman-2					Uzman-3					Ortalama
Değerlendirme Kriterleri		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Bişimsel İfade						√					√				√		5
Arkeolojik Zenginliği	İmge			√					√					√			3
Mekan İfadesi					√					√					√		4
Kompozisyon					√					√					√		5

Şekil 183. Zekiye Duygu DOĞAN son test puantajı

Resim kuru, keçeli ve sulu boya teknikleri ile yapılmıştır. Bişimsel ifade kriterine bakıldığında derinlik tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Arkeolojik imge zenginliği, T stelleri görülmektedir. Mekân ifadesi ele alındığında buluntu yeri kâğıda ayrıntıları ile yansıtılmıştır. Kompozisyon kriteri bakımından figür, biçim ve renkler tüm ayrıntıları ile yansıtılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Yapılan araştırma sonucunda,

Ön test – son test anket cevapları ele alındığında ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

- Ön test ve son testte sorulan arkeoloji buluntu adı, müze türleri, müzedeki eserlerin amacı, Göbekli Tepe tarihi, dönemi, mimari yapısı, dokusu, betimlemeleri, betimlemelerdeki figürler, av hayvanları, kullanılan malzeme ve teknik, aletler ve tekrar edilen betimleme konularında uygulanan sanat eğitimi yöntemleri ve teknikleri ile bilgi düzeylerinin arttığı görülmüştür.
- Müze ne demektir ve mimari yapıda hangi biçimler kullanılmıştır sorularında öğrencilerin bilgi sahibi olduğu fakat uygulanan sanat eğitimi yöntemleri ve teknikleri sonrası var olan bilgi düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Ön test – son testte Göbekli Tepe ile ilgili 6 soruda uygulanan tema analizi sonuçları ele alındığında sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

- Göbekli Tepe'nin nasıl yapıldığı, insanların nasıl yaşadığı, en çok dikkat çeken şeyin ne olduğu, betimlemelerin ne ifade ettiği ve buluntunun neden önemli olduğu konularında son testte daha anlamlı tema başlıkları, hangi görsel sanatlar malzemesini kullanmak istersiniz sorusunda son testte öğrenciler kuru, sulu, pastel ve karakalem malzemesini kullanmayı tercih etmişlerdir.

Sonuca göre uygulanan sanat eğitimi yönteminin başarılı olduğu görülmüştür.

- Öğrencilerin kendi yaşamış oldukları ilde bulunan arkeolojik buluntu değerleri hakkında bilgi sahibi olmadıkları fakat yapılan müze ziyareti, sunum, resim çalışmaları sonucunda öğrencilerin bu değerler hakkında bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Resimler ele alındığında ise ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir

- “Göbekli Tepe’de Ben” konulu ön test – son test resim çalışmalarında biçimsel ifade kriterinde son testte öğrencilerin çalışmalarında derinlik etkisinin daha fazla olduğu görülmüştür.
- “Göbekli Tepe’de Ben” konulu ön test – son test resim çalışmalarında arkeoloji imge zenginliği kriterinde son testte öğrencilerin çalışmalarında T stelleri ve betimlemelerin daha fazla olduğu görülmüştür.
- “Göbekli Tepe’de Ben” konulu ön test – son test resim çalışmalarında mekân ifadesi kriterinde son testte öğrencilerin çalışmalarında mekân ayrıntılarının daha fazla olduğu görülmüştür.
- “Göbekli Tepe’de Ben” konulu ön test – son test resim çalışmalarında kompozisyon kriterinde son testte öğrencilerin çalışmalarında figür, biçim ve renklerin daha fazla olduğu görülmüştür.

Öneriler

Araştırma sonuçları dikkate alındığında şu öneriler getirilmiştir;

- Kullanılan yöntem ve tekniklerin sonraki yapılacak çalışmalarda uygulanabileceği,
- Müze ziyaretinde öğrencilerle gösterip yaptırma (anlık çizim) ve soru-cevap tekniklerinin kullanılması,
- Araştırmada uygulama yapılacak yaş grubuna göre farklı yöntem (drama) ve tekniklerin (linolyum baskı, 3 boyutlu çalışmalar) kullanılabileceği,
- Müze ziyareti ile öğrencilerin sorgulama ve keşfetme becerilerinin artacağı,

KAYNAKLAR

- Akyürek, T. (2011). *İlköğretim 1. kademe görsel sanatlar dersinde müze eğitiminin tarih ve kültür bilinci oluşturulmasındaki önemi*. (Yüksek lisans tezi) www.acikarsiv.gazi.edu.tr/File.php?Doc_ID=7079 sayfasından erişilmiştir.
- Atalay, N. (2011). *İlköğretim I. kademede müze eğitiminin görsel sanatlar kültürüne etkileri*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aydemir, B. (2010). *Sanat eğitiminde müzelerin rolü: Ankara devlet resim ve heykel müzesi örneği*. (Yüksek lisans tezi) <https://docplayer.biz.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ateş, F. (2017) *Kızılderili mitolojisinde mitik hayvanlar*. <https://www.altayli.net/kizilderili-mitolojisinde-mitik-hayvanlar.html> sayfasından erişilmiştir.
- Ateş, M. (2002) *Mitolojiler ve semboller ana tanrıça ve doğurganlık sembolleri*. İstanbul; Aksiseda.
- Buyurgan, S. & Buyurgan U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Buyurgan, S. (Ed.). (2019). *Müzedede eğitim öğrenme ortamı olarak müzeler*. Ankara: Pegem.
- Buyurgan S. (2017). Yaşayan ve yaşatan müze. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(2), 127-136. <http://www.yader.org/index.php/yader/article/view/yader.2017.018/yader.2017.018>
- Balıkli Göl (Aynzeliha ve Halil-Ür Rahman Gölleri) (t.y.). <http://www.urfakultur.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çakmak, T. F. (2014). *İnanç turizminin turistik destinasyon pazarlamasındaki yeri ve önemi: Göbekli tepe örneği*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Çaykara E. (2000) *Nevali çöri*. <http://www.urfakultur.gov.tr/Eklenti/22243,nevali-cori.pdf?0> sayfasından erişilmiştir.
- Çelik B.(2008) *Arkeolojide Urfa*. İstanbul: Fsf
- Çiftçi, A. (2014). Eğitim bilimine giriş. Özdemir, M.Ç. (Ed.), *Bir bilim olarak eğitimin hukuki temelleri* (s. 101-136). Ankara: Pegem.
- Doğan T., Çelik M. & Erol D. (2010, Ekim). *Göbekli Tepe' nin günümüz seramiğine yansımaları*. Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Şanlıurfa Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Gazi Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Dietrich O., Schmidt Köksal Ç., Kürkçüoğlu C., Notroff J. & Schmidt, K. (2015). *Dünya'nın en eski tapınağı Göbekli Tepe*. İstanbul: Aktüel Arkeoloji.
- Etlı, Ö. Barış. (2014). Dünyanın ilk gözlemevi: Göbekli Tepe Tapınağı. *Popüler Bilim Dergisi*. 229. <http://ozgurekli.wix.com/gobeklitepe#!makaleler/cd9f> sayfasından erişilmiştir.
- Etlı, Ö. Barış. (2016). *Göbekli Tepe ve Ön-Türkler Şamanların Gökyüzü Tapınağı*. Ankara: Gece.
- Ekinci, A. (2006) *Müze Şehir Urfa*, Ankara; Desen
- Esin. E. (2004) *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk sanatında ikonografik motifler*. İstanbul: Kabalcı.
- Ersoy, N. (2000) *Semboller ve yorumları*. İstanbul: Zafer.
- Ersoy, A. (2002) *Sanat kavramlarına giriş*. İstanbul: Yorum.
- Göbeklitepe (2016). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Göbeklitepe> adresinden erişilmiştir.
- Güler, M. & Çelik, B. & Güler, G. (2012). Viranşehir İlçesinden Yeni Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşimleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi*, 38, 157-180.
- Göler, M. E. (2016). *Aanadolu'nun ilk tapınağı: Göbekli Tepe*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gögebakan, Y. & Buyurgan S. (2013). Öğrencilerin kültür varlıklarını tanıma ve sahip çıkma ile ilgili kazanımlarını gerçekleştirme bakımından görsel sanatlar ve sosyal bilgiler derslerinin ilişkilendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23/1, 191-

205. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/firatsbed/article/view/5000175335/5000158125> sayfasından erişilmiştir.
- Hacısalıhoğlu, Ö. (2013). *Ortaöğretim görsel sanatlar eğitiminde tarih çevre ve müze bilincinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://acikerisim.deu.edu.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Hamurculu, Ü.H. (2016). *Ankara'daki müzelerde yaratıcı drama etkinlikleri ve ankara resim ve heykel müzesinde yaratıcı drama önerisi*. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/29748/> sayfasından erişilmiştir.
- Jung C. G. (2009) *İnsan ve sembolleri* (A. N. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Mas.
- Karaarslan M. (2015). *Dünyanın en önemli arkeolojik kazısı türkiye'de*. <https://indigodergisi.com/2012/10/dunyanin-en-onemli-arkeolojik-kazisi-turkiyede-gobekli-tepe/> sayfasından erişilmiştir.
- Kuruoğlu, N. (2010). *Görsel sanatlar etkinliklerinin uygulama biçimleri*. K. Artut & H. Pekmezci (Ed.), *Uygulama biçimleri içinde* (s. 299-399). Ankara: Bakanlıklar.
- Kırıçoğlu, O.T. (2009). *Sanat kültür yaratıcılık*. Ankara: Pegem.
- Kırıçoğlu, O.T. (2014). *Sanat bir serüven*. Ankara: Pegem.
- Notroff J. (2016). *Göbekli tepe ile ilgili tüm merak ettikleriniz*. Arkeofili Dergisi (S. Erkuşöz & A. Bursalı, Çev.). <http://arkeofili.com/?p=16283> sayfasından erişilmiştir.
- Onur, B. (2012). *Çağdaş müze eğitim ve gelişim müze psikolojisine giriş*. Ankara: İmge.
- Owusu, H. (2004). *İnka, maya ve azteklerde semboller* (R. Andreeva, Çev.). İzmir: İlyas.
- Özsoy, V. (2003). *Görsel Sanatlar Eğitimi*. Ankara: Gündüz.
- Özsoy, V. (Ed.). (2010). *Görsel sanatlar eğitiminde müze eğitimi ve uygulamaları*. Ankara: Öncü.
- Özteke, H. (2004). *Ortaöğretimde sanat eğitimi ile tarihi çevre bilincinin geliştirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Perdahcı, N. (2004, Nisan). Türkiye’de müzelerin sanat eğitimindeki gerekliliği anadolu’yu tanıma ve tanıtmadaki rolü. *Sanat Eğitimi Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri. Gazi Üniversitesi, Ankara.*
- Pirdal K. (2011). *Müzelerin sanat eğitimi açısından kullanılmasına ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri.* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- San, İ. (2010). *Sanat eğitimi kuramları.* Ankara: Ütopya.
- Selçuk, Z. (1991). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Server
- Schmidt, K. (2006). *Taş çağı avcılarının gizemli kutsal alanı göbekli tepe en eski tapınağı yapanlar.* (R. Aslan, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Şanlıurfa (t.y). <http://www.korumakurullari.gov.tr/TR-89637/sanliurfa.html> sayfasından erişilmiştir.
- Şuayb Antik Şehri (t.y.). www.sanliurfa.bel.tr,2017 sayfasından erişilmiştir.
- Soğmatar Antik Şehri (t.y.). www.sanliurfa.bel.tr,2017 sayfasından erişilmiştir.
- Turgut, Y. (2012). Verilerin Kaydedilmesi, Analizi, Yorumlanması: Nicel ve Nitel. Tanrıöğen, A. (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s. 191-248) Ankara: Anı.
- Topal, S. (2015). *Medeniyetin anlatılmamış tarihi: Göbeklitepe Şanlıurfa.* <https://www.skylife.com/tr/2012-04/medeniyetin-anlatilmamis-tarihi-gobeklitepe> sayfasından erişilmiştir.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2007). 29. *kazı sonuçları toplantısı sonuçları.* http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/kazilar/29_kazi_2.pdf sayfasından erişilmiştir.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2011). 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı.* <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/4653,33kazi3.pdf?0> sayfasından erişilmiştir.
- Torun V. (2016). *Göbekli tepe' yi anlamak.* <http://arkeofili.com/?p=7525> sayfasından erişilmiştir.

- Turani, A. (1993). *Sanat terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Unesco.org (2011). *Göbeklitepe arkeolojik alanı*.
<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5612/> sayfasından erişilmiştir.
- Usal, Y. & Buyurgan, S. (2016). Okulöncesi eğitimde, müzede öğrenmenin çocukların gelişimlerine katkısı. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 2826-2833.
- Varol, F. (2001). *İlköğretim okulları ikinci kademe programı resim-iş dersinde müze eğitiminin yeri ve önemi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yavuz, M. (2018). *Arkeolojik sit alanlarının destinasyon pazarlamasındaki önemi: Şanlıurfa Göbeklitepe* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, S., Rızvanoğlu, M.S., Cenak, D. (2017). *Şanlıurfa kültür ve turizm rehberi müdürlüğü yayınlar: 5*. Ankara: Altan Özyurt
- Yılmaz, M. (2005). *Görsel sanatlar eğitiminde uygulamalar*. Ankara: Gündüz.
- Yılmaz, A. (1996). *Müzelerde çocuk eğitiminin müze koleksiyonları bağlamında değerlendirilmesi ve Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi örneğinde irdelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Ön Test – Son Test Soruları

Bu test Ankara Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi AnaBilim Dalı, Resim İş Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında yapılmakta olan bilimsel bir araştırmaya veri toplamak üzere hazırlanmıştır. Sorulara vereceğiniz cevaplar başka bir amaç için kullanılmayacaktır.

Teşekkürler

1. Resimde gördüğün arkeolojik buluntu alanının adı ne olabilir?



2. Müze ne demektir?
3. Müze türleri nelerdir, bildiklerinizi yazınız.
4. Müzede sergilenen eserlerin amacı ne olabilir?
5. Göbekli Tepe hangi tarihte yapılmış olabilir?
6. Göbekli Tepe hangi dönemde yapılmıştır?
7. Sizce Göbekli Tepe nasıl yapılmıştır?
8. Göbekli Tepe nasıl bir mimari yapıya sahiptir?
9. Göbekli Tepe de insanlar nasıl yaşamış olabilir?
10. Mimari yapıda hangi biçimler kullanılmıştır?

11. Göbekli Tepe' ye ilk baktığında en çok dikkatini çeken şey nedir?
12. Göbekli Tepe nasıl bir dokuya sahiptir?
13. Göbekli Tepede bulunan betimlemeler, figürler, biçimler nelerdir, hatırladıklarınızın isimlerini yazınız.
14. Bildiğin betimlemeler içerisinde dikkatini çeken figürler var mı? Kaç tane hatırlıyorsan, hatırladığın kadarıyla çizebilir misin?

--	--	--	--

--	--	--	--

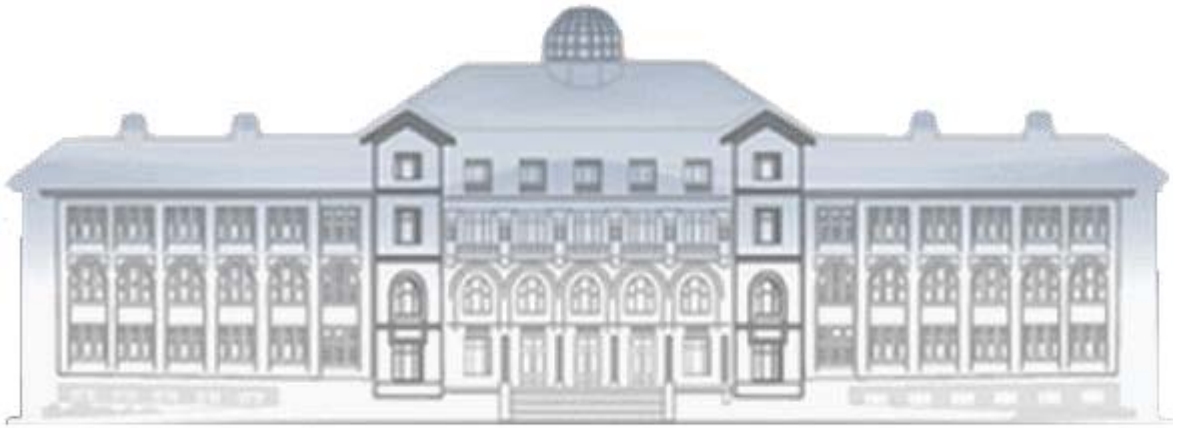
15. Hayvan ve insan betimlemeleri sence neleri ifade ediyor?
16. Sizce bu buluntuda neden av hayvanları çalışılmış olabilir?
17. Göbekli Tepe'nin betimlemeleri hangi malzemeyle, hangi tekniklerle yapılmıştır?
18. Göbekli Tepe ve hayvan figürleri yapılırken hangi aletler kullanılmış olabilir?

19. Göbekli Tepe buluntusunu resmederken hangi malzemeleri (suluboya, kuruboya, pastel boya, keçe uçlu kalemler, akrilik boya vb.) kullanmak istersin?
20. Göbekli Tepede tekrar edilen betimlemeler var mı? Nelerdir?
21. Göbekli Tepe arkeolojik buluntusu sizce neden önemlidir?

EK 2. Müze Ziyareti Fotoğrafları







GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...